

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KÜRESEL KRİZİN DÜNYA BANKACILIK
SİSTEMİNE ETKİLERİ VE ULUSLARARASI
BANKACILIK SİSTEMİNİN YENİDEN
YAPILANDIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

**Tuğba YILMAZ
0850Y72108**

İstanbul, 2010

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KÜRESEL KRİZİN DÜNYA BANKACILIK
SİSTEMİNE ETKİLERİ VE ULUSLARARASI
BANKACILIK SİSTEMİNİN YENİDEN
YAPILANDIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

**Tuğba YILMAZ
0850Y72108**

Danışman: Prof. Dr. Kerem ALKİN

İstanbul, 2010

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek Lisans Öğrencisi Tuğba Yılmaz'ın “Küresel Krizin Dünya Bankacılık Sistemine Etkileri ve Uluslararası Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması” konulu tez çalışması jürimiz tarafından Uluslararası Ticaret Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışman : Prof. Dr. Kerem ALKİN

Jüri Üyesi :

Jüri Üyesi :

ONAYLI

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve kararı ile onaylanmıştır.

Prof.Dr.Ahmet Hayri
Durmuş
Müdür T.

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığı tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZET

Küreselleşme; milli, ekonomik, politik, kültürel yapının bir dizi uluslararası gelişme ile koalisyonudur ve ülkelerin birbirini etkilemesini sağlamaktadır. Bu etkileşimin finansal karakterli işlem ve davranışlara yansımaları, teknolojik gelişmeler katkısıyla meydana gelmekte ve kullanımdaki farklı haberleşme teknolojileri ile bankacılık sektöründe etkili olmaktadır.

Dünya genelinde giderek daha global bir hale gelen finansal sistem, sermaye piyasalarında etkinliği artırıcı sonuçlar doğurmaktadır. Global piyasalar, alternatif yatırımlarla ilişkili risk ve getirileri uygun bir biçimde değerlendirdiği için, ülkeler arasındaki sermaye akımları, globalleşen finansal sistemin en üretken alanlarında kullanılacak biçimde etkin olarak dağıtım eğilimi içerisine girmektedir.

Bankacılık krizlerinin ve sorunlarının yükselen ekonomilerde özel bir ilgiyi hak etmesinin iki nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden ilki, krizlerin yerel ekonomiler için doğurduğu ciddi sonuçlar, diğeri ise uluslararası finansal piyasaların daha çok bütünleştiği krizin diğer ülkelere de yayılmasıdır. Son dönemde çok sayıda ülkede bankacılık krizleri yaşanmıştır. Bankacılık krizleri geçmişe göre artarken bu krizlerin hem ekonomik faaliyetlere ilişkin reel maliyeti hem de kamu maliyetine yükü artmıştır.

Çalışmamda gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan finansal krizleri ve bankacılık krizlerini yaratan faktörler ile bu krizlerin sıklığını ve ciddiyetini azaltıcı politika seçenekleri anlatılmaktadır.

ABSTRACT

The globalisation is the coalition of national, economic, political, cultural structures with a series of international developments. And globalisation provides countries to affect each other. The incidence of this interaction to financial charactered operations and behaviours, occurred with contribution of technologic developments. And this incidence has become effective in banking sector with different communication technologies which are in use.

The financial system which gradually becomes more global, has increasing effects on financial capital markets. By evaluating risks and incomes related to alternative investments decently, the global markets has tendency to distribute capital flow within countries in order to be used in the most productive fields of financial system.

There is two reasons of banking crisis and its problems deserving special consideration in developing economies. The first one is the serious consequences of crises on local economies. The second one is the spread of crisis to other countries with international financial markets become more integrated.

Recently banking crisis have been seen in many countries. In accordance with the past the count of banking crisis has been increased. Both real costs related to economic activities and load on public treasury of this crises has been increased.

In this study the financial crisis in developing countries, the factors of banking crises, the frequency of these crises and seriousness widening policy options are examined.

İÇİNDEKİLER

Özet	iii
Abstract	iv
Tablo Listesi	ix
Şekil Listesi	x
Kısaltmalar	xi

GİRİŞ	1
--------------	----------

1. KÜRESELLEŞME OLGUSU VE BANKACILIK SİSTEMİNİN KÜRESELLEŞMESİ

1.1. Küreselleşme Olgusu	3
1.1.1. Ekonomik Küreselleşme	5
1.1.2. Siyasal Küreselleşme	6
1.1.3. Sosyo-Kültürel Küreselleşme	7
1.2. Küreselleşmenin Etkileri	8
1.2.1. Gelir Dağılımına Etkisi	8
1.2.2. Sermaye Üzerine Etkisi	9
1.2.3. Krizlerin Oluşumuna Etkisi	10
1.3. Dünya Bankacılık Sistemi'nin Küreselleşme Süreci ve Uluslararası Bankacılık Kuralları	11
1.3.1. Dünya Bankacılığının Küreselleşme Sürecinde İlk Adımlar	11
1.3.2. Basel I ve Basel II Kuralları ve Etkileri	12

2. DÜNYA BANKACILIK SİSTEMİNİ ETKİLEYEN FİNANSAL KRİZLERİN NEDENLERİ VE OLUŞAN SONUÇLARI

2.1. Bankacılık Sektöründe Mali Riskler	15
2.1.1. Faiz Riski	16

2.1.2. Likidite Riski	17
2.1.3. Piyasa Riski	18
2.1.4. Döviz Kuru Riski	18
2.1.5. Kredi Riski	20
2.2. Bankacılık Sektöründe Krize Yol Açan Sorunlar	21
2.2.1. Makro Ekonomik İstikrarsızlık	21
2.2.2. Denetim Yetersizliği	22
2.2.3. Bankaların Risk Yönetimi Eksikliği	23
2.2.4. Kamu Kesimi Açıkları	23
2.3. Finansal Krizin Tanımı ve Türleri	24
2.3.1. Para Krizi	25
2.3.2. Bankacılık Krizi	25
2.3.3. Ödemeler Dengesi Krizi	26
2.3.4. Dış Borç Krizi	26
2.4. Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler	27
2.4.1. Enflasyon Etkisi	30
2.4.2. Döviz Kuru Politikalarının Etkileri	30
2.4.3. Aşırı Borçlanmanın Etkileri	31
2.4.4. Sermaye Hareketlerine Yönelik Politikaların Etkisi	32
2.5. Küresel Krizler	33
2.5.1. 1929 Bunalımı	33
2.5.2. Latin Amerika Krizi	34
2.5.3. 1997 Asya Krizi	36
2.5.4. 2008 Mortgage Krizi	38
2.6. Küresel Finans Krizin Bankacılık Sistemine Etkileri	41
2.7. Küresel Finansal Krizin ABD Dışı Ekonomilere Etkisi	42
2.8. Küresel Finansal Krizin Dünya Finans Sistemine Etkisi	44
2.9. Bankacılık Krizlerinin Maliyet Etkisi	46
2.9.1. Yerel Bankacılık Krizlerinde Maliyet Etkisi	49
2.9.2. Küresel Bankacılık Krizlerinde Maliyet Etkisi	54

3. KÜRESEL FİNANS KRİZLERİNE KARŞI ALINABİLECEK ÖNLEMLER VE BANKACILIK SİSTEMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

3.1. Bankaların Yeniden Yapılandırılmasında Kullanılan Yöntemler	56
3.1.1. Mali Yapılandırma	60
3.1.1.1. Sermaye Desteği	60
3.1.1.2. Merkez Bankasının Likidite Desteği	61
3.1.1.3. Mevduat Garantisi	61
3.1.2. Bankacılık Sektörünün Yapılandırılmasında İşlemsel Yöntemler	62
3.1.3. Bankacılık Sektörünün Yapılandırılmasında Yapısal Yöntemler	63
3.1.3.1. Kamulaştırma	63
3.1.3.2. Özelleştirme	64
3.1.3.3. Tasfiye	64
3.1.3.4. Birleşme Küçülme	65
3.1.3.5. Denetim	65
3.1.4. Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler	66
3.2. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılmasında İzlenen Programlar	69
3.2.1. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılmasında Güney Kore Örneği	71
3.2.1.1. Güney Kore Bankacılık Sektörünün Yapısal Sorunları	72
3.2.1.2. Yeniden Yapılandırmanın Birinci Aşaması	73
3.2.1.3. Yeniden Yapılandırmanın İkinci Aşaması	77
3.2.2. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılmasında Türkiye Örneği	80
3.2.2.1. Özel Bankalarda Yeniden Yapılandırma	81
3.2.2.2. TMSF Bünyesindeki Bankalarda Yeniden Yapılandırma	83
3.2.2.3. Kamu Bankalarında Yeniden Yapılandırma	86
3.3. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırma Sürecinin Maliyet Etkisi	88
3.4. Küresel Krize Karşı Politika Önlemleri	92
3.4.1. Para Politikası	92
3.4.2. Maliye Politikaları	93
3.5. Uluslararası Para Fonu'nun Küresel Kriz Politikaları	94
3.6. Bankacılık Sektöründe Finansal Krizlere Karşı Alınabilecek Önlemler	99
3.6.1. Son Borç Mercii	100

3.6.2. Mevduat Sigortası	102
3.6.3. Regülasyon ve Denetleme	102
3.6.4. Erken Uyarı Sistemi ve Bankaların Derecelendirilmesi	104
3.6.5. Dar ve Serbest Bankacılık	104
SONUÇ	106
KAYNAKÇA	109

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler	29
Tablo 2. Çeşitli Ülkelerde Bazı Finansal Kuruluş İflasları	45
Tablo 3. Banka Yapılandırma Maliyeti (GSYİH'nın %)	48
Tablo 4. Banka Krizlerinin Reel Maliyeti (GSYİH'nın %)	49
Tablo 5. Bankacılık Sektörü Net Yabancı Para Genel Pozisyonu ve Devlet İç Borçlanma Senetleri Portföyündeki Gelişmeler	53
Tablo 6. Sistemik Banka Yeniden Yapılandırılmasında Kullanılan Yöntemler	57
Tablo 7. Bazı Ülkelerde Banka Yeniden Yapılandırmada Kullanılan Yöntemler	59
Tablo 8. Personel ve Şube Sayısındaki Gelişmeler	63
Tablo 9. Bankalar Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler	67
Tablo 10. Güney Kore Ekonomisine İlişkin Bazı Temel Değerler	72
Tablo 11. TMSF'ye Devredilen Bankalar ve Mevcut Durumu	84
Tablo 12. Kamu Bankalarına Görev Zararları Karşılığı İhraç Edilen Senetler	86
Tablo 13. Banka Yapılandırmalarının Maliyeti (GSYİH'nın yüzdesi)	89
Tablo 14. TMSF'ye Devredilen Bankaların Yükümlülükleri (milyar dolar)	89
Tablo 15. Yeniden Yapılandırmanın Finansal Maliyeti	91
Tablo 16. Bankacılık Krizleri ve Maliyeti	92
Tablo 17. Ülkelerin Aldıkları Önlem Kategorileri	105

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Döviz Kuru Bankacılık Krizi İlişkisi	19
Şekil 2. Mortgage Piyasasının İşleyişi	39
Şekil 3. Regülasyon Gereçekleri	103

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
age	: Adı Geçen Eser
AIG	: Uluslararası Amerika Grubu
ASEAN	: Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland'dan Oluşan Ülkeler Birliği
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DİBS	: Devlet İçi Borçlanma Senetleri
ERM	: Avrupa Döviz Kuru Mekanizması
FED	: Federal Reserve Board of Governors
FHC	: Finansal Holdingler
FSC	: Finansal Gözetim Kurulu
FSS	: Finansal Gözetim Kurumu
GEGP	: Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
ISB	: Sigorta Gözetim Kurulu
KAMCO	: Kore Varlık Yönetimi Kuruluşu
KDIC	: Kore Mevduat Sigortası Kurumu
MUY	: Muhasebe Uygulama Yönetmeliği
NSA	: Banka Dışı Finansal Kurumlar Gözetim Kuruluşu
OBS	: Banka Gözetim Dairesi

OECD	:	Organisation for Economic Co-operation and Development
s	:	Sayfa
SSB	:	Menkul Kıymetler Gözetim Kurulu
TC	:	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF	:	Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu

GİRİŞ

Ekonomik, siyasal ve kültürel alanda yaşanan küreselleşme; ulusal ekonomilerin dünya piyasalarıyla eklemlenmesi sonucunda teknolojideki gelişmelere paralel olarak malın, hizmetin, sermayenin ulusal sınırların dışına çıkarak ülkelerin birbirleriyle olan etkileşimleriyle, yenedünya düzenini oluşturmaktadır. Ulus-devlet küreselleşme süreci içerisinde gücünü yitirmekte, bunun yanında ulus üstü kuruluşlar ve merkez ülkeler küreselleşmenin kaynak aktarımından fayda elde etmektedir. Ancak sermaye birikimi yetersiz olan çevre ülkeler merkez ülkelerin elde ettiği kazançlardan yeterli payı alamamaktadırlar. Küreselleşme sürecinde oluşturulamayan alt yapının eksikliği gelişmekte olan ülkeleri ciddi bir şekilde sarsmaktadır.

Bir ülkenin mali sisteminin temelini oluşturan bankacılık sektöründe meydana gelebilecek krizlerin önceden tespit edilebilmesi, başarılı bankalarla başarısız bankaların belirlenebilmesi, sistemin işlerliğini sağlamak açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte, finansal krizlerin farklı coğrafyalarda ve farklı makroekonomik şartlarda ortaya çıkıyor olması ve dolayısıyla her bir krizin kendine özgü unsurlara sahip olması krizlerin öngörülmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, hala birçok ülkenin finansal piyasalarında yeterince derinliğin oluşmamış olması ve hali hazırda bu sistemin zaaflarından yararlanmak isteyen bir takım kişi ve kurumların bulunması bu krizlerin arkasında yatan faktörlerin anlaşılmasını son derece önemli kılmaktadır.

Çoğu ülkede krizlerin ortak yönleri olabildiği gibi ülke deneyimleri incelendiğinde farklılıklar da gözlenebilir. Kriz yaşayan ülkelerin ekonomilerine bakıldığında bu ülkelerin hükümetlerinin yaşanan krizler öncesinde serbestleştirme (liberalizasyon) çalışmalarına giriştiklerini, ancak böyle bir taahhüdün altına girerken arz-talep dengesi, kur politikalarının ekonomiye etkileri, kurumsal yönetim ve risk yönetimi gibi ekonomi idaresi için temel sayılabilecek konulara yeterince özen göstermedikleri aynı zamanda bankacılık alanında ciddi regülasyon eksikliği ve denetim sorunları yaşadıkları söylenebilir.

Bankacılık krizleri genellikle ekonomik faaliyetlerde gerileme ve ekonomik büyümedeki gerileme ile eşzamanlı olarak ortaya çıkar. Bu nedenle banka krizleri ile üretim arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmek ve banka krizlerinin reel etkisini ayırtmak kolay değildir. Bankacılık krizleri iki kanalla üretim ve milli geliri etkiler. Birincisi, bankacılık krizi para stokunda beklenmedik bir daralma yaratarak ekonomik bir durgunluğa yol açar (para kanalı). İkinci olarak da, zayıflayan bankacılık sisteminin, hem bazı bankalar piyasadan çekildiği hem de mevcut bankalar sermaye baskısı altında kaldıkları için, kredi arzı azalır. Kredi arzının daralması hane halklarının ve işletmelerin harcamalarının azalmasına dolayısıyla da üretimin daralmasına yol açar.

Dünyada son yıllarda ortaya çıkan bankacılık krizleri, sadece gelişmekte olan ve piyasa ekonomisine geçiş sürecindeki ülkelerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda sanayileşmiş ülkelerde de gözlenmiştir. Bankacılık krizleri, hane halkı ve şirketlerin faaliyetlerini sınırlandırmakta, yatırımların ve tüketimin azalmasını hızlandırmakta, finansal sektörün kredi ve ödemeler sisteminin sağlıklı bir şekilde işlemlerini engellemektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde küreselleşme kavramı, küreselleşmenin ülkelere ve kurumlara yararları ile zararları; ayrıca Dünya Bankacılık Kuralları incelenmiştir

İkinci bölümde bankacılık sektörünü etkileyen faktörler, global bankacılık krizlerine yol açan sebepler ile Dünya'nın bugüne kadar yaşadığı Küresel krizler irdelenmeye çalışılmıştır. Küresel krizlerin Bankacılık sektöründe yol açtığı hasarlar ile son olarak yaşadığımız Mortgage Krizinin Dünya Finans sistemine etkisi de ayrıca incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise sonuç olarak varılmak istenen nokta olan Küresel Finans Krizlerine karşı alınabilecek önlemler ile bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması konusu incelenmiştir.

1. KÜRESELLEŞME OLGUSU VE BANKACILIK SİSTEMİNİN KÜRESELLEŞMESİ

Küreselleşme 20. yüzyılın ortalarından itibaren dünyadaki gelişmelere yön veren bir kavram haline gelmiştir. Küreselleşme ülkeler arasında var olan gümrükler ve kotalar gibi birçok ekonomik sınırı ortadan kaldırarak, üretim faktörlerinin serbest hareket etme olanağını arttırmıştır. Küreselleşme, dünyayı giderek tek bir dev pazar haline getirme yolunda ilerlemektedir. Küreselleşmenin altında yatan düşünce yapısının temelleri merkantilist dönemlere kadar uzanmakla birlikte, küreselleşme serbest dış ticaret fikriyle birlikte gelişmeye başlamıştır. Liberal felsefenin etkisiyle Avrupa ve Amerika'da küreselleşmenin ekonomik altyapısı hazırlanmış, buradan tüm dünyaya yayılarak günümüz dünyasına siyasi, sosyal ve ekonomik olarak yön vermeye başlamıştır. Küreselleşme; ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması şeklinde tanımlanmaktadır.¹

1.1. Küreselleşme Olgusu

İngiltere'de 1760'lı yıllarda başlayan sanayi devrimi, Avrupa iktisat tarihi ve kapitalist sistem için önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Avrupa devletleri, hızlı biçimde gelişen üretim ve sanayi sektörleri ile piyasa ekonomisinde hızlı bir ilerleme sağlamış ve kapitalist sınıf hızlı bir biçimde sermaye birikimi sağlamaya başlamıştır. Bilimsel alanlarda yaşanan gelişmelerin ve coğrafi keşiflerin sanayi devriminin oluşmasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Biriken bu sermaye ülke sınırları dışına çıkmayı sağlamıştır. Ülkeler yeni pazar arayışı içine girmiştir ve artık coğrafi sınırların bir önemi kalmamıştır. Küreselleşme maddi, manevi tüm değerlerin ulusal sınırları aşarak tüm dünyaya yayılması şeklinde de ifade edilebilir.

¹ DPT TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. Ankara: Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler Alt Komisyon Raporu, İlk Basım, 1995,s. 2

Küreselleşme, ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi, sosyal ilişkilerin ve etkileşimlerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içerdiği bir anlamda maddi ve manevi değerlerin bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına geldiği de ileri sürülmektedir. Bu değerler ekonomik nitelikte olduğu gibi siyasi, sosyal ve kültürel özellikte de olabilir. Ülkelerdeki çeşitli piyasaların işleyiş biçimleri ve bu piyasaların birbirleriyle olabilecek bağlantıları hakkındaki ortak düşünceler sonucunda benimsenecek siyasi sistem, demokrasi, insan hakları, din ve laiklik çevre bilinci gibi düşüncelerin evrenselleşmesi fikri hep bu kapsam içerisinde ele alınmaktadır.²

Küreselleşme bir anlamda, milli ekonomik, politik, kültürel yapının bir dizi ulus ötesi gelişme ile koalisyonudur ve bir ideoloji olarak da her ülkenin bir değerini etkilemesini sağlamaktadır.³ Küreselleşmeyle birlikte demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlükler, serbest piyasa ekonomisi, çevreyi ve doğayı koruma anlayışı gibi değerler tüm dünyaya yayılmaktadır.

1980'li yıllarda çok hızlı biçimde teknolojik yenilikler oluştu ve bu yenilikler uluslararası sermaye işlemlerinin daha çabuk bir biçimde oluşmasını sağladı. Bütün bu gelişmeler mali piyasaların entegrasyonunu hızlandırmış ve süreci kolaylaştırmıştır. Birçok mali araç geliştirilmiştir. 1970'li yıllarda Eurobond piyasasında oluşan fonların değeri yıllık olarak yaklaşık 2,1 milyar dolar iken, 1980'li yıllarda bu rakam 188,7 milyar dolara ulaşmıştır.⁴

Küreselleşmeyle birlikte birçok sınırlama, kota ve engellere rağmen ulusal ticaretin yerini uluslararası ticaret almaktadır. Ulusal pazarlar uluslararası pazarlara dönüşmekte, ulusal rekabet dar sahasını uluslararası rekabetin geniş alanına ve acımasız kurallarına terk etmektedir. Sanayi ve hizmet sektörlerinde, teknoloji ve yönetim

² DPT, "Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı", **Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 1995, s.1

³ Mittelman, James H, "The Dynamics of Globalization", **Globalization:Critical Reflections**, Ed:James H. Mittelman, London: Lynne Rienner Publishers, 1997, s. 3.

⁴ Alp Ali, **Finansın Uluslararasılaşması, Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme**, İstanbul: YKY, 2000, s. 98.

bilimleri uluslararası bir nitelik kazanmış ve alışveriş hızla artmıştır.⁵ Ulusal şirketler mal ve hizmet üretiminde yerini artık uluslararası şirketlere bırakmıştır. Aynı şekilde finans, sermaye ve tasarruflar da ulusal sınırları aşarak tüm dünya borsalarında işlem görmeye başlamıştır.

Genel anlamda küreselleşme üç alanda değerlendirilmiştir. Bunlar; ekonominin küreselleşmesi, siyasetin küreselleşmesi ve sosyo- kültürel küreselleşmedir.

1.1.1. Ekonomik Küreselleşme

Ekonomik küreselleşme, genel anlamda ülke ekonomilerinin dünya ekonomisiyle entegrasyonunu, yani dünyanın tek bir pazarda bütünleşmesini ifade etmektedir. Bir başka deyişle ekonomik küreselleşme, ülkeler arasında mal, sermaye ve emek akışkanlığının artması sonucu ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması ve ülkelerin birbirlerine yakınlaşması demektir.⁶

Diğer bir tanıma göre ise; ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması, finans piyasalarının çeşitli kontrol ve sınırlamalardan arındırılarak uluslararası rekabete açılması, piyasaların konvertibilitelere sahip olmaları, kurların dalgalanmaya bırakılması uluslararası sermaye akımlarının artması ve yatırım fonları ile yatırım ortaklıkları gibi yeni kurumsal yatırımların finans piyasalarındaki rollerinin artmasıdır.⁷

Finansal alanda yaşanan bu küreselleşme sürecinin en önemli faydası, fonları verimli oldukları alanlara yönlendirerek hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin bundan yararlanmasını sağlamasıdır. Ayrıca ülke içinde bankaların kredi imkanlarında daralma olduğu zaman fon ihtiyacı olanlar bunu uluslar arası piyasalardan karşılayabilirler, firmalar için daha uygun koşullarda borç bulabilme imkanı oluşur ve bu da yatırımların artmasına katkıda bulunur. Tam tersine, sermayenin çıkışı

⁵ Üzeyir Garih, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye**, Hayat Yayınları, İstanbul, 2000

⁶ Coşkun Can Aktan, 'Global Ekonomik Entegrasyon ve Türkiye', **Dış Ticaret Dergisi**, Y. 4, S. 12, (Ocak 1999), s. 2.

⁷ Zeynep Erdinç, "Küreselleşmenin İstihdama Etkileri", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 3, (Kasım 1999), s. 114.

durumunda ise finansal istikrarın ciddi biçimde bozulması ve ekonominin ciddi zararlar ile karşılaşması söz konusu olabilmektedir.⁸

Uluslararası kuruluşlar teknolojinin gelişmesiyle birlikte piyasa ekonomisine önem kazandırmış, daha ucuz maliyetlerle kârlarını arttırmak istemişlerdir. Bu kuruluşlar kendi ülkelerinin sınırlarını aşarak satış ve üretimi daha uygun şartlarda gerçekleştirerek küreselleşmeyi meydana getirmiştir. Teknolojideki gelişmeler finansal bütünleşmeyi, sermayenin yayılmasını, ekonominin tek bir pazar haline gelmesini, dünya ticaretinin serbestleşmesini ve sermaye hareketlerinin hızla tüm dünyada dolaşmasını ve kolayca ulaşılmasını sağlamıştır.

Küreselleşme modern ekonomilerde bir yandan rekabeti arttıran diğer taraftan da tekelleşmeyi hızlandıran bir süreç olarak gelişmektedir. Özellikle uluslararası rekabet ulusal ölçekte büyük firmaları dünya ekonomisi içinde küçülttüğçe, bu firmalar da dünya ölçeğinde büyümenin peşine düşmekte ve böylelikle şirket birleşmeleri ve satın almaları eskiden olmayan boyutlara ulaşmaktadır. Küreselleşme dışsal ve içsel olmak üzere şirket birleşmelerinde iki farklı türe neden olmaktadır. Dışsal nedenlerin başında daha yüksek borsa değerine ulaşmak gelmektedir. İçsel nedenler ise; ciroyu arttırmak, rekabeti azaltmak, birim üretim maliyetlerini düşürmek, karı arttırmak, riski dağıtmak ve araştırma geliştirme yapabilmek şeklinde sıralamak mümkündür.⁹

1.1.2. Siyasal Küreselleşme

Siyasal küreselleşme içerisinde ulus-devlet gücünü yitirmeye başlamış olup uluslararası iktisadi kuruluşlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Siyasi alanda küreselleşme, devletin ve toplumun yeniden tanımlanmasıyla ortaya çıkar. Ulus devlet küreselleşme süreci içerisinde gücünü kaybeder. Ulus devletin hakimiyetinin yerini uluslararası ve uluslar üstü örgütler almaktadır. Ulus devletin ayrılmaz parçası olan

⁸ Huang, H. ve S.K. Wajid. Financial Stability in The World of Global Finance. *Finance & Development*, (March 2002). s.13.

⁹ Tülin Durukan, “Kapitalistleşme Sürecinde Sanayileşme- Yoğunlaşma İlişkisi ve Rekabet”, **Perşembe Konferansları**, Rekabet Kurumu, Ankara, Haziran 2001, s. 14-15.

merkezi devletin gücü, piyasa karar mekanizmalarıyla ilgili aldığı yönetsel ve politik kararları alma yetkisi tartışılmaktadır.¹⁰

Siyasetin küreselleşmesiyle uluslararası ilişkiler artmış olup bunun yanında ulusal sorunlar, uluslararası sahnede çözüm bulmaya çalışırken çözümün yanında işbirlikleri zorunlu olmuştur. Uluslararası siyasal ve ekonomik aktörler devlet egemenliğine ortak olarak; ülkeler, ulusal ve uluslararası politikalarında dış dünyayı dikkate almak zorunda kalmıştır. Küreselleşme süreci ile birlikte artık devletlerin etki alanları daralmış, özelleştirmeler artmış, bürokrasinin etkinliği azalmış, ticaretteki engellemeler kaldırılarak mal ve hizmetlerin kolay dolaşımı sağlanmış ve küresel sermayenin hareketini kolaylaştıran düzenlemeler getirilmiştir.

1.1.3. Sosyo-Kültürel Küreselleşme

Kültür ürünlerinin bir tüketim aracı olarak kabul edilip piyasaya sürülmesi ve diğer mallara uygulanan satış ve üretim tekniklerinin uygulanması ile birlikte, her ne kadar popüler kültür bütün dünyayı iletişim teknolojisi vasıtasıyla etkisi altına almış olsa da, bütün toplumların sosyal hayatına yerleşmediği, milli kültür kodlarını tamamen silemediği çeşitli çevrelerce tartışılmakla birlikte, asıl sonuçlar henüz tam anlamıyla gözlenememekte ve anlaşılammaktadır. Çünkü kültür değişimleri ya da kültürel asimilasyon birden bire olmaz, uzun yıllar devam eden bir sürecin sonunda görülüp ve anlaşılmaktadır.¹¹

Küreselleşme milli kültürleri etkisi altına alarak kitle kültürüne dönüştürmektedir. Bunu da çeşitli kitle iletişim araçları ile yaparak dünya üzerinde tek kültür algısını oluşturmaya çalışmaktadır. Bu şekilde milli kültürler kültürel bir yozlaşmaya doğru gitmektedir. Çünkü sosyo-kültürel küreselleşmede bazı kültürler, özellikle ekonomisi gelişmiş olan ve dünya piyasasında söz sahibi olan ülkelerin kültürleri, ön plana çıkarken diğerleri yani zayıf olanlar zamanla asimile olacaktır.

¹⁰ Mehmet Aktel, **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 1.b, 2003, s. 59-60.

¹¹ Mümtaz Turhan, **Kültür Değişimleri**, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 1997

Sosyo-kültürel küreselleşmenin bazı olumlu tarafları da bulunmaktadır. Bunlar insan hakları, çevre koruma örgütlerinin faaliyetleri, terörizmle mücadele gibi kavramların tüm dünyaya yayılarak kendine taraf bulmalarıdır. Birçok ülkede bu kavramlarla tanışan ya da tanışmayan birey bulunmakta ve kitle iletişim araçları ile bu insanlara daha kolay ulaşıp ortak değerler yaratılmaya çalışılmaktadır.

Küreselleşme sürecinde kültürler ülkeler arasında iletilmekte, kültürler birbirleriyle karşılaşmakta, birbirleriyle iç içe geçmektedir. Teknolojik gelişmeler, tüketimdeki değişimler, tüketici alışkanlıklarının yön değiştirmesi, batı kültürünün hızla yayılışı yerel kültürleri sarsmaktadır. Dünyada batı kültürü hakimiyeti gerçekleştirmektedir. Milliyetçi açıdan bakıldığında bu durumda ulus kültürler yok olmaktadır. Batılı olmayan ülkelerin sosyal gelişimi zarar görmektedir.¹²

1.2. Küreselleşmenin Etkileri

Son yıllarda küreselleşme olgusu sınır kavramını ortadan kaldırmıştır. Dünyanın iki ayrı kutbundaki ülkeler bile sanayiler içinde birbirlerinden etkilenmektedirler. Gelişmiş bir ülkenin ekonomisinin olumsuz etkilenmesi diğer ülkelere kolaylıkla sıçrayabilmektedir. Küreselleşmenin daha ayrıntılı etkilerini incelemek gerekliliğini duymaktayız.

1.2.1. Gelir Dağılımına Etkisi

1970' li yıllardan sonra emeğin küreselleşmesi olumsuz etkilenmiştir. Emek, sermayenin küreselleştiği kadar küreselleşemediği için gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler küreselleşmeden yeterince pay alamamaktadır. İşsizlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Fakir ülkeler bir kat daha fakirleşmekte, zengin ülkeler ise küreselleşmeden daha fazla pay alarak daha da zenginleşmektedir.¹³

Servet daha az sayıdaki insanın elinde toplanmaktadır. Dünyadaki en zengin 225 kişinin 1 trilyon doların üzerindeki toplam serveti dünyanın en yoksul 2,5 milyar kişinin

¹² Aktel, a.g.e, s. 59-60.

¹³ Kutal Gültekin, "Çok Uluslu Şirketlerin Ulusal Devletler Ve Uluslar arası Kuruluşlar Tarafından Sosyal Politika Alanında Denetim Sorunu", s.73.

toplam yıllık gelirine eşittir. Ücretler, çalışma koşulları, sosyal güvenlik konuları küreselleşmenin baskısı altında ezilmektedir. Sermaye sahipleri dünyanın en kârlı yatırımlarına ulaşabilmektedirler.¹⁴

1.2.2. Sermaye Üzerine Etkisi

Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi kapitalizmin küreselleşmesinin önünü açan temel olgudur. Sermaye hareketliliği sadece borç verme ve faizin etkisi kavramları ile sınırlı olmamakla birlikte gelişmekte olan ülkelerde hisse senedi piyasasının karlılığı ve doğrudan sermaye yatırımlarının elde edeceği getirilerin yüksekliği de sermayenin gelişmiş ülkelere akmasına yol açmaktadır. Küreselleşme bu akımın ters yönlü olmasına da olanak sağlamıştır. Herhangi bir gelişme yolundaki ülkeden bir başkasına sermaye akımı olabileceği gibi gelişmiş ülkelerde de sermaye akımı gerçekleşmektedir. Burada önemli olan getirinin yüksekliği ve kuşkusuz risk faktörünün büyüklüğüdür. Bunlar nerede uygunsa sermaye hareketleri oraya yönelmektedir.¹⁵

Küreselleşen dünyada sınırlar artık eskisi kadar uzak görülmemekte aksine ülke sınırları birbirine yakınlaşmış durumdadır. Bu yakınlaşmanın ülkelerin sermayelerinin de etkilenmesine sebep olduğu görülmektedir.

Emeğin geliri düşmüştür. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sermayenin kâr payı artmaya başlamıştır. İşçiler arasında vasıflı ve vasıfsız işçi ayrımının yapılmaya başlanması ücretler arasındaki eşitsizlikleri arttırmıştır. Bu durum ülkelerin büyüme hızlarını olumsuz yönde etkilemiş, kalkınmayı yavaşlatmış, dış ticaretle ilgili sınırlamaların artmasına neden olmuştur. Üretimin küreselleşmesi gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere karşı daha bağımlı hale gelmelerine sebep olmuştur. Çünkü gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ülkelere eski teknolojilerini transfer etmektedirler. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin ihracat yapısını ithal teknolojiye bağımlı hale sokmuş, dışsal şoklarla karşı karşıya bırakmış ve istikrarsız büyüme ile sonuçlanmıştır.¹⁶

¹⁴ Robert Went “Küreselleşme Neo Liberal İddialar Radikal Yanıtlar”, (Çev. Emrah Dinç), Özgün Adı: “Globalisation Neoliberal Challenge Radical Responses”, Yazın Yayıncılık, (Ekim 2001), s. 59.

¹⁵ Mahfi Eğilmez, **Küresel Finans Krizi**, 6.B, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010, s. 44.

¹⁶ Özlem Kıvrak ve Dileyici Dilek, **Küreselleşme, Bölgeselleşme, Mega Rekabet Ve Türkiye**, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF, <http://www.econturk.org/dtm7.htm>, (Erişim Tarihi: 15.02.2010).

1.2.3. Krizlerin Oluşumuna Etkisi

Finansal küreselleşmenin krizlerle olan ilişkisi farklı kanallar aracılığıyla açıklanabilir. Bir ülke finansal sistemini serbestleştirdiği, liberalleştirdiği zaman hem yurt içi hem de yabancı yatırımcılar tarafından kullanılmakta ve kontrol altında tutulmaktadır. Kapalı bir ekonomide, dışarıya açık olmayan bir ekonomide ekonomiyi sadece yerli yatırımcılar takip etmekte, öncülüğünü yapmaktadırlar. Açık bir ekonomide özellikle yabancı sermaye piyasa kontrolünü elinde bulundurmakta, etkileyebilmektedir. Yabancı sermaye kolaylıkla ülkeler arasında yön değiştirebilmektedir. Yerli sermaye uluslararası yatırım yaparken daha çok sınırlama ile karşı karşıyadır.¹⁷

Küreselleşmenin getirdiği finansal krizleri kapitalizmle de açıklamak mümkündür. Bugün dünyada küresel ekonominin ön plana çıkardığı ekonomik sistem kapitalizm olmuştur. Bunu Marksist teoriye göre açıklayacak olursak;

- Karın düşme eğilimi ortaya çıkar. Sermayenin birikimi, sermaye kullanımının giderek artmasına yol açar. Diğer her şeyin sabit olduğu bir ortamda sermayedeki bu artış emekten elde edilen değer düşmesi ve dolayısıyla da kar oranının düşmesiyle sonuçlanır. Bu da kapitalizmin krize girmesine neden olur.
- Düşük tüketim kapitalizmde krize neden olabilir. Eğer kapitalistler emekçilere karşı sınıf savaşında üstünlük sağlarsa ücretleri düşürmeye ve emek kullanımını ve dolayısıyla artık değeri arttırmaya çalışırlar. Bunun sonucunda tüketici talebi düşer ve yetersiz toplam talep kapitalizmde krize neden olur.
- Aşırı üretim de kapitalizmde krize neden olur.¹⁸

Marx'ın bu öngörülerini doğru çıkmış ve kapitalizm her üç nedenle de krizlere girip çıkmıştır. Bununla birlikte sistemin küreselleştiği bir ortamda krizin nedenleri farklılaşmış, daha çok finansal sistem krizlerine dönüşmüştür.

¹⁷ Sergio L. Schmukler, Pablo Zoido Ve Marina. Halac "Financial Globalization, Crises And Contagion", **Forthcoming in International Macroeconomics: Recent Developments**, October 1, 2003 s.4.

¹⁸ Eğilmez a.g.e., s.92.

1.3. Dünya Bankacılık Sistemi'nin Küreselleşme Süreci ve Uluslararası Bankacılık Kuralları

Gelişen finansal piyasalardaki en önemli değişim, uluslararası piyasaların küreselleşmesidir. Bütün dünyadaki piyasalar sermayenin serbest dolaşımını bir şekilde sağlayarak daha geniş bir piyasa şekline dönüşmüşlerdir. Bu durum dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan sorunların başka bir bölgedeki piyasalara ve yatırımcılara yansımaları gibi bir sonucu da beraberinde getirmiştir. Bu bakımdan Dünya Bankacılık Sektöründe küreselleşme oluşumlarını incelemekte fayda vardır.

1.3.1. Dünya Bankacılığının Küreselleşme Sürecinde İlk Adımlar

Küreselleşme yerel bankaların uluslararası bankalarla olan ilişkilerinin artışına neden olmuştur. Bu etkileşim faaliyette bulunan bazı bankalar için tehlike arz edebilir. Örneğin Türk bankası ile ortaklık kuran bir Amerikan bankasının ABD'de düşük faizle temin edilen dolar cinsinden fonları, Türkiye'de dolar cinsinden kredi olarak kullanılabilmekte ve fonlama maliyetlerinin düşük olması nedeniyle, bu banka sektör ortalamasının üzerinde kar elde edebilmektedir.

Finans sektöründe artan rekabet koşulları bankaların faaliyet alanlarında çeşitlemelere gidilmesini gerekli kılmakta, geleneksel bankacılık faaliyetlerinin dışına çıkmaya zorlamaktadır. Bankaların geleneksel faaliyetleri dışına çıkmaları giderek daha riskli kurumlar haline geldiklerinin göstergesi olmaktadır. Bankalarda bu değişime ayak uydurma çabasıyla bilgi akışındaki eşitsizliği kaldırmak için bilgi teknolojilerini kullanmakta ve tüketici tercihlerini daha fazla dikkate alarak geniş bir alanda hizmet sunmaya çalışmaktadırlar. Tüm dünyadaki bankacılık alanındaki kar marjının düşmesi bankaların sattığı ürünlerin çeşitlenmesini sağlamıştır. Faaliyette buldukları ülke mevzuatı çerçevesinde bankalar, finansal araçların alım satımı, türevsel işlemler, menkul kıymet aracılığı, yatırım danışmanlığı ve sigortacılık gibi faaliyetlere girişmişlerdir.¹⁹

¹⁹ Mehmet Baha Karan, **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2001, s. 11.

Fakat bu küreselleşmenin de etkisiyle bankalar arası etkileşim artmış, dolayısıyla bir ülkenin bankacılık sektöründe başlayan kriz, diğer ülkelere kolaylıkla sıçramıştır.

1980'li yıllardan itibaren finansal piyasalarda döviz kuru ve faiz oranı dalgalanmalarından kaynaklanan büyük zararlara maruz kalınması sonucunda bankalar riske göre ayarlanmış sermaye tanımını yapmak zorunda kalmıştır. Basel Komitesi yayınladığı düzenlemelerde ilk olarak uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların maruz kaldığı kredi riskini tanımlayarak bankalara maruz kaldıkları risk miktarı için sermaye ayırmalarını öngörmüştür. Komite, bankalarda sermaye yeterliliği ile ilgili ilk olarak Basel I olarak da bilinen sermaye uzlaşısını 1988 yılında yayınlamıştır. Ancak finansal piyasalarda ve bankacılık sektöründe krizlerin yaşanması nedeniyle Basel Komitesi yeni çalışmalar yapmıştır ve 2004 yılında Basel II ilkelerini açıklamıştır

1.3.2. Basel I ve Basel II Kuralları ve Etkileri

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemelerin birbirine yakınlaştırılması amacıyla, 1987 yılında sermaye yeterliliği standardı taslağını yayınlamıştır. Taslak, hem G-10 ülkelerine, hem de diğer ülkelerde incelenmesi ve yorumların Komiteye iletilmesi amacıyla gönderilmiştir. Taslağa ilişkin Komiteye iletilen yorumlar çerçevesinde yapılan değişikliklerden sonra metnin son hali oluşturulmuştur.²⁰

Özellikle kredi riski üzerinde odaklanan anlaşmaya daha sonra piyasa riski de ilave edilmiştir. Anlaşma'da faiz oranı riski, likidite riski, yasal ve itibari risk gibi riskler açık bir şekilde belirtilmemekle beraber asgari sermaye yeterliliği oranı belirlenirken bu riskleri içeren bir tampon öngörülmüştür.²¹

²⁰ Nihal Değirmenci, Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi, TCMB Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara, 2003, s.

²¹ Mehmet Mete Kanat, Basel II Düzenlemelerinin Getirdikleri ve Bu Düzenlemelerin Bankacılık Sistemimize Etkileri, Yetki Etüdü Raporu, İstanbul: BDDK, (Şubat 2003), s.5.

Basel I sermaye yeterliliği konusunda belirli bir standart getirmiş olmakla birlikte belli başlı noktalarda eleştiriye de uğramıştır. Bu eleştirileri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz²²;

- Kredi riskinin ayrıştırılmasının sınırlı olması; 1988 Sermaye Uzlaşısı tüm kredi risklerini %0-%20-%50-%100 olmak üzere 4 risk ağırlığına bölmektedir.
- Kredi riskinin statik ölçülmesi; Sermaye yeterlilik rasyosu için kritik değer olarak belirlenen %8 oranı, ülkelerin ve ölçüme dahil kuruluşların değişen koşullarına göre esneklik göstermemektedir.
- Vadenin dikkate alınmaması; Vade, önemli bir risk faktörü olmasına karşın, dikkate alınmamaktadır.

Basel komitesi, kredi risk hesaplamaları konusundaki eksiklikleri düzenleyecek ve operasyonel riski de kapsayacak 1988 tarihli düzenlemenin yerini almak için Haziran 1999 tarihinde yeni bir düzenleme taslağı hazırlamıştır. Risk duyarlılığı daha fazla olan yeni düzenlemeye ilgili taraflarca iki yüzün üzerinde görüş bildirilmiştir. Bu görüşler dikkate alınarak taslakta yapılan değişiklikler neticesinde Ocak 2001’de düzenlemeye ilişkin ikinci taslak, Nisan 2003’te üçüncü taslak çalışması yayımlanmıştır.²³

Basel düzenlemelerinin sermaye yeterliliği hesaplamasına yönelik gibi görünmesine karşın, gerektirdiği çok detaylı veriler ve bunların analizi bankanın sağlıklı bir risk profilini çıkarmak ve yasal gerekliliklerin ötesine risk yönetimini etkinleştirmek açısından gerekli görülmektedir.

Basel II düzenlemesi kendi içinde 3 ana bölümden (yapısal blok) oluşmaktadır. Bunlar;²⁴

- Birinci Yapısal Blok: Asgari sermaye gereksinimidir. Burada bankaların risk türlerine göre sermaye gereksinimlerini hesaplama sistemleri anlatılmaktadır.

²² Şenol Babuşcu, **Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi**, Ankara: Akademi Yayınları, 2005, s. 263.

²³ Babuşcu, a.g.e., s. 264.

²⁴ Babuşcu, a.g.e., s. 265.

- İkinci Yapısal Blok: Denetim otoritesinin gözden geçirilmesidir. Burada denetim otoritelerinin risk bazlı denetim yaparken dikkate alacakları hususlar belirtilmektedir. Bu aynı zamanda denetime yönelik bankaların yapması gereken faaliyetleri göstermesi bakımından da önemlidir.
- Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa disiplini. Bankaların şeffaflığını sağlamak amacıyla kamuya açıklamaları gereken bilgilere ilişkin asgari unsurların belirlendiği bölümdür.

2. DÜNYA BANKACILIK SİSTEMİNİ ETKİLEYEN FİNANSAL KRİZLERİN NEDENLERİ VE OLUŞAN SONUÇLARI

Finansal krizler 1980'li, 1990'lı ve 2000'li yıllarda dünya ekonomisine damgasını vurmuştur. ABD, Japonya, Batı Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş ekonomiler; Latin Amerika, Meksika, Doğu Asya ve Türkiye gibi, gelişmekte olan ekonomiler; Rusya, Doğu Avrupa ülkeleri gibi dönüşüm ekonomilerinin de dahil olduğu ülkelerde finansal ve bankacılık krizleri yaşanmıştır.

Genel olarak finansal sektör özel olarak bankacılık sistemi hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında önemli araçtır. Bankalar sadece parasal kontrol için bir kanal değildir. Bununla beraber ekonominin yeniden yapılanmasında uzun dönemli sürdürülebilir makroekonomik istikrarın sağlanmasında etkili olan bir sektördür.

2.1. Bankacılık Sektöründe Mali Riskler

Risk, hayatın her alanında beklenmedik durumlara açık olmak anlamında kullanılabilir. Ama özellikle finans piyasası içinde özel öneme sahiptir. Bankalar, üstlendikleri fonksiyon gereği gerek piyasadaki kaynaklı gerek kendi yapısından kaynaklı risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Riski genelde iki ana gruba ayırmak mümkündür.²⁵

- Piyasa ya da sistematik risk
- Firmaya özgü ya da sistematik olmayan risk

Sistematik riskleri piyasanın değişiminden kaynaklanan riskler oluşturur. Bu açıdan bu tür riskler pek fazla müdahale şansı olmayan risklerdir. Bu tür risklere; döviz kuru riski, faiz oranı riski örnek verilebilmektedir. Sistematik olmayan risk ise,

²⁵ E. Pınar Mandacı, "Türk Bankacılık Sektörünün Yasadığı Riskler ve Finansal Krizleri Asmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.5, S.1, 2003, s. 70.

bankaların kendi iç kaynaklarından kaynaklanan ve tahmin edilip önlenebilme olasılığı yüksek olan risklerdir. Bu tür risklere; likidite riski, kredi riski örnek verilebilir.

Bankacılık sektöründe karşılaşılabilecek riskler, içsel ve dışsal riskler olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. Sektörün kendi yapısından kaynaklanan risklere içsel riskler denilirken, sektörün dışındaki olaylardan meydana gelen risklere ise, dışsal riskler denilmektedir. İçsel ve dışsal risklerde, kendi aralarında alt kısımlara ayrılırlar. Bankacılık sektöründe karşılaşılan risk grupları içerisinde en önemlisi ise, finansal riskler denilen, bankaların ve sektörün kendi yapı ve operasyonlarından kaynaklanan risk grubudur. Bu riskler faiz riski, kur riski, kredi riski, piyasa riski, sermaye yetersizliği riski ve likidite riski olmak üzere altı başlık altında incelenebilir.²⁶

2.1.1. Faiz Riski

Bu risk, gerek nominal gerekse reel faiz oranlarındaki hareketlenmelerden kaynaklanır. Faiz riski, aktif kalemleriyle pasif kalemleri arasında vade ya da faiz bazında bir uyumsuzluk olması veya değişken faizli mali yükümlülüklerin gelecekteki nakit akımları, gelir–gider üzerinde belirsizliğe yol açması halinde ortaya çıkar.²⁷

Faiz oranlarındaki değişiklik, banka varlıklarının getiri oranını, yükümlülüklerle ödenmesi gereken oranın altına düşürdüğünde, örneğin, bankaları mevduatlara ödeyeceği kısa vadeli faiz oranlarını arttırmaya zorlayan bir yükselme olduğunda, banka bilançoları önemli ölçüde zarar görür. Çünkü banka bilançolarının varlık tarafı genellikle sabit faiz oranıyla verilmiş, uzun vadeli kredilerden oluşmaktadır. Varlıkların getiri oranları gereken hız ve esneklikte ayarlanamadığında, bankalar, düşen karlarla ya da oluşan zararları üstlenme durumu ile karşı karşıya kalırlar.²⁸

Faiz oranı riski, bankaların kazançlarının azalması şeklinde sonuçlanmaktadır. Banka gelirleri ve sermaye tabanı için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Sadece yükselmesi sonucu değil, faiz oranlarının düşmesi sonucunda da olabilir. Genelde

²⁶ Faik Çelik, “Türk Bankacılığında Risk Yönetimi Yönetmeliği Dönemi ve Piyasa Riski Ölçüm Metodları”, **İktisat Dergisi**, (Eylül 2001), s.61.

²⁷ Çelik, a.g.e., s.62.

²⁸ Demirgüç Kunt, A., Detragiache, E.; “The Determinants of Banking Crises in Developing and Developed Countries”, **IMF Staff Papers**, c. 45, N.1, (Mart 1998), s. 84.

bankalar uzun vadeli kredi verip, kısa vadeli mevduat topladıkları için artan faiz oranıyla zarar etmektedirler. Sektörde ortaya çıkan faiz oranı mevduat ve kredi faiz oranıdır. Eğer borçlanılan para üzerinden faiz giderleri, borç olarak verilen krediler üzerindeki faiz giderlerinden daha hızlı artıyorsa artan faiz oranları bankaların kar marjını düşürecektir. Kredi ve mevduat faiz oranı arasındaki fark mark-up fiyatlamanın doğal sonucudur.²⁹

2.1.2. Likidite Riski

Likidite riski, bankaların kısa vadeli borçlanıp uzun vadeli borç vermeleri nedeniyle borçlarını zamanında ödeyememe karşısında kaldıkları risktir. Bu risk bankaların sürekliliğini de tehdit etmesinin ötesinde bankanın iflasını dahi getirebilmektedir.

Birçok ülkede, mevduat sahiplerini likidite riskine karşı korumak üzere düzenlemeler yapılmıştır. Bankaların topladığı mevduatın ne kadarını nakit olarak tutacağı, ne kadarı nakde kolayca dönüşebilen varlıklar olarak tutacağı kurallarla belirlenmiştir. Yine de bu tür düzenlemeler (disponibilite oranı, mevduat munzam karşılıkları gibi) sistemik risklerde yetersiz kalmaktadır.³⁰

Likidite riskine bakıldığında, mevduat sahiplerinin kısa vadeleri tercih ederken, yatırım sahiplerinin yüksek enflasyon beklentileri ve belirsizliğin yönlendirmesiyle daha uzun vadeleri araması, Türk bankacılık sektörünün aktif ve pasiflerinin vade yapılarında da, yansımaları neden olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sektördeki bankalar, likidite riskine daha duyarlı hale gelmişlerdir. Özellikle, son dönemlerde dünya ekonomisinde yaşanan mali sıkıntılar ve global mali krizler sonrasında, gelişmekte olan ekonomilerin birçoğu riskli görülmeye başlanmıştır. Bu durumda, uluslararası yatırımcılar Türkiye gibi gelişmekte olan piyasalara yatırım yapma konusunda daha ihtiyatlı davranmaya ve bu piyasalara, kredi verirken daha seçici

²⁹ Faruk Çolak, ve Aslan Yiğidim, **Türk Bankacılık Sektöründe Kriz**, İstanbul: Nobel Yayın, 2001, s.43

³⁰ Gökhan Karabulut, **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri**, İstanbul: Der Yayınları, 2002, s. 39.

olmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda Türk bankacılık sektörü de, kredi dağıtımlarını azaltarak likit kalmayı tercih etmiştir.³¹

2.1.3. Piyasa Riski

Bu risk, bankaların sahip oldukları bir ya da birden fazla ticari varlığın işleme tabi tutulabileceği süre dâhilinde piyasada meydana gelen beklenmeyen olumsuz dalgalanmaların sebep olduğu kayıp veya beklenenden düşük seviyedeki kar halini ifade eder.³² Piyasa riski herhangi bir zamanda meydana gelebilmektedir.

Piyasa riskini en aza indirmek, piyasa disiplinin sağlanmasıyla mümkündür. Piyasa disiplini; piyasadaki kurumlarla ilgili bilgilerin zamanında doğru ve şeffaf şekilde alınmasını içerir. Bankacılık sektöründe piyasa disiplinin sağlanmasıyla birlikte, piyasadaki ilgili birimler, çok daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilecekler ve böylece istenmeyen riskler en aza indirilecektir.³³

2.1.4. Döviz Kuru Riski

Döviz kuru riski, döviz kurlarında değişikliklerden meydana gelmektedir. Bu değişiklikler kazanç da kayıp da sağlamaktadır. İki farklı dövizin birbirleri karşısındaki değerlerinin değişikliği ile ortaya çıkmaktadır.

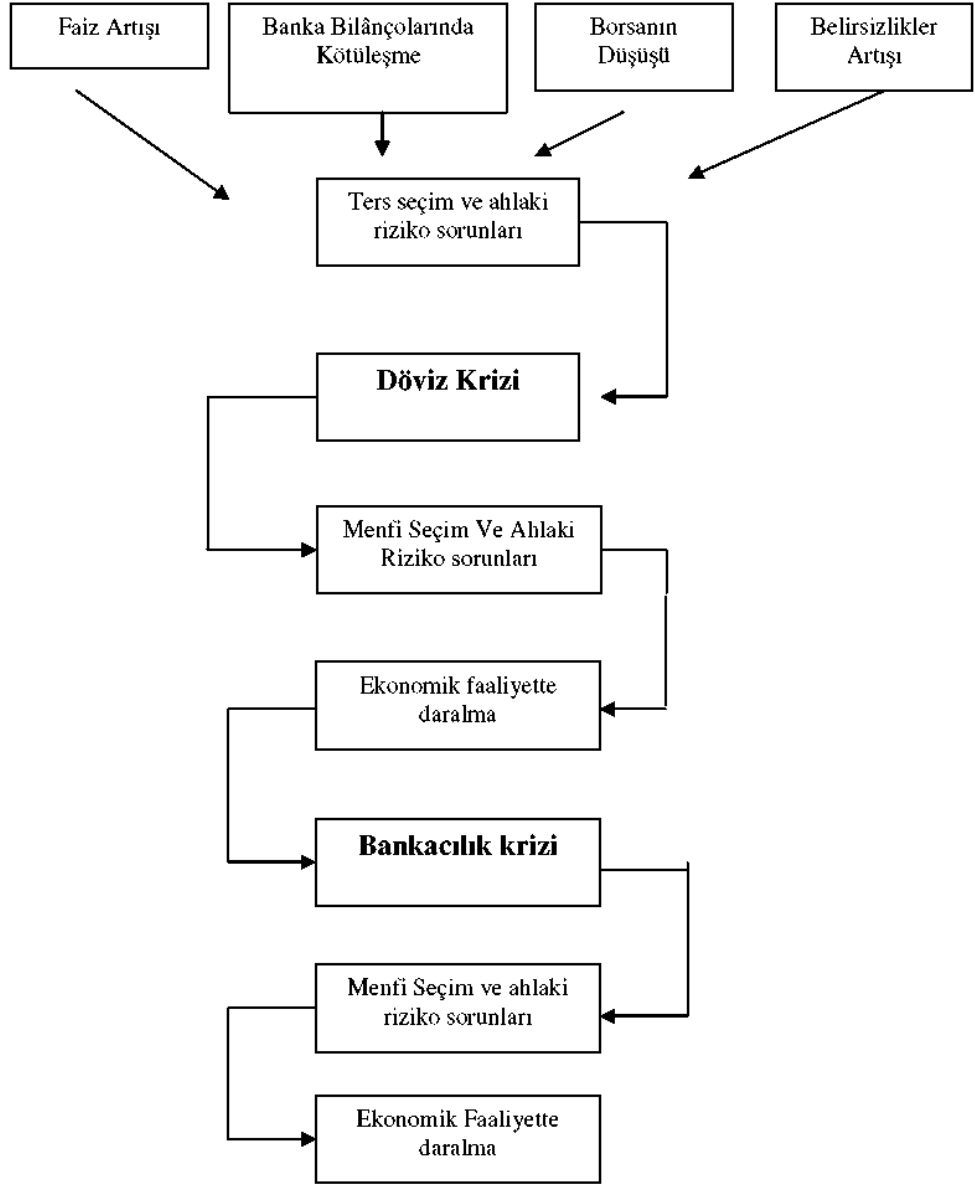
Mali riskler arasında en önemli olanı ve banka yönetimlerinin en çok dikkat ettiği risk, kredi riskidir. Ancak sektörde artan rekabet, risk alma açısından da bazı sonuçlar doğururken, bankaların kredi stratejilerini yeniden gözden geçirmelerinin gereği de ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, kredi riskinin bir bütün olarak ele alınması bankacılık sektörünün giderek daralan uluslararası finansman ortamına rağmen, donuk alacaklarının seviyesini düşük tutarak kredi riskini yönetebileceğini ortaya koymuştur.³⁴

³¹ Gazi Erçel, **Konuşmalar-1999, Türk Bankacılık Sistemi**, Ankara: TCMB, (Şubat 2000), s. 68.

³² Çelik, a.g.e.,s.62.

³³ Gazi Erçel, **Konuşmalar-1999, Bankacılıktaki Son Gelişmeler**, İstanbul: TCMB, (Eylül 2000), s.135.

³⁴ Erçel, Bankacılıktaki...,a.g.e., s.67-68.

Şekil 1. Döviz Kuru Bankacılık Krizi İlişkisi

Kaynak: Frederick S.Mishkin, "The Cause and Propation of Finanacial İnstability:Lesson For Policy Maker, Maintaining Financial Stability in a Global Economy", <http://www.kansascityfed.org/PUBLICAT/SYMPOS/1997/pdf/s97mishk.pdf>, s.75

Ulusal paranın yabancı paralar karşısında değer kazanması durumunda aktifte fazlası olan banka, aynı döviz cinsi için daha az ulusal para elde edeceği için zarar, pasifte fazlası olan banka aynı borcunu daha az ulusal para ile ödeyerek kapatacağı için kar elde edebilir. Ulusal paranın değer yitirmesi durumunda tam tersi olacaktır. Aktif

fazlası olan banka net kar; pasif fazlası olan banka zarar edecektir. Döviz kur risk oranı: döviz üzerinden varlıklar/döviz üzerinden yükümlülükler olarak formüleştirebiliriz.³⁵

2.1.5. Kredi Riski

Kredi riskini arttıran pek çok unsur vardır. Az sayıda müşteriye verilen yüksek miktarda kredi veya belli bir sektöre yönelik kredi yoğunluğu bu riski arttırır. Bu durum kredi riskinin nicel yönünü oluşturur ve portföy çeşitlendirmesi yoluyla azaltılabilir.³⁶

Kredi riskinin giderilmesi veya azaltılması için, bankaların kredi işlemleri açısından dikkatli bir eleme sistemine sahip olmaları gerekmektedir. Kredi başvurularının uygun bir şekilde incelenmesi, karlı olmayan projelerin başlangıçta finanse edilmemesini sağlayabilir. Ancak, başlangıçta karlı olabileceği düşünülen projeler de, sonuçta başarısız olabilir. Kredi riskinin maddi teminatlar ve kefiller kullanılarak azaltılması, oldukça maliyetli ve teminata konu olan varlığın değerinin dalgalanmalarla karşılaşılabileceği bir yöntemdir. Bu nedenle kredi riski, bankaların finansal aracı işlevlerini yürüttükleri sürece karşılaşılabilecekleri bir risk türüdür.³⁷

Bankaların kredi riskinde, hane halkının ve şirketler kesiminin mali durumunun ve borç ödeyebilme kapasitesinin, varlık ve yükümlülüklerinin ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir. Hane halkına dayalı kredi riskinde işsizlik oranları çok büyük öneme sahiptir. Çünkü hane halkı gelirleri azalmakta olunca, kredi ödeyebilme güçleri de azalmaktadır. Şirketler kesimi nedeniyle yaşanacak olan kredi riskinde ise iç ve dış talebin azalması ve kredi imkanlarının azalması ile yükümlülüklerini yerine getirebilme imkanları zorlaşmaktadır.

Banka yatırım menkul kıymetleri genelde düşük kredi riski taşırlar çünkü genelde borçlananların büyük çoğunluğu kamu sektörü kuruluşudur. Yalnız gelişmekte olan ülkelerde bu risk çok fazla değildir. Ülkelerdeki bankaların kredi portföylerinin küçük olması, az sayıda bilenen müşteriyle çalışılması bu riski azaltmaktadır.³⁸ Kredi

³⁵ Hasan Kaval, **Bankalarda Risk Yönetimi**, İstanbul: Yaklaşım Yayınları, 2000, s. 259.

³⁶ Karabulut, a.g.e., s.32.

³⁷ Kunt ve Detragiache, a.g.e., s. 84.

³⁸ Mandacı, a.g.e., s. 72.

riski çeşitlendirmeye gidilerek aşılabilmektedir. Özellikle risk, az sayıda müşteriye verilen büyük miktarda kredi ya da belirli sektöre yönelik kredi yoğunluğu ile artmaktadır.

2.2. Bankacılık Sektöründe Krize Yol Açan Sorunlar

Bankacılık sektöründe krize yol açan sorunlar çok farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ülkelerin ekonomik ve denetim yetersizliği bankacılık krizlerine yol açmaktadır.

2.2.1. Makro Ekonomik İstikrarsızlık

Banka varlıkları ile yükümlülükleri arasındaki vade uyumsuzlukları bankaları sıkışıklıklara sokmakta ve hassas dengelere oturtmaktadır. Artan istikrarsızlık, banka varlıkları ile yükümlülüklerinin değerleri arasındaki ilişkiyi etkileyebilir. Büyüme ve enflasyon oranı dalgalanmaları, kredi riskini değerlendirmeyi zorlaştıracağından, bankacılık krizlerinin nedenlerinden biri olabilmektedir.³⁹

Bankacılık krizleriyle ilgili literatürde üzerinde en çok durulan konu, makroekonomik faktörlerin krizler üzerindeki etkisi ve bankacılık krizlerini önceden haber verecek bir erken uyarı modeli geliştirilmesidir. Literatürde bazı çalışmaların, makroekonomik göstergeler arasında dış kesim ile ilgili olanlara ve uluslararası gelişmelere daha büyük ağırlık atıldığı görülmektedir. Kısa vadeli döviz borçlarının artması, sabit kur rejimleri dolayısıyla reel kurdaki aşırı değerlenme ve sermaye girişi gibi değişkenler bankacılık sektöründeki önemli faktörlerdendir. Yurt içi ve uluslararası makroekonomik göstergelerin büyüklüklerinin değil dalgalanmaları önem arz ettiği de söylenebilmektedir. Ayrıca, yabancı sermayenin bankacılık sistemi üzerinde tahribata yol açmaktadır.⁴⁰

Makro ekonomik istikrarsızlığın da birçok nedeni bulunabilmektedir. Dış ticaret hacminde görülen yüksek dalgalanmalar bankalar için bir makro ekonomik istikrarsızlık

³⁹ Karabulut, a.g.e., s.52-53.

⁴⁰ Ömer Faruk Çolak, **Finansal Piyasalar ve Para Politikası**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007, s. 51-52.

kaynağıdır. Reel döviz kurundaki volatilité en az % 10 oranında ters yönde olduğu zaman birçok ülkede bankacılık krizi ve buna eşlik eden bir borç büyümesi görülebilmektedir.⁴¹

Ticaret hadlerindeki bozulmalar dış ticaret ile uğraşan firmalar ve bunlara kredi sağlayan bankaların durumlarını da olumsuz etkileyecektir. Üçüncü bir ülkedeki devalüasyon gibi sebeplerle mukayeseli üstünlüğün bir başka ülkeye kaptırılması sadece o sektörün firmalarını değil, bankacılık sistemini, hatta bankacılık sektörünün yapısı nedeni ile bütün sektörleri etkileyebilecektir. Özellikle ürün çeşitliliği az olan ülkelerde bu durum daha büyük bir tehlike arz etmektedir.⁴²

Bankaların kırılgan yapısından dolayı makro ekonomik şoklar 1980’li yıllardan bu yana bankalar üzerinde olumsuz etkilere yol açmıştır. Faiz oranlarındaki ani yükselişler, kısa süreli borçları uzun süreli krediye çeviren bu kurumları cezalandırmıştır. Ekonomik resesyonlar, bankalar üzerinde kuvvetli bir olumsuz etki yaratmıştır. Hem büyüme, hem de enflasyon oranları çoğunlukla büyük ölçüde oynaktır. Büyüme ve enflasyon oranları geniş ölçüde dalgalandığında, kredi riskini değerlendirmek güçtür. Ekonomik büyümenin yavaşlamasından dolayı döviz kuru aşırı değerli bir hale gelmektedir. Döviz kurundaki aşırı değerlenme, kredi maliyetlerinin artmasına da neden olmaktadır. Bankacılık sektörünün bu şartlar altında sorumluluklarını yerine getirmesi olanaksız hale gelmektedir.⁴³

2.2.2. Denetim Yetersizliği

Banka denetimi, öncelikle bankaların faaliyete geçmeleri, kaynaklarını kullanmaları ve tasfiyelerine ilişkin düzenlemeler ile yükümlülüklerini karşılamaya ve finansal yapılarını güçlü tutmaya yönelik sınırlamalara uygun hareket edilip edilmediğinin değerlendirilmesiyle ilgilidir. Bunun yanı sıra bankaların varlıkları, alacakları, öz kaynakları, borçları, kar ve zarar hesapları arasındaki ilgi ve dengeler ile

⁴¹ Michael Hutchison ve Kathleen McDill, 1998, “Empirical Determinants of Banking Crises: Japan’s Experience in International Perspective”, California Santa Cruz University Department of Economics Working Papers, s. 26.

⁴² Seçil Uyar, **Bankacılık Krizleri**, Ankara: Ziraat Matbaacılık, 2003, s. 54.

⁴³ Kaminsky Graciela, “Reinhart Carmen, The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance Of Payments Problems The American Economic Review”, c. 89, No, 3, 1999, s. 485-486.

finansal bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların saptanması ve incelenmesi bu denetim sürecinin kapsamındadır.⁴⁴

Düzenleme ve denetleme otoriteleri açısından krize müsait ortam hazırlama olasılığı bulunan hususları aşağıdaki şekilde belirtmek mümkündür.⁴⁵

- Bankaların iç kontrollerinin gerekliliği ve yeterinde anlaşılmamış olması,
- Risk yönetimin ve risk kültürünün bankacılık faaliyeti açısından öneminin yeterince anlaşılmamış olması,
- Değişen piyasa koşulları içinde uygulanan eski yöntemlerin değiştirilmesinde geç kalınması,
- Ülke içi denetim ve düzenleme otoriteleri arasında yeterli bilgi akışının, paylaşımının ve koordinasyonun olmaması,
- Uluslararası denetim ve düzenleme otoriteleri arasında yeterli bilgi akışının ve paylaşımının olmaması.

2.2.3. Bankaların Risk Yönetimi Eksikliği

Bankaların krizler öncesindeki bilançolarında biriken faiz, likidite ve kur risklerine karşın, özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısında kamu açıklarının finansmanını kolaylaştırmayı gözeten makro ekonomik politikalar, mevduat sigorta sisteminden kaynaklanan ve sistemden çıkışa ilişkin sorunlar ile gözetim ve denetim kurumlarının idari ve mali özerkliğe sahip olmaması da, risk yönetimindeki zayıflıklarda etkili olmaktadır.⁴⁶

2.2.4. Kamu Kesimi Açıkları

Kamu kesimi açıklarının giderek artması, kaynakların özel kesimin ihtiyaçlarını karşılamak yerine, kamu kesimi açıklarını kapatmada kullanılmasına yol açarak

⁴⁴ İhsan Uğur Delikanlı, "Bankaların Denetimi ve Gözetimi: Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları", **Active**, (Haziran-Temmuz1998), s. 1.

⁴⁵ Melih İpeker, "T.C. Merkez Bankasının Finansal Sistem İstikrarının Sağlanmasında Rolü", Basılmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002,

⁴⁶ BDDK, **Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı**, (Mayıs 2001), s. 6-7.

“dışlama etkisi”ne (crowding out) yol açmaktadır. Genel olarak bankaların fonlarını, özel kesime kredi vererek kullanmak yerine, risksiz kamu kağıtları satın alarak kullanmayı tercih etmeleri, kamu kesimi açıkları ve bunların yüksek faizlerle yurt içi piyasalardan karşılanması, bankacılık sistemini aracılık işlevinden giderek uzaklaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca, piyasalarda oluşan yüksek reel faizlerin, arbitraj imkanı yaratmasıyla, bankaların yurt dışından borçlanıp, bunları yurt içinde kamu kesimi açıklarının finansmanında kullanmalarını cazip hale getirmesi, bankaların yabancı para açık pozisyonlarını (kur riski) arttırmaktadır.⁴⁷

2.3. Finansal Krizin Tanımı ve Türleri

Finansal krizler, finansal sistemde bozulmalar olduğunda ortaya çıkar. Bu durum, finansal piyasaların fonları tasarruf sahibinden yatırımcıya ulaştırmasını önleyen ters seçim ve ahlaki tehlike problemlerini artırmaktadır. Finansal piyasaların, bu şekilde olması sonucunda, ekonomik aktiviteler keskin biçimde daralmaktadır.⁴⁸

Ekonomik krizler mali ve reel sektör kaynaklı olabilmektedir. Mali sektör bankalar, sigorta şirketleri, leasing, factoring şirketleri, yatırım fonu yönetimi şirketleri gibi kuruluşların bulunduğu sektördür. Eğer ekonomik kriz bu sektörden başlamışsa buna mali kriz veya finansal kriz denilmektedir. Bu tür krizler daha çok borsalarda yaşanan büyük değer kayıplarıyla veya bankacılık sektöründeki paniklerle ya da dövizle yönelişle doruk noktasına ulaşıyor. Bu tür krizler sonuçta devletlerin veya kuruluşların borçlarını ödeyemez hale gelmesine kadar ulaşabiliyor. Bankaların, verdikleri kredileri geri almamaları sonucunda zarara uğramaları ve mevduat sahiplerinin paralarını geri ödeyememeleriyle başlayan krizler finansal krizlere örnek teşkil etmektedir.⁴⁹

Finansal krizleri ortaya çıkış nedenlerine ve yapılarına göre çeşitlere ayırmak mümkündür. Aşağıda bir takım finansal kriz türleri açıklanmaya çalışılmıştır.

⁴⁷ Rabia Aktaş, “Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma: Ticari Bankalarda Performans Yönelişler (Türkiye 2001-2004 Örneği)”, Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 28.

⁴⁸ Frederic Mishkin, **The Economy of Money, Banking and Financial Markets**, b.4. New York: Harper Collins, 1995, s.215.

⁴⁹ Eğilmez, a.g.e., s. 53.

2.3.1. Para Krizi

Para krizinde temel faktör, yatırımcıların ellerinde tuttıkları paraların değer kaybetmesi korkusu ile bir paradan uzaklaşmaları ve genellikle bunun sonucunda oluşan fon hareketlerinin devalüasyon için bir baskı yaratıyor olmasıdır.⁵⁰

Para krizi ile ilgili temelde iki tane yaklaşım vardır. Bunlardan birincisi, durumu mekanik bir olay olarak gören yani spekülasyon hareketleri sonucu merkez bankalarının rezervlerinin önemli ölçüde azalması ve kurda zorunlu olarak ayarlama yapılmasını öngören yaklaşımdır. Günümüzde üzerinde durulan ikinci yaklaşıma göre ise sorun makro ekonomik problemlerden kaynaklanmaktadır.⁵¹

Para krizinde, hükümetin kuru devam ettirme konusundaki kararlılığı da oldukça önemlidir. Kurun devamının sağlanması için faiz oranları artırılabilir fakat bunun yaratacağı maliyet büyük olabilir. Bu durumda kurun dalgalanmaya bırakılması seçeneği düşünülebilir. Para krizi ile ilgili diğer bir önemli konu da, krizin yayılması ihtimalinin varlığıdır. Asimetrik olarak bilgilenen yatırımcıların kendinden öncekileri izleyerek hareket etmesi söz konusu olabilir. Ayrıca para krizi yaşayan bir ülkedeki gelişmelerin benzer makro ekonomik koşulları taşıyan ülkelere spekülasyon hareketlerinin oluşmasına yol açarak istenmeyen sonuçların olmasına neden olabilir.⁵²

2.3.2. Bankacılık Krizi

Bankaların yükümlülüklerini yerine getiremeyip, banka başarısızlıkları ve banka iflasları durumunda ortaya çıkar. Mudiler mevduatlarının kendilerine ödenemeyeceği paniğiyle mevduatlarını çektikleri durumlarda, hükümetlerinde bu durumu engellemek için kamulaştırma yoluna gitmesi halinde ortaya çıkar.⁵³

⁵⁰ Paul Krugman, **Currency Crises**, London: The University of Chicago Press, 2000, s. 1.

⁵¹ Krugman, a.g.e., s.2.

⁵² Allan Drazen, **Political Contagion in Currency Crises**, The University of Chicago Press, 2000, s. 48-51.

⁵³ Mustafa Özer, "Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar", Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1999, s. 3.

Ticari bankalar borçlarının vadelerini uzatamadıklarında veya vadesiz mevduatların bankadan çekilmesi durumunda bu mevduatı karşılayacak likidite yaratamadıklarında, likidite sıkıntısı içine girerek iflas ederler. 1970’li yıllardan bu yana banka krizleri para krizleriyle arka arkaya yaşanmaktadır. 1980’li yılların ortalarından itibaren bankacılık alanında yaşanan krizler artmıştır. Banka hissedarları, mevduat sahipleri, bankaya kredi veren kişi ve kuruluşlar güven kaybı yaşamaya başladıklarında fonlarını çekmek isterler. Bankanın bankacılık sistemi içerisindeki payının büyüklüğüne göre bir bankanın yaşadığı kriz sistemik bir krize neden olabilmektedir.⁵⁴

2.3.3. Ödemeler Dengesi Krizi

Ödemeler dengesi krizleri döviz kuru oranlarında yaşanan bir dalgalanma veya ulusal paranın devalüe edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Merkez bankasının izlediği para politikasının etkisi, döviz piyasasını spekülatif ataklara karşı koruma çabası döviz piyasasında yaşanan karmaşanın da etkisiyle yurt içi faiz oranlarının hızla yükselmesine, yabancı döviz rezervlerinde büyük hacimli kayıplara yol açmaktadır.⁵⁵

Ödemeler dengesi krizleri de ülkelerin dış ödemelerini yapamamaları ya da zorlanmaları durumunda ortaya çıkmaktadır. Diğer kriz türlerinde olduğu gibi burada da finansal piyasaların küreselleşmesinin büyük bir etkisi vardır. Buna 1980’li yıllarda yaşanan borç krizi örnek olarak verilebilir. Bu örneğe bakıldığında zaman dünya çapında ekonomide yaşanan daralmalar şeklinde oluşan dış şokların yanı sıra, o dönemde hızlı biçimde akan yabancı sermayenin arkasına gizlenen makro ekonomideki bozulmalar, Meksika ile başlayan ve birçok ülkeye yansıyan dış ödeme güçlükleri yaratmıştır.⁵⁶

2.3.4. Dış Borç Krizi

Dış borç krizi genellikle kamu veya özel kesimin dış borçlarını ödeyememesi sonucunda oluşmaktadır. Dış borçlarını ödemede zorluk yaşayan hükümetler, dışarıdan

⁵⁴ Güven Delice, “Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S.20, (Haziran 2003), s. 3.

⁵⁵ Kaminsky Graciela, M. Reinhart Carmen, “The Twin Crises: The Causes Of Banking and Balance-of-Payments Problems”, *American Economic Review*, c.89 N.4, (June 1999)

⁵⁶ IMF. “Anticipating Balance of Payment Crises: The Role of Early Warning Systems”, Washington DC: Occasional Paper, 1999, s. 5.

kredi sağlayamadıklarında yeni ödeme planları ortaya koymaya çalışırlar ya da borç ödeme yükümlülüklerini geciktirmeye çalışırlar. Kamu sektörünün borçlarını ödeyememesi, özel sermaye girişlerini düşürerek para krizine yol açar.

2.4. Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler

Gelişmekte olan ülkelerde, finansal krizler, gelişmiş ülkelere farklı olarak sistemik krize dönüşmektedir. Bu durum, gelişen ülkelerin, hem makro düzeyde ekonomilerinin genel yapısı ve işleyişinden, hem de mikro düzeyde finans sisteminde ve finans sisteminin dışında faaliyet gösteren firmaların özelliklerinden kaynaklanmaktadır.⁵⁷

Genel olarak, gelişmekte olan ülkelerde finansal krizlerin sistemik krize dönüşmesi, finansal liberalizasyon dönemlerini izlemektedir. Kredi ve mevduat faizlerinin serbest bırakılması, döviz kontrollerinin gevşetilmesi ve sermaye hareketlerinin serbest bırakılması, menkul kıymet borsaları ve interbank gibi finansal piyasaların işlemeye başlaması ve finansal sistemin yasal çerçevesini belirleyen düzenlemelerin sonucu, esneklik kazanmasına bağlı olarak, yabancı sermaye akımlarının artması vb. durumlardır. Bu sırada, ülkelerin, hızlı büyüme ve istihdamı artırma arzularının, düşük maliyetli dış kaynak kullanma olanaklarıyla birleşmesi sonucu, ekonomide borçluluk rasyonel olmayan bir şekilde büyümektedir.

Bir ekonomide, finansal krizin göstergeleri olarak şunlar üzerinde durulmaktadır:⁵⁸

Makro Ekonomik Değişkenler:

- Aşırı kredi genişlemesi,
- Aktif balonları,
- Dış açıklar,
- Ekonominin büyüme hızı,

⁵⁷ Ufuk Başoğlu vd., **Finans**, Bursa: Ekin Yayınları, 2.Baskı, 2009, s.542.

⁵⁸ Başoğlu vd. a.g.e., s. 542-5423.

- Dış ticaret hadleri,
- Yurt içi faiz oranları,
- Yerli paranın aşırı değerlenmesi gibi döviz kurunda meydana gelen sapmalar,
- Enflasyon oranı,
- İç ve dış borçlar,
- Beklenmedik bazı gelişmeler (petrol fiyatlarının artması vs.)
- Küresel finansal krizler,

Mikro Ekonomik Değişkenler:

- Bankaların kur riski ve açık pozisyonları,
- Kredi riski (kredilerin, mevduatlara ve batık kredilere oranı),
- Sermaye yeterlilik rasyosu,
- Mevduatların GSYH'ya oranı,
- Hisse senedi fiyatları,
- Ortalama sermaye kârlılığı oranı.⁵⁹

⁵⁹ Başoğlu vd. a.g.e., s. 542-543.

Tablo 1. Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler

Mikro Değişkenler	Makro Değişkenler
A. Sermaye Yeterliliği	A. Ekonomik Büyüme
B. Aktif Kalitesi	- GSYH'nin büyüme hızı
1. Ödünç Verenler Açısından	- Milli gelirin sektörel dağılımı ve büyümesi
- Sektörel kredi yoğunlaşması	B. Ödemeler Dengesi
- Döviz cinsinden krediler	- Cari açık
- Batık krediler	- Uluslararası rezerv durumu
- Verimsiz kamu bankalarının verdiği krediler	- Dış borç miktarı ve vade yapısı
- Aktiflerin risk yapısı	- Dış ticaret hadleri
- Kaldıraç rasyosu	- Sermaye akımlarının vade ve miktar yapısı
2. Ödünç Alanlar Açısından	C. Enflasyon
- Borç/öz kaynak oranı	- Enflasyon oranı
- Kurumsal kârlılık	- Enflasyonun volatilitesi
- Kurumsal performans göstergeleri	
- Hanehalkının borçluluk oranı	D. Faiz Oranı ve Döviz Kuru
C. Yönetimin Kalitesi ve Güvenirliliği	- Faizlerde ve kurda volatilitesi
- Gider rasyoları	- Yurtiçi reel faiz oranları
- Personel başına gelir	- Kur politikasının sürdürülebilirliği
- Finansal kuruluş sayısındaki artış	- Kur garantileri
E. Kârlılık	E. Bulaşma Etkisi
- Aktif devir hızı	- Dış ticaret kanalıyla
- Sermaye kârlılığı	- Finansal piyasalar kanalıyla
- Gelir-gider rasyoları	
- Yapısal kârlılık rasyoları	F. Diğer Etmenler
F. Likidite	- Hazineden bankacılık sektörüne fon aktarımı
- Merkez bankası kredileri	- Rasyonellik dışı krediler
- interbank faiz oranları	- Geçmişten gelen sorunlar
- Mevduatların parasal büyüklükleri oranı	
- Kredilerin mevduatlara oranı	
- Aktif ile pasiflerin vade yapısı	
- ikincil piyasaların darlığı	
G. Piyasa Riskine Duyarlılık	
- Kur riski	
- Faiz riski	
- Hisse senetleri fiyat riski	
- Mal ve hizmet fiyatları riski	
H. Piyasa Göstergeleri	
- Finansal ürünlerin piyasa değeri	
- Primli satılan ürün miktarı	
- Kredi derecelendirme notları	
- Uluslararası piyasalarda işlem gören kamu kağıtlarının "spread"leri	

Kaynak: Başoğlu vd., a.g.e.,s.544.

2.4.1. Enflasyon Etkisi

Güçlü bir para birimine sahip olmayan ekonomilerde enflasyon ortaya çıkabilir. Enflasyon ekonominin temel değişkenlerine zarar vererek geriye dönük beklentileri güçlendirmekte dolayısıyla ekonomiyi enflasyon sarmalına sokarak enflasyonun giderek kronik bir hal almasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, diğer ülkelere kıyasla yüksek enflasyon oranına sahip ülkelerde sabit kur sisteminin uygulanması, paranın dış değerini reel olarak yükselterek, cari işlemler bilançosunu olumsuz biçimde etkilemektedir.⁶⁰

Enflasyonu kontrol altına almak için çeşitli mekanizmalar bulunmaktadır. Bu mekanizmalardan biri olan borçlanma; enflasyonu baskı altına almak ve büyümeyi sağlamak konusunda kısa vadede işe yarasa da, reel üretime katkıda bulunmadığı zaman uzun vadede ülkeyi krize açık hale getirmektedir. Bu nedenle, enflasyonu sermaye hareketleri ile baskı altına almak yerine ekonomik dengeleri birbiri ile uyumlu hale getirecek ve bu dengeleri sağlayacak tedbirler uygulamak önem kazanmaktadır.⁶¹

2.4.2. Döviz Kuru Politikalarının Etkileri

Döviz kurlarında ortaya çıkabilecek istikrarsızlıklarla krizler arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Döviz kurunun belli bir çapa bağlanarak sabitlenmesi ya da reel değerinin altında baskıda tutulması, finansal sektörü krizlere karşı daha kırılgan hale getirmektedir. Bununla birlikte krizlerinden korunma mekanizmalarından Merkez Bankasının son durak borç mercii işlevini yerine getirmesi ve döviz kurunun baskı altında tutulması, bankaların açık pozisyonlarının artmasını teşvik edici bir unsur oluşturarak döviz risklerini artırmaktadır.⁶²

Ülkelerin hükümetleri sıkı istikrar politikaları uygulayacak kadar güçlüyse veya sıkı bütçe disiplinine uyabiliyorsa ve sendikalar fiyat düzeyi istikrarını gözetiyorlarsa, bu koşullarda, ülkede döviz kuru nominal çapa olarak kullanılmalıdır. Eğer, bu koşullar yerine getirilemiyorsa, sabit döviz kuru politikası başarısızlıkla sonuçlanacaktır. Hatta

⁶⁰ Ünal Çağlar, **Döviz Kurları Uluslararası Para Sistemi ve Ekonomik İstikrar**, İstanbul: Melisa Matbaacılık, 2003, s. 149.

⁶¹ Çağlar, a.g.e., s. 151.

⁶² Koray Duman, "Finansal Krizlerin Nedenleri, Etkileri ve Bankacılık Sektörüne Yansımaları", **Finans-Politik& Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 2002, s. 46.

enflasyon oranıyla dövizin değer kaybetmesi oranında bir farklılık varsa, bu durumda, kayan parite sistemi bile yetersiz kalacaktır. Sabit döviz kuru uygulamaları Güney Doğu Asya krizinin en önemli nedenleri arasında yer almaktadır.⁶³

2.4.3. Aşırı Borçlanmanın Etkileri

Gelişmekte olan ülkelerde uygulanan kamu harcamalarına dayalı genişletici maliye politikaları finansal krizin en önemli nedenlerinden birisidir. Kamu kesimi borçlanma gereğinde ortaya çıkan aşırılık ülkelerde yatırım yapan kişi ve kurumlar için geleceğe yönelik belirsizlik riskini artırmaktadır.⁶⁴

Fisher, Kiddleberger, Mishkin, gibi ekonomistlerin belirttiği üzere gerek firmaların gerekse ülkelerin hızlı büyüme dönemlerinde aşırı bir borç birikimi oluşmaktadır. Borç birikimi finansal krizin meydana gelmesinde önemli rol oynamaktadır.⁶⁵

Finansal krizlerin bu gibi olumsuzlukları neticesinde ülkeler için borç yönetimi bir zorunluluk haline gelmektedir. Borçlanma ile teknolojik altyapılarını geliştirmek isteyen ülkeler, borçlanmanın olumsuz etkilerinden korunmak için risk faktörlerini ölçebilecek profesyonel kadroları istihdam ederek ve teknolojik donanımına sahip uzmanlaşmış birimler kurarak borç yönetiminde başarılı olmayı hedeflemektedirler.⁶⁶

Etkin borç yönetimi olmak koşuluyla borçlanmanın kriz dönemlerinde etkili bir politika aracı olduğu kabul edilmektedir. Borç yönetimi, dünyanın pek çok ülkesinde belirli kriz (enflasyon ve deflasyon) dönemlerinde iyi bir kriz önleme aracı olmuştur. Ne var ki, günümüzde borçlanmanın krizi önlemedeki olumlu etkilerinden daha çok onun krizi tetikleyen yönü üzerinde durulmaktadır. Örneğin, Latin Amerika, Güney Asya ve

⁶³ Başoğlu vd., a.g.e., s. 545.

⁶⁴ Erişah Arıcan, **Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları: Türkiye**, Kardeşler Matbaası, İstanbul, 2002, s. 25.

⁶⁵ Üzeyir Aydın, “Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Yaşanan Ekonomik Krizlerin Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İstanbul, 2006, s. 58.

⁶⁶ Gürkan Ateş, **Borç Yönetim Ofisi ve Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Çalışma**, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2002, s.2., www.hazine.gov.tr/arastirma_inceleme/_ar_inc31.pdf

Rusya krizleri neticesinde ülkelerin borç stokları artmış ve dolayısıyla borçlanma sadece bu borçların çevrilebilmesi için gündeme getirilmiştir.⁶⁷

2.4.4. Sermaye Hareketlerine Yönelik Politikaların Etkisi

Sermaye hareketleri doğrudan yatırım ve portföy yatırımı olmak üzere iki ana bölümde incelenmektedir. Doğrudan yabancı yatırım, sabit sermaye yatırımı adı altında, sermayenin kaynak ülkeden yatırıma ev sahipliği yapacak ülkedeki şirket hisselerinin uluslararası yatırımcılar tarafından en az % 10'unun alınması şeklinde kendini gösterir. Sabit sermaye yatırımlarına ek olarak doğrudan yatırımın ülkelere girişi; şirket birleşmesi ya da devri, özelleştirme uygulamaları, ortak girişim, stratejik ortaklık ya da devam eden faaliyetlerin genişletilmesi ile de mümkündür. Doğrudan yabancı yatırımların dışında ortaya çıkan ve tahvil ya da hisse senedine doğrudan yatırım şeklinde gerçekleşmeyen, mobilitesi oldukça yüksek olan yatırımlar ise portföy yatırımı içine girer ve uluslararası hukuk ve ilgili ülke hukuku çerçevesinde örgütlenmiş piyasalarda işlem görürler. Bununla birlikte, Uluslararası Para Fonu (IMF), opsiyonlar gibi türev ürünleri dolaylı yatırımlar grubuna dahil etmektedir.⁶⁸

Finansal krizlere neden olan, sermaye hareketlerinin ikinci grubunda yer alan portföy yatırımlarıdır. Sıcak para olarak da adlandırılan bu sermaye hareketleri girmiş olduğu ülkenin refahını başlangıçta artırmaktadır. Ne var ki; daha sonra ülke ekonomisinin kırılganlığına paralel olarak ani çıkışlar yaparak, ülkenin çok daha kötü bir duruma sürüklenmesine neden olmaktadır. Finansal krizle karşı karşıya kalan ülkelere bakıldığında kriz öncesi dönemde bu ülkelerde ithalat patlaması yaşandığı ve dış açıkların büyüdüğü görülmektedir. Kısa vadeli sermaye hareketlerine ihtiyaç duyan bu tür ülkelerde, Cari işlemler açığının milli gelir içindeki payının % 4'ü aşması risk olarak ifade edilmektedir. Meksika, Asya ve Türkiye krizlerinde de bu oran % 4'ün üzerine

⁶⁷ Metin Meriç, "Konsolide Bütçe Kaynak Yapısı Üzerine Etkisi", **Türkiye Maliye Sempozyumu**, Gırne, 2003, s. 13.

⁶⁸ Mehmet İşeri, Aktaş Z., "IMKB'de Yabancı Portföy Yatırımlarındaki Hareketler (1997-2005 Dönemi)", 2005, s.1., <http://www.econturk.org/Turkiyeeconomisi/mugel.doc>, (25.04.2010).

çıkıldığı görülmüştür. Buna paralel olarak, kısa vadeli borç stokunun resmi döviz rezervlerine oranının % 1'den fazla olduğu durumlarda da kriz olasılığı yükselmektedir.⁶⁹

Uluslararası sermaye girişlerinin gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan etkileri şu şekilde özetlenmektedir.⁷⁰

- Sermaye girişleri ekonomilerde sermaye arzını artırır,
- Sermaye girişlerinde, ülkelerin kambiyo kurları önemli ölçüde değerlenir,
- Sermaye girişleri ülkede uygulanan politikaları önemli ölçüde etkiler,
- Sermaye girişleri dünya finans piyasalarındaki yatırımcılara fırsat yaratır.

2.5. Küresel Krizler

Geçmişten günümüze kadar yaşanan bazı küresel ekonomik krizlerin sebepleri farklılık gösterse de genellikle hepsi bir noktada birleşmektedir. Bankacılık krizlerinin odak noktasını oluşturduğu ekonomik krizler aşağıda belirtildiği şekildedir.

2.5.1. 1929 Bunalımı

1920'li yıllarda ABD ekonomisinin bir yandan Avrupa'ya yönelik yatırımları ve iç pazardaki talep artmıştır. Bu gelişime diğer yandan ciddi bir balonun şişmesine de eşlik etmiştir. Özellikle borsadaki yükseliş ve artan hisse senedi fiyatları, bir yandan yatırımcıyı çekerken, diğer yandan yaratılan balonu patlamaya doğru sürüklemiştir. 1928 yılıyla birlikte ilk emareleri görülen patlama 1929 yılının sonbaharında ABD'yi vurmuştur. "Kara Perşembe" olarak anılan ve 24 Ekim Perşembe günü gerçekleşen çöküşle birlikte borsa dibe vurmuş, kısa bir zaman içerisinde milyarlarca dolar yok olmuştur. 4.000'e yakın banka kapanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süre içerisinde milyonlarca insan işsizliğe ve evsizliğe sürüklenmiştir. Kriz sadece ekonomik anlamda değil, ruhsal anlamda da milyonlarca insanın dünyasını karartmıştır. Kapitalist

⁶⁹ Muhsin Kar ve M. Akif Kara, "Türkiye'ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler, Dış Ticaret Müsteşarlığı", 2001, s. 171-173

<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/temmuz2003/sermaye%20hareketleri.htm>

⁷⁰ Guillermo Colvo vd, "The Capital Inflows Problem Concepts and Issues", **Contemporary Economic Policy**, 1994, s. 54-56.

sömürü düzeninin İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar geçirdiği dönem içerisinde krizden dolayı içine düştüğü sıkıntıları savaşlarla, katliamlarla, işçi sınıfına uluslararası boyutta başlattığı saldırılarla aşma eğilimi, dünyayı tam bir kaosa sürüklemiştir.⁷¹

Büyük Buhran'ın fiziksel tahribatı en geniş ölçekte Avrupa coğrafyasında yaşanmıştır. Özellikle Almanya, Polonya ve Avusturya krizden en fazla etkilenen ülkeler olmuşlardır. Bu ülkelerde nüfusun beşte biri işsizliğe sürüklenmiştir ve endüstriyel üretim % 40 oranında azalmıştır. Avrupa'nın ticari büyüklüğü 1932 yılında, 1929 yılındakinin üçte birine düşmüştür. Büyük Buhran Avrupa'da kitlesel işsizliğe ve açlığa yol açmıştır. Kazancın yok olması, işsizliğin yükselişi ve bunun yarattığı korku çeşitli sosyal tabakalardan insanları tedirgin etmiştir. Birçok yerde iflas eden yatırımcılara paralel olarak, evsizler için açılan kamplar hızla çoğalmıştır. İstatistikler yaşanan felaketi daha canlı bir şekilde ortaya koymaktadır: Almanya'da 1931 yılıyla birlikte 4 milyon beyaz yakalı işçiden 400.000 kadarı işini kaybetmiştir.⁷²

2.5.2. Latin Amerika Krizi

1980'li yılların başlarında Latin Amerika ülkelerinin finansal gelişmişlik seviyesi ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermiştir. Arjantin, Brezilya, Şili ve Uruguay gibi ülkelerde bankacılık sektörü önemli derecede dengesizlikler ihtiva etmesine rağmen biraz daha gelişmiş durumdaydı. Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Nikaragua, Peru ve Venezüella'da finansal sektör tam anlamıyla baskı altındaydı.⁷³ Bu ülkelerde finansal baskı politikaları, faiz oranlarının kontrol edilmesi, kredi tesisinin devlet tarafından yapılması, menkul kıymet borsalarının ve yeni mali kurumların kurulmasının engellenmesi, sermaye hareketlerine sınır getirilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Finansal baskı politikaları Latin Amerika ülkelerinde finansal sektörün daralmasına yol açmıştır. Finansal sektörünün büyüklüğünü ölçen para arzının (M2Y) Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'ya oranı, 1980 öncesinde % 40'ların altında seyretmiştir.⁷⁴

⁷¹ "1929 Yılı ve Çöküş" <http://www.bolsevik.org/1035.html>

⁷² "1929 Yılı ve Çöküş" <http://www.bolsevik.org/1035.html>

⁷³ Sebastian Edwards, **Crisis and Reform in Latin America From Despair to Hope**, Washington D.C.: The World Bank, 1995, s. 200.

⁷⁴ Edwards, a.g.e., s. 204.

Ayrıca, devlet tarafından nominal faiz oranlarının, enflasyon oranının altında belirlenmesi, reel faizlerin negatif olmasına yol açmıştır. Bu durum verimli projelerin finanse edilmesini olumsuz etkilemiş ve Latin Amerika ülkelerinden sermaye kaçışına yol açmıştır. Ayrıca formel finansal piyasanın dışında varlık gösteren informel bir mali sektör oluşmuştur.

Ancak açılan kredilerin büyük bölümü kredi alan kişi veya kurumların büyük rantlar elde etmesine yol açmıştır. Güney Doğu Asya ülkelerinde de kredi tahsis politikası uygulanmış ancak krediler faaliyet gösterdiği sektörden bağımsız olarak ihracatını en çok artıran firmalara verilmiştir.⁷⁵ Latin Amerika ülkelerinde reform öncesi dönemde görülen en önemli problemlerden birisi de mali sistem üzerinde etkin bir denetim mekanizması olmamasıdır. Bankaların kredi portföyleri hakkında yeterli bilgi verme zorunluluğunun minimum düzeyde olması ya da hiç olmaması, yerli ya da yabancı bağımsız denetleme kurumlarınca bankaların denetlenmemesi, mevduata verilen garantiler nedeniyle bazı holding bankalarının topladıkları kredileri kendi bünyelerindeki şirketlere usulsüzce aktarmaları, şüpheli alacak karşılıklarının düşük olması ve benzeri nedenler yüzünden verimsiz kredilerin oranı yükselmiştir. 1982 yılındaki borç kriziyle birlikte verimsiz kredilerin oranı bankaların toplam portföyünün % 20'sine ulaşmıştır.⁷⁶

Bu borç krizi özellikle Arjantin, Kolombiya, Şili ve Uruguay'ın finansal sektörlerini derinden etkilemiştir. Arjantin'de 1980-1982 yılları arasında özel ticari bankaların en büyükleri ve 42 küçük ve orta ölçekli mali kurum tasfiye edilmiştir. Benzer bir şekilde Şili'de de 11 tane büyük finansal kurumun likidasyonuna gidilmiştir. Bir yıl sonra, kriz daha da genişlemiş ve 7 tane iflas etmiş banka devlet tarafından geri alınmış ve bunlardan iki tanesi kapatılmış, diğer beş tanesinin rehabilitasyonu gerçekleştirilerek küçük yatırımcılara ve özel emeklilik fonlarına satılmıştır. Uruguay'da, Merkez Bankası mevduat sahiplerini korumak amacıyla sorunlu bankaları geri almadan önce, yabancılara rehabilitasyonlarını sağlamak ve kötü kredilerinden (bad loans) arındırmak koşuluyla satmıştır. Tüm çabalara rağmen kriz 1986 yılına kadar devam

⁷⁵ Edwards, a.g.e., s. 206.

⁷⁶ Edwards, a.g.e., s. 207.

etmiştir.⁷⁷ Bu borç krizi ile birlikte Latin Amerika ülkelerine gelen yabancı sermaye sağlayanlar da paralarının bu ülkelere çıkarılmışlardır. Kriz sonucunda Latin Amerika ülkeleri çöken finansal sistemlerini yeniden yapılandırabilmek için ve yatırımları arttırabilmek için Uluslararası para fonundan (IMF) borç para almışlardır. Finansal yeniden yapılanma sürecinde ise bu ülkelerdeki enflasyon oranları çok fazla artmıştır.

Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte genel olarak Latin Amerika ülkelerinde yapılan finansal reformlar, faiz oranlarının serbest bırakılmasını, kredi tahsis politikalarının terk edilmesini, mevduat münzam karşılık oranlarının düşürülerek bütün finansal kurumlar için uyumlu hale getirilmesini, sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasını, yerli ve yabancı bankaların finansal piyasalara girmesini engelleyen yasaların kaldırılmasını ve etkin bir denetim mekanizması geliştirilmesini hedef almaktaydı. Latin Amerika ülkelerinin arasından özellikle Arjantin, Şili ve Uruguay yukarıda belirtilen reformları büyük bir hızla gerçekleştirmişlerdir. Bu üç ülkede, kronik hale gelmiş enflasyonu engellemek için döviz kurundaki değişimleri önceden gösteren takvimler yayınlanmıştır. Bu takvimler halk arasında ulusal paranın değerinin düşmesinde yavaşlamalar olacağı ve enflasyon oranının uluslararası düzeylere yaklaşacağı beklentisinin yaygınlaşması amacıyla kullanılmışlardır. Aynı zamanda bu ülkeler sermaye hesaplarını serbestleştirerek ulusal faiz oranlarını, uluslararası faiz oranlarına yaklaştırmaya çalışmışlardır. Alınan bu tedbirler sayesinde enflasyonun ve faiz oranlarının düşeceği bekleniyordu. Ancak enflasyon beklenildiğinden daha yüksek çıkmış ve bu yüzden de reel olarak Latin Amerika ülkelerinin ulusal paraları büyük ölçüde değer kaybetmiştir. Sonuçta ihracat ve üretim olumsuz biçimde etkilenmiştir.⁷⁸

2.5.3. 1997 Asya Krizi

Asya krizi, son on yılda ortalama yıllık % 8 GSYİH artışı gibi büyük ekonomik başarılarla imza atan ve ASEAN-5 olarak bilinen Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland'da ortaya çıkmıştır. Son 30 yılda kişi başına milli gelir Kore'de 10 kat, Tayland'da 5 kat ve Malezya'da 4 kat artmıştır. Dahası Hong Kong ve Singapur'da

⁷⁷ Edwards, a.g.e., s. 2048

⁷⁸ Bülent Güloğlu ve Ender Altunoğlu, "Finansal Serbestleşme Politikaları Ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya Ve Türkiye Krizleri", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, N.27, (Ekim 2002), s. 6-7.

kişi başına milli gelir rakamları pek çok sanayileşmiş ülkeyi geride bırakmıştır. Krize gelinceye kadar bölge, gelişmekte olan ülkelere akan yabancı sermayenin yaklaşık yarısını kendisine çekmeyi başarmış ve dünya ticareti içerisindeki payını iki kat arttırmıştır.

Krizin ortaya çıkmasına yol açan temel bölgesel faktörler şunlardır:⁷⁹

- Finans ve reel kesimde dışarıdan borçlanmayı ve aşırı düzeyde kur riski taşıyan pozisyonları tutmayı cazip hale getiren sabit kur rejimlerinin uzun süre devam ettirilmesi,
- Bankaların borç portföylerinin yapısının hızla bozulmasına yol açan ticari olan mallardan, ticari olmayan mallara yönelik akım ve bu akımın neden olduğu geri ödenmeyen borçlar,
- Kurumsal inceleme ve denetim mekanizmalarının gevşemesi
- Başta Tayland olmak üzere bölgedeki pek çok ülkede görülen büyük dış açıklar, emlak ve menkul kıymet piyasalarında patlama şeklinde kendini gösteren ekonominin aşırı ısınmasının giderilmesinde yaşanan başarısızlıklar,
- Çin Halk Cumhuriyeti'nin son yıllarda ekonomik alanda gerçekleştirdiği önemli reformlarla ülkeye çok miktarda yabancı sermaye çekmesi (1990-1996 yılları arasında 217 milyar dolar), ülke içinde yatırıma dönüşen bu sermayenin ucuz işgücüyle harmanlanması ve bölgedeki diğer ülkelere nazaran, dört yıl önce yapılan devalüasyonla desteklenmesi sonucu Çin Halk Cumhuriyeti'nin rekabet gücünün artması, bu durumun da doğal olarak ihracata dayalı büyüme modelini benimseyen Asya ülkelerini zor durumda bırakması.

Tüm bu faktörler sonuç olarak önce Thai Baht'ına daha sonra da bölgedeki diğer para birimlerine spekülasyon müdahaleleri yapılmasına neden olmuştur. Krizler yayılmaya başladıkça var olan politik belirsizlikler ve yetkililerin gerekli düzenlemeleri ve reformları yapacaklarına ilişkin duyulan güvensizlik para ve menkul kıymet piyasaları üzerindeki baskıları arttırmıştır. Diğer taraftan parasal şartları katılaştırmada ve iflasın

⁷⁹ “Doğu Asya Krizi” Ekonomik Araştırmalar Dairesi Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, <http://www.dtm.gov.tr/>

eşiğine gelmiş finansal kurumları kapatmada gösterilen istikrarsızlıklar; finans piyasalarındaki karışıklığa önemli katkı sağlamıştır.

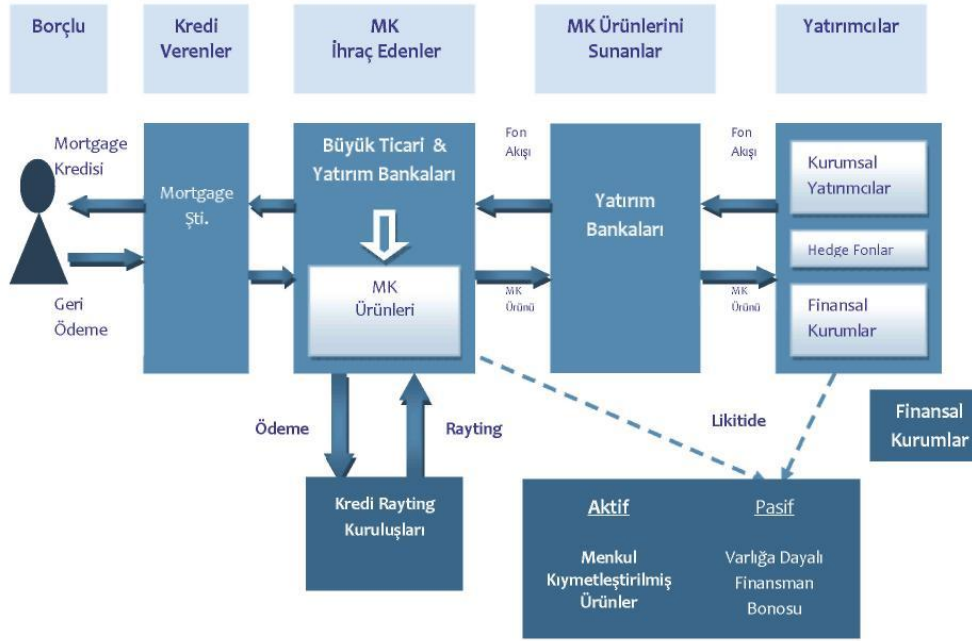
Asya krizinin köklerini sadece ASEAN ülkeleri içinde aramak sağlıklı bir sonuç vermeyecektir. Gelişmiş ülkelerde ve küresel finans piyasalarında gelişen bazı olaylar da krizin oluşumunda önemli rol oynamıştır. Özellikle 1990'ların başından beri Avrupa ve Japonya'da devam eden zayıf büyüme, cazip yatırım imkanlarını mevcut tasarrufların gerisinde bıraktırmıştır. Büyük miktarlara ulaşan özel sermaye akımları, yüksek getiri bekleyen uluslararası yatırımcılar tarafından mevcut riskler göz önüne alınmadan, yükselen yeni pazarlara kaymıştır. Krizin gelişimine katkı sağlayan çok önemli bir diğer faktör de son 3 yıldaki dolar/yen kurunun seyri olmuştur.⁸⁰

2.5.4. 2008 Mortgage Krizi

Mortgage sistemi ABD'de uzun yıllardır uygulanmakta olan ve 20-30 yıla kadar uzayan vadelerle ev sahibi olma imkanı sunan bir ev kredisi sistemidir. Bu sistemde, ev almak isteyenler tarafından kredi kuruluşlarından alınan krediler sabit ya da değişken faizlerle geri ödenmekteydi. Kredi kullanmak isteyenler öncelikli olarak kredi geçmişlerine göre derecelendirilmekteydi. Buna göre, kredi geçmişi kötü olanlar (derecelendirme notu A olmayanlar), kredi geçmişi iyi olanlara (derecelendirme notu A olanlar) göre daha yüksek faiz ödemek zorundaydı. Bir başka deyişle, subprime mortgage piyasasında, kredi almak için gerekli şartları sağlayamayan kişilere de kredi kullandırılmaktaydı. Bu kişilerin kredi geçmişi ev kredisi almak için uygun değildi. Hatta bu kişilerin aldıkları kredi ve bunun faizini ödemek için yeterli gelirlerinin olması da şart değildi. Yüksek faiz karşılığında bu kişiler sisteme dahil edilerek büyük bir riskin altına girilmişti.⁸¹

⁸⁰ Abdulkadir Demircan, "Dünya'da Ve Türkiye'de Meydana Gelmiş Bankacılık Sektörü Krizleri Ve Yeniden Yapılandırma Çalışmaları", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2006, s. 87.

⁸¹ "ABD Mortgage Piyasası" <http://www.boryad.org/boryad/boryad-arastirmalar/mortgage-krizi-dunyayi-sarsiyor.html>, (Erişim Tarihi: 21.04.2010)

Şekil 2. Mortgage Piyasasının İşleyişi

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Çalışma Tebliği, ABD Mortgage Krizi, Sayı:3, Ağustos 2008, s.3

2001 yılında gayrimenkul sektöründe oluşmaya başlayan balon 2006 yılında patlamıştır ve sektör duraklama dönemine girmiştir. İnşaat alanında yaşanan durgunluk, bununla bağlantılı birçok sektöre de yansımıştır. 2008 Eylül ayından itibaren Dünya çapında finansal kurum ve piyasalara olan güveni sarsarak şiddetini artırmıştır. Amerika ve Avrupa'da ardı arda yaşanan iflaslar, birleşmeler ve devlet müdahaleleri Asya ve diğer dünya ülkelerine de sıçrayarak, finansal piyasalarda yaşanan dalgalanmalar dünya ekonomisinin yavaşlamasına neden olmuştur. Gelişmiş ekonomiler 2007 dördüncü çeyreğinden 2008 ikinci çeyreğine kadar yalnızca % 1 oranında büyüebilmişlerdir.⁸²

Krizin tohumları ilkin ABD'nin iki dev kamu destekli mortgage kuruluşu Fannie Mae ve Freddie Mac'in ipotekli konut finansmanı sistemindeki kredilerin geri ödeme güçlükleri ve sermaye yetersizliği ile devlet kontrolüne alınması sonucunda atılmıştır. Ardından eylül ortalarında Amerikanın ikinci büyük yatırım şirketi olan Lehman Brothers'ın iflası pek çok uluslararası yatırımcıyı iflasa sürüklemiştir. Lehman Brothers 2008 yılı eylül ayında 2,9 milyar dolar zarar açıklayarak ve bir günde şirket hisselerinin değerinin % 40 düşmesi ile birlikte 15 Eylülde iflasını açıkladı. Şirketin iflası ile geride

⁸² Murat Çetinkaya vd., "Finansal Krizler ve G-8 Ülkelerinin Finansal Krizlerin Yayılmasındaki Etkileri", <http://bsy.marmara.edu.tr/Konferanslar/2008/26.pdf>, s. 224-225.(08/05/2010)

613 milyar dolar borç kalmış ve pek çok ülkenin bütçesi ile milli hasılasından daha büyük olan bu paranın sistemden çıkışı dünyada büyük kaos ve tedirginliğe yol açmıştır.⁸³ Birkaç gün sonrasında Merrill Lynch şirketi büyük bir ticari banka ile birleşmiş ve Amerika Merkez Bankası dünyanın büyük sigorta şirketlerinden American International Group (A.I.G) sigortayı bünyesine katmıştır.⁸⁴

Art arda gelen bu olumsuz haberler, finans piyasalarını alt üst etmişti. Gayrimenkul sektörü ABD ekonomisinin yapı taşlarından biriydi. Dolayısıyla, bu sektördeki kötü gidişatın ABD ekonomisinde durgunluğa neden olabileceği düşüncesi, piyasaları endişelendirmişti. Böyle bir durumda, Çin gibi ihracatının büyük kısmı ABD'ye yönelik olan gelişmekte olan ülkelerin de büyük sorunlarla karşılaşması kaçınılmazdı. Kısacası, ABD mortgage piyasalarında başlayan krizin ABD ekonomisini durgunluğa sürüklemesi ve bu durumun da küresel ekonomide durgunluğa neden olması yönündeki endişelerin artması yersiz değildi. Bu nedenle büyüme rakamları, işsizlik verileri gibi ABD ekonomisine ilişkin çeşitli göstergeler yakından takip edilmekteydi. Bu göstergelerdeki olumsuz sinyaller ya da mortgage piyasasına ilişkin kötü haberler, finansal piyasaları alt üst etmeye yetmişti. Artan riskler yatırımcıları riskli yatırım araçlarından uzaklaştırmıştı ve ABD hazine tahvilleri gibi güvenli limanlara sığınmalarına neden olmuştu. Ani satış dalgalarıyla karşı karşıya kalınmıştı. Japon yeni, dolar karşısında değer kazanırken, carry trade pozisyonlarını kapatan yatırımcılar gelişmekte olan piyasaları hızla terk ediyordu. Borsalarda sert düşüşler görülürken, ülke para birimleri değer kaybetmiş; dolar ise hala güvenli bir liman olarak görülmesi nedeniyle artan taleple değer kazanmıştır.⁸⁵

Türkiye'de, bahsi geçen ülkelerdeki gibi gelişmiş bir mortgage piyasası bulunmamaktadır. Mortgage olarak adlandırılan konut finansmanı sistemi birçok ülkede uzun yıllardır uygulanmasına rağmen, Türkiye'de konuyla ilgili yasa Şubat 2007'de meclisten geçmiştir. ABD'de mortgage krizinin başladığı subprime mortgage piyasaları Türkiye'de mevcut olmadığından, ülkemizdeki gayrimenkul piyasasına da yayılan bir etkiden söz edilemez. Ancak ABD'de başlayan bu krizin, genel anlamda Türkiye

⁸³ "Para", **16 Dolara Kârdan 613 Milyar Dolar Borca**, s. 40., 2008, s.56

⁸⁴ IMF, Financial Stress, Downturns, and Recoveries International Monetary, World Economic Outlook, 2008, Ekim, s. 7.

⁸⁵ "ABD Mortgage Piyasası" <http://www.boryad.org/boryad/boryad-arastirmalar/mortgage-krizi-dunyayi-sarsiyor.html> (Erişim Tarihi: 21.01.2010)

piyasalarına etkisinin olmadığını söylemek yanlış olur. Bu krizle birlikte finansal piyasalarda başlayan tedirginliğin en çok hissedildiği ülkelerden biri de Türkiye oldu. Yurtdışı borsalarında yaşanan kayıplar, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)'ye de sert düşüşler yaşattır. Yabancı yatırımcıların artan dolar talebiyle birlikte, Türk Lirası'nda diğer gelişmekte olan ülke para birimlerinde olduğu gibi büyük kayıplar görülmüştür.⁸⁶

2.6. Küresel Finansal Krizin Bankacılık Sistemine Etkileri

Krizlerin bankacılık üzerine etkileri, adına müşteri tahakkümü denilen mevduat çekişleri ile başlamaktadır. Bankalar bu talepleri karşılamak için varlıklarını satmak durumunda kalır. Ancak ortamdaki kargaşa nedeniyle ve bankaların likidite ihtiyacının yüksek olması sebebiyle bankaların varlıkları değerlerinin daha altında bir fiyattan satın alınır. Bu arada bankalardan çekilen kaynaklar daha güvenli başka bankalar ya da sisteme güven tamamen ortadan kalkmışsa nakite, dövize ya da kamu varlıklarına yönelebilmektedir. Merkez Bankası duruma önceden müdahale edip bir bankacılık krizinin önüne geçebilir. Ancak çoğunlukla böyle bir krizde mali yapısı sağlam olan ayakta kalmaktadır. Diğer bankalar iflas ederek sistemin dışına çıkmaktadır.⁸⁷

Meksika ve diğer petrol, doğal gaz, kıymetli maden ihracatçısı Latin Amerika ülkeleri global krizin yol açtığı resesyona beraber petrol ve emtia fiyatlarındaki düşüşlerden olumsuz etkilenmektedir.

Bankacılık krizleri, adına sistemik kriz dediğimiz kuvvetli bir mekanizma ile yayılmaktadır. Bu şekilde bir kriz yaşadıktan sonra ülkeler, bankacılık sisteminin eksiklikleri ile yüzleşmek durumunda kalmaktadırlar. Bu noktada bankacılık sistemlerindeki eksiklikler belirlenerek yeniden yapılandırma çalışması ile birlikte bankacılık sistemlerini daha güçlü hale getirmeye çalışılmaktadır. Bu yapılandırma da

⁸⁶ “Krizin Türkiye’ye Etkileri” <http://www.boryad.org/boryad/boryad-arastirmalar/mortgage-krizi-dunyayi-sarsiyor.html> (Erişim Tarihi: 21.03.2010)

⁸⁷ E. Lale Karabıyık, **Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Etkileri**, Bursa: Marmara Kitabevi Yayınları, 2004, s. 37.

kimi bankalara sermaye verilmesi ile sektörde tutulması, kimi bankaların ise sistemden tavsiye edilmesi ile sonuçlanmaktadır.⁸⁸

Bir ekonomide bankaların iflası diğer ekonomik birimlerin iflasından daha çok olumsuz etki yaratmaktadır. Çünkü böyle bir durumda krediyi veren, krediyi alan ve mevduat sahipleri olumsuz etkilenmektedir. Krediyi verenlere borçlarının ödenmemesi ya da kredi alanlardan borçların istenmesi piyasada likidite ile ilgili bir sorun olduğu sinyalini yayarak sadece o bankadan değil yapısı son derece sağlam olan bankalardan da paraların çekilmesine neden olabilmektedir. Bu durum, bankacılık sisteminin kırılabilirliğini artırarak sistemik riski ortaya çıkarmakta ve banka iflasları kredi akımını ciddi şekilde etkileyeceğinden, sistemde kredi sıkışıklığına ve ekonomik faaliyetlerin çökmesine neden olmaktadır.⁸⁹

2.7. Küresel Finansal Krizin ABD Dışı Ekonomilere Etkisi

Finansal krizin yaşandığı tüm ülkelerde, krizin bir anlamda habercisi diyebileceğimiz bazı sinyaller bulunmaktadır. Bu sinyallere rağmen krizi önceden tam olarak tahmin etmek mümkün değildir. Krizin sinyalleri şunlardır:⁹⁰

- Beklenen enflasyon oranındaki artış (çekirdek enflasyondaki artış),
- Faiz oranında yükseliş,
- Özellikle finansal piyasalarda belirsizliğin artması ve fiyat (faiz) oynaklıklarının hız kazanması,
- Menkul kıymet piyasasında işlem gören firma ve banka bilançolarında aşınma etkisi,
- Bankacılık sektöründe panik,
- Menkul kıymet borsalarında ani düşüşler,
- Para ikamesinin hızlanması.

⁸⁸ Bülent Erdoğan, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler ve Finansal Kriz Modelleri” Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 61.

⁸⁹ Pelin Erdönmez Ataman, “Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasında Teorik Yaklaşım”, **Bankacılık Araştırma Grubu Çalışma Raporu**, 2001, s. 3-4.

⁹⁰ Aslı D. Kunt ve Detragiache Enrica, “The Determinants of Banking Crises in Developing and Dwveloped Countries”, IMF Staff Papers, c. 45, N.1. (Aktaran: Çolak Ömer Faruk, Kriz ve IMF Politikaları, İstanbul: Alkım Yayınları, 2002, s. 165.)

ABD ve diğer gelişmiş ülke ekonomilerinin 1990'lı yıllarda güçlü bir ekonomik büyüme dönemine girmeleri global fon talebini arttırmış, başta ABD olmak üzere pek çok gelişmiş ülke ekonomileri genişletici para politikalarını terk ederek sıkı para politikasına geçmiştir. Gelişmiş ülke faiz oranlarının düşük seyretmesi uluslararası yatırımcıların yükselen ekonomilere portföy yatırımlarını kaydırmalarına neden olmuştur.⁹¹

Yatırım ve tasarruf eksikliği çeken gelişmekte olan ülkeler yaşadıkları bu sorunu gelişmiş ülke ekonomilerden gelen kısa vadeli yabancı sermaye (sıcak para) girişleri ile aşmaya çalışmışlardır. Bununla beraber yerel ekonomilerinin makro ekonomik zayıf noktaları ve iç dengelerindeki hassas ve denetimsiz yapıları ile bu ülkeler dış şoklardan çabuk etkilenerken 1990'lı yıllardan itibaren finansal krizlere maruz kalmışlardır. Meksika (1994), Asya (1997), Rusya (1998), Türkiye (1994 ve 2000–2001) ve Arjantin (2001) bu tip krizleri yaşayan ülkelerdir. Sermayenin uluslararası hareketliliğinde olağanüstü artışlar gerçekleşirken, diğer taraftan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri olumsuz bir biçimde etkileyen uzun süreli finansal krizler ortaya çıkmaya başlamıştır.⁹²

1990'lı yıllarda yaşanan krizlerin çoğunda yayılma etkisi görülmüştür. Krizin çıktığı ülkenin dışındaki pek çok ülke parası krizin sonuçlarından etkilenmiştir. Bu ülkeler krizin çıktığı ana ülke ile yakın ticaret ilişkileri olan ya da kriz ülkesinin bulunduğu yatırım sınıfında yer alan ülkelerdir. Gelişmiş ülkelerin gerek ticaret kanalları ile gerekse yarattıkları türevsel yatırım araçları kanalları ile finansal krizleri yaymadaki rolleri büyüktür. Avrupa Döviz Kuru Mekanizması (ERM) krizi sırasında İtalyan Lireti, İngiliz Sterlini ve Finlandiya Markkası dalgalandığında, Fransız Frangı, İrlanda Poundu ve İsveç Kronu spekülasyon baskı altında kalmıştır. Meksika Pesosu'nun devalüasyonu da Arjantin ve Brezilya üzerinde spekülasyon baskı yaratmış; en yoğun bulaşma etkisi ise Asya'da yaşanmıştır.⁹³

Latin Amerika ülkelerinde de Avrupa ülkelerine benzer şekilde büyüme enflasyon ve cari denge göstergeleri 2006 yılına nazaran kötüye gitmektedir. Yaşanan

⁹¹ Burçin Hacıhasanoğlu, Meksika 1994 ve Arjantin 2001-2002 Krizlerinin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye için Önemi", T.C.M.B. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, s. 111.

⁹² Oğuz Kaymakçı, Küreselleşme Üzerine Notlar, 1.b, Ankara: Nobel Yayın, 2007, s.243.

⁹³ Delice, a.g.e., s. 68.

global kriz ilk önce gelişmiş G7 ülkelerinde çıkmış olmasına rağmen, ticaret partnerleri olan gelişmekte olan ülkeleri etkilemekte geç kalmamıştır. Finansal krizlerin dünyaya yayılmalarında belli başlı geçiş kanalları vardır. Krizlerle beraber likidite de meydana gelen azalmalar uluslararası finans kuruluşlarının piyasalardan paralarını çekmelerine yol açmaktadır. Çekilen finansal sermaye ile beraber gelişmekte olan ülkelerin kurları yükselmekte yerel paralar değer kaybetmektedir. Aynı zamanda bu ülkelerde kredi maliyetleri artmaktadır. Enerji ve emtia fiyatlarında meydana gelen düşüşler bunları ihraç eden ülkelerin gelirlerini düşürmektedir.⁹⁴

2.8. Küresel Finansal Krizin Dünya Finans Sistemine Etkisi

Krizin, küresel piyasalara olan en önemli etkisi banka kredilerinin uzun sürebilecek bir zaman için kısıtlanması olmasıdır. Bankaların kredi verme standartları ciddi şekilde yükselmektedir. Banka zararları açıklanmaya devam ettikçe hükümetler bankaların sermaye tabanlarını arttırmak için yardım paketleri açıklasalar da kredilerin daha da daralması beklenir.⁹⁵

Yüksek gelir grubundaki bankalar ve yatırım fonları gelişmekte olan ülkelere fonlarını çekmişler ve riskli aktif kategorisindeki bu varlıkları daha likit enstrümanlara çevirmişlerdir. Riskli aktiflerin bu satışları hisse senedi fiyatları, tahvil piyasası ve ülke paraları üzerinde dramatik etkiler yaratmış, aynı zamanda bu ülkelerde kredi koşullarının daralmasına yol açmıştır. Cari açıkları GSYİH' in % 10'undan fazla olan ülkelerde sermaye girişlerinin durmasıyla iç talep ciddi ölçüde daralmıştır. Bankacılık sektöründe özel bankaların dışarıdan borçlanmaları dramatik şekilde düşmüştür. Ocak 2008-Eylül 2008 döneminde Kazakistan'da 13,2 milyar dolar, Rusya'da 6,6 milyar dolar, Güney Afrika'da 3,7 milyar dolar, Ukrayna' da 2,1 milyar dolar ve Türkiye'de 3,1 milyar dolar azalma olmuştur. Cari fazlası olan ülkeler de dahil olmak üzere bütün ülkeler küresel piyasalarda yaşanan gelişmelerden fazlasıyla etkilenmiştir.⁹⁶

⁹⁴ <http://www.die-gdi.de> "Effects of the Global Financial Crisis on Developing Countries and Emerging Markets"

⁹⁵ OECD, **Economic Surveys- United States**, www.oecd.org (Erişim Tarihi: 14.05.2010)

⁹⁶ "Dünya Bankası", **Global Economic Prospects**, 2009, s.21.

Tablo 2. Çeşitli Ülkelerde Bazı Finansal Kuruluş İflasları

7 Şubat – İngiltere	Northern Rock ulusallaştırıldı.	88 milyar sterlin
14 Mart – ABD	Bear Stearns FED sübvansiyonundan sonra ticari bir banka tarafından alındı.	29 milyar dolar
7 Eylül – ABD	Freddie Mac ve Fannie Mae ulusallaştırıldı.	200 milyar dolar
15 Eylül – ABD	Lehman Brothers iflas etmiştir.	
17 Eylül – ABD	AIG ulusallaştırıldı.	87 milyar dolar
18 Eylül – İngiltere	Lloyd TSB HBOS' u satın aldı.	12 milyar pound
29 Eylül - Benelux	Fortis kurtarıldı.	16 milyar dolar
29 Eylül – ABD	Citibank Washoiva'ı aldı.	12 milyar dolar
29 Eylül – Almanya	Hypo Gayrimenkul kurtarıldı.	71 milyar dolar
29 Eylül – İzlanda	Glitnir kurtarıldı.	850 milyon dolar
29 Eylül – İngiltere	Bradford&Bingley kurtarıldı.	32,5 milyar dolar
30 Eylül – Belçika	Dexia kurtarıldı.	9,2 milyar dolar
30 Eylül – İrlanda	İrlanda bankaları kurtarıldı.	572 milyar dolar
7 Ekim – İzlanda	Lansbanki ulusallaştırıldı.	
9 Ekim – İzlanda	Kaupthing ulusallaştırıldı.	864 milyon dolar
12 Ekim – İngiltere	HBOS, Royal Bank of Scotland, Llyods TSB ve Barclays kurtarıldı.	60,5 milyar dolar
16 Ekim – İsviçre	UBS kurtarıldı.	59,2 milyar dolar
19 Ekim – Hollanda	ING sermaye yardımı aldı.	10 milyar euro
20 Ekim – Fransa	Fransa hükümeti 6 büyük bankaya kredi açmıştır.	10,5 milyar euro
27 Ekim – Belçika	KGB	3,5 milyar euro
4 Kasım – Avusturya	Kommunalkredit ulusallaştırılmıştır. Constantine Privatbank ulusallaştırıldı ve 5 Avusturya bankasına 1 euro karşılığı satıldı.	

Kaynak: Erdönmez, Ataman Pelin, “Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi”, Bankacılar Dergisi, Sayı 68, 2009, s. 87.

A.B.D kaynaklı Mortgage kriziyle beraber bankalar arası para piyasalarında yükselen faizler gelişmekte olan ülke piyasalarının kaynak bulma maliyetini artırmıştır. Yükselen faizler, A.B.D borsasındaki düşüşler yatırımcıları riskten kaçınır hale getirdi ve özellikle kaldıraç etkisi yüksek olan hedge fonlardan ve gelişmekte olan ülke piyasalarından kaçışlar yaşanmıştır. Son yıllarda özellikle türev ürünlerinin kullanımına bağlı olarak giderek yaygınlaşan hedge fonları, bugün 2 trilyon dolarlık işlem hacmine ulaşmıştır. Petrol fiyatlarında yaşanan sert düşüşün hedge fonları vurması borsalardaki satışı derinleştiren en büyük sebeplerden biri olarak gösterilmektedir. Üç ay önce 147 dolarla rekor kıran ham petrol, o günden bu yana yaklaşık % 50 değer kaybetmiştir.⁹⁷

Yükselen piyasa ekonomilerinin borçlanma maliyeti Asya krizi ve 2000– 2001 dönemlerinin üstüne çıkarak zirveye ulaşmıştır. Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri ile Latin Amerika ülkelerinde şirket hisse senedi getirilerinde büyük kayıplar yaşanmıştır. Büyük oranda cari açığa sahip olan ve bu açıkları uluslararası fonlarla finanse eden, büyük oranda kur riski taşıyan bu ülkeleri gelecek zamanlar için para krizleri beklemektedir.⁹⁸

2.9. Bankacılık Krizlerinin Maliyet Etkisi

Bankacılık sektöründe ortaya çıkan bir kriz toplumun hemen her kesimini etkiler. Tasarruflarının tamamını veya bir kısmını kaybeden mevduat sahipleri ile hisselerini kaybeden banka sahipleri ve hissedarlar bankacılık krizinden doğrudan etkilenen kesimlerin başında gelir. Fon bulmak konusunda bankalara bağlı olanlar yeni fon bulmakta zorlanabilirler ve nihayet banka kurtarma ve geçici kamusallaştırma operasyonları nedeniyle vergi ödeyenler ağır bir yük altında kalırlar. Bankacılık krizlerinin maliyetinden söz edilince akla ilk olarak krizin kamu maliyesine olan yükü gelir. Ancak bu vergi ödeyenlerden, banka ortaklarına ve mevduat sahiplerine bir servet transferi olarak da yorumlanabilir. Bu tür bir maliyet, bankacılık sistemini yeniden yapılandırma harcamalarını, mevduat sahiplerine yapılan ödemeleri, bankalara verilen sermaye desteği ve aktif yönetimi amacıyla yapılan harcamaları içerir. IMF gayri safi doğrudan maliyetleri şu şekilde ölçmektedir: Hükümetin ve Merkez Bankasının tahvil ihracı ve sermaye desteği, garanti kapsamındaki mevduatların ödenmesi, bankalara

⁹⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/10142032.asp>, (Erişim Tarihi: 17.04.2010)

⁹⁸ IMF, a.g.e., s. 13.

sermaye desteği ve batık ve donuk kredilerin satın alınması amacıyla yapılan harcamalar. Gayri safi harcamalar ile varlık ve hisselerin satışından elde edilen gelirler arasındaki fark ise kamuya olan net maliyeti yansıtır.⁹⁹

Bankacılık krizlerinin maliyeti konusunda son dönemde çok sayıda ampirik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan beş önemli bulgu öne çıkmaktadır. Birincisi, bankacılık krizlerinin maliyeti gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere göre daha yüksektir.¹⁰⁰ Bunun en önemli nedeni, gelişmekte olan ülkelerde krizlerin daha derin ve kriz yönetiminin ise yetersiz olmasıdır. İkincisi, bankacılık krizleri çoğunlukla bir ödemeler bilançosu krizi ile birlikte ortaya çıktığından maliyet daha da yükselmektedir (bkz. Tablo 3.). Caprio ve Klingebiel (1999)'a göre yalnızca bankacılık krizinin maliyeti GSYİH'nın % 4,5'u olurken, ikiz kriz durumunda maliyet % 23'e yükselmekte, gelişmekte olan ülkelerde % 17,5 ve gelişmiş ülkelere ise % 12 olmaktadır (bkz. Tablo 3.). Üçüncü olarak bankacılık kriz maliyeti bankacılık sisteminin finansal aracılıkta oynadığı role bağlı olarak değişmektedir. Banka aracılığının önemli olduğu ülkelerde kamuya olan maliyet artarken, aracılığın görece düşük olduğu ülkelerde azalmaktadır. Örneğin; gelişmiş ülkelere göre banka aracılığının düşük olduğu ABD'de, 1990'larda yaşanan "Saving & Loan" krizinin kamuya maliyeti milli gelirin yalnızca % 3 olmuştur.¹⁰¹ Dördüncü önemli bulgu, maliyet büyük ölçüde kriz sırasında izlenen yönteme göre değişmektedir. Nihayet, beşinci bulgu ise maliyetin büyüklüğü ile ekonominin krizden çıkma sürati arasında herhangi bir paralellik yoktur. Aksine ödenen fatura yükseldikçe ekonominin toparlanması gecikmekte, reel maliyet daha da artmaktadır.¹⁰²

Tablo 3.de banka yapılandırma maliyetlerine ilişkin veriler yer almaktadır. Bu verilerde gelişmiş olan ülkeler, Latin Amerika, gelişmiş ülkelere de yaşanan kriz sayıları ve bu yaşanan krizlerin ülkelere maliyetleri yer almaktadır.

⁹⁹ Esen Oğuz, "Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü" **ESİAD**, Y.1, S.1, (Bahar 2005), s.3.

¹⁰⁰ Gerard J. Caprio ve D. Klingebiel, "Bank insolvency: Bad luck, bad policy, or bad banking", **World Bank Conference on Development Economics**, 1997. s. 161.

¹⁰¹ Caprio ve Klingebiel, a.g.e.

¹⁰² Michael Bordo vd., "M.S. Is the crisis problem growing more severe?", **Economic Policy**, 2001.

Tablo 3. Banka Yapılandırma Maliyeti (GSYİH'nın %)

Tüm ülkeler	Kriz sayısı	Maliyet
	30	17,5
GOÜ	23	20
Latin Amerika	14	19
GÜ	7	12
Bankacılık krizleri	11	4.5
İkiz Krizler	19	23

Kaynak: Agustin, G.C., D.Hardy, D., Pazarbasioğlu, C. 2004. Banking crises in Latin America and the political economy of financial sector policy, IDB-IIC Annual Meetings, Lima, Peru, 2004

Bankacılık krizlerinin maliyetinin ölçülmesinde kamuya düşen yük her zaman iyi bir gösterge olmayabilmektedir. Kimi zaman bu tür bir maliyet düşük iken reel maliyet çok yüksek olabilmektedir. Örneğin 1929 Bunalımında ABD’de mevduat garantisi ve likidite desteği olmadığı için krizin kamu maliyesine etkisi hemen hemen hiç olmamış, buna karşın reel maliyet çok yüksek olmuştur.¹⁰³

Bankacılık krizleri genellikle ekonomik faaliyetlerde bir gerileme ve ekonomik büyümedeki bir gerileme ile eşanlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle banka krizleri ile üretim arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmek ve banka krizlerinin reel etkisini ayırtmak kolay değildir. Bankacılık krizleri iki kanalla üretim ve milli geliri etkiler. Birincisi, bankacılık krizi para stokunda beklenmedik bir daralma yaratarak ekonomik bir durgunluğa yol açmaktadır. İkinci olarak, zayıflayan bankacılık sisteminin, hem bazı bankalar piyasadan çekildiği hem de mevcut bankalar sermaye baskısı altında kaldıkları için, kredi arzı azalmaktadır. Kredi arzının daralması hane halklarının ve işletmelerin harcamalarının azalmasına, üretimin daralmasına yol açmaktadır.¹⁰⁴

Bu konuda ülkeler arası ampirik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Az sayıdaki çalışmalardan 1977-97 yılları arasında, 43 ülkede bankacılık krizlerinin ortalama % 15-30 arasında üretim kaybına yol açtığını göstermişlerdir. Kamu maliyesinde olduğu gibi ikiz krizde üretim kaybı daha fazla olmaktadır. IMF’nin araştırmasına göre, 1975-97 yılları arasında bankacılık krizi yaşayan 54 ülkede reel maliyet GSYİH’nın % 11,6’na

¹⁰³ Oğuz Esen, “Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü”, **ESİAD**, İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi, Y.1, S.1, 2005, s. 4.

¹⁰⁴ Esen, a.g.e., s.5.

ulaşmakta, bu oran gelişmiş ülkelerde % 10,2 iken gelişmekte olan ülkelerde ise % 12,1 olmaktadır.¹⁰⁵ (bkz. Tablo 4.)

Tablo 4. Banka Krizlerinin Reel Maliyeti (GSYİH'nın %)

IMF	Dönem 1975-97	Krizler - Kriz süresi		Birikimli reel maliyet
Tüm ülkeler		54	3.1	11.6
Bankacılık krizi		22	3.0	7.5
İkiz krizler		32	3.2	14.4
GÜ		12	4.1	10.2
GOÜ		42	2.8	12.1
Hoggarth	1977-98			
Tüm ülkeler		43	3.7	16.9
Bankacılık krizi		23	3.3	5.6
İkiz krizler		20	4.2	29.9
GÜ		13	4.6	23.8
GOÜ		30	3.3	13.9

Kaynak : Agustín, G.C., D.Hardy, D., Pazarbasıoğlu, C. 2004. Banking crises in Latin America and the political economy of financial sector policy, IDB-IIC Annual Meetings, Lima, Peru, 2004

2.9.1. Yerel Bankacılık Krizlerinde Maliyet Etkisi

Türkiye’de 2000 yılının Kasım ayında başlayan finansal krizi, birdenbire ortaya çıkan bir olgu gibi görmemek gerekmektedir. Bankacılık sektöründeki krizi sadece sektörün yapısından kaynaklanan kırılganlıklar ile de açıklamak mümkün değildir. Kriz de bu kırılganlıkların yanında 1990-2000 yılları arasında uygulanan makro ekonomik politikaların sektör üzerine yüklemiş olduğu yükünde büyük payı bulunmaktadır. Bundan dolayı sektöre yönelik olarak yapılacak değerlendirmeler bu çerçevede ele alınacaktır.

2001 krizinin çıkmasına bankacılık sektörünün kırılganlığı ve bu kırılganlığı ortaya çıkaran tetikleyici faktörler yol açmıştır. Bankacılık sektörünün kırılganlığının ve tetikleyici faktörlerin olmaması durumunda yüksek cari işlemler açığının ve Lira’nın reel olarak aşırı değerlenmesinin 2000 - 2001 yılı krizlerinin oluşması için yeterli neden oluşturmaz. Kriz öncesi dönemde bankacılık sektöründe para ve vade uyumsuzluklarındaki ve takipteki alacaklardaki artış risk birikimine yol açarak sermaye

¹⁰⁵ Glenn Hoggarth vd., “Costs of banking system instability: Some empirical evidence”, **Bank of England**, 2001.

çıkışı durumunda sistemi son derece savunmasız hale getirmiştir.¹⁰⁶ Sistemden 20 bankanın çıkarılması ile bankacılık sektörünün temel fonksiyonlarını yerine getireceği güven ortamı sarsılmış, reel kredi miktarı önemli boyutta azalmış ve reel kesimin finansman ihtiyacı karşılanamaz olmuştur. İşletmelerin kredi maliyetleri artmış, zamanından önce çağırılan banka kredileri problemsiz kuruluşları da zora sokmuştur. Yükselen faizler finansman maliyetlerini çok pahalılaştırmıştır. Döviz kurunun serbest dalgalanmaya bırakılmasıyla kur riski ve belirsizlik artmıştır.¹⁰⁷

Kasım 2000 – Şubat 2001 Krizlerinin bankacılık sektörüne etkilerini şöyle sıralamak mümkündür:¹⁰⁸

- 2000 yılı başında enflasyonu düşürmek ve ekonomide büyüme ortamını yeniden sağlamak amacıyla kapsamlı bir ekonomik program uygulamaya konulmuştur. Program kapsamında sıkı maliye politikası uygulanması ve yapısal reformların hayata geçirilmesinin yanı sıra, enflasyonist beklentileri hızla aşağıya çekmek için döviz kurları hedeflenen enflasyona göre belirlenerek önceden açıklanmış ve para politikası likidite genişlemesini yabancı kaynak girişine bağlayan bir çerçeveye oturtulmuştur.
- 2000 yılı başında uygulamaya konulan enflasyonla mücadele programı bankacılık sisteminin bilanço yapısının şekillenmesinde de önemli ölçüde etkili olmuştur. Programın uygulanmaya başlamasıyla birlikte, bankacılık kesimi faiz oranlarının daha da düşeceği beklentisi altında yüksek faizli kaynaklara uzun süre bağımlı kalmamak yönünde hareket etmiştir. Diğer yandan, döviz sepetinin hedeflenen enflasyona göre belirlenerek önceden açıklanmış olması, yabancı para cinsinden kaynakları Türk Lirası cinsinden kaynaklara göre daha cazip hale getirmiştir. Bu çerçevede, bankaların bir bölümü kaynaklarının kısa vadeli ve döviz cinsinden, kullanımlarının ise uzun vadeli ve Türk Lirası cinsinden gelişmesi yönünde bir eğilim içine girmeye başlamıştır.

¹⁰⁶ Fatih Özatay ve Güven Sak, “Banking Sector Fragility and Turkey’s 2000-2001 Financial Crisis”, **Brokings Trade Forum 2002**, Broking Institution Press, 2002, s. 25.

¹⁰⁷ M. Necat Çolak, “Türkiye Ekonomisinde Krizlerin Reel Sektöre Etkileri 1999-2002”, **Kriz ve IMF Politikaları**, İstanbul: Aklim Yayınları, 2002, s. 237-238.

¹⁰⁸ BDDK, a.g.e., s. 7-9.

- 2000 yılında bankacılık sektörünün aktif yapısında da belirgin bir değişim gözlenmiş ve kredilerin payında önemli bir artış olurken, likiditesi yüksek olan menkul kıymet portföyünün toplam aktifler içindeki payı azalmıştır. Krediler içinde özellikle tüketici kredilerinde çok hızlı bir artış gözlenmiş ve tüketici kredileri bir önceki yılsonuna göre yaklaşık 4 kat artış göstermiştir. Kredilerde dikkat çeken bir diğer gelişme, mevduattaki yapının tersine, yabancı para cinsinden kredilerdeki artışın sınırlı kalması, Türk Lirası cinsinden kredilerin ise önemli oranda artış göstermesidir. Aktif ve pasif yapısındaki bu gelişmeler sonucunda 2000 yılında bankacılık kesiminin likidite, faiz ve kur risklerine karşı duyarlılığı daha da artmıştır.
- Bankacılık kesiminin piyasa risklerine karşı duyarlılığının daha da arttığı bir yapıda Kasım 2000 tarihinde yaşanan kriz sonucu faiz oranlarının önemli ölçüde yükselmesi özellikle aşırı gecelik borçlanma ihtiyacında olan kamu bankalarıyla Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) kapsamındaki bankaların mali yapılarını daha da bozmuştur.
- Kasım krizi sonrasında alınan önlemler ve yürütülmekte olan Stand By Düzenlemesinin 7,5 milyar dolar tutarında ek rezerv kolaylığı ile desteklenmesi yönünde Uluslararası Para Fonu ile anlaşma sağlanması sonucunda mali piyasalardaki dalgalanmalar kısmen giderilmiş, Merkez Bankasının döviz rezervleri artmış ve faiz oranları kriz ortamına göre önemli ölçüde gerilemiştir. Ancak, Şubat ayında hazine ihalesi öncesindeki olumsuz gelişmeler uygulanan programa ve kur çapasına olan güvenin tamamen kaybolmasına neden olmuş ve döviz talebi önemli ölçüde yükselmiştir. Merkez Bankası yüksek seviyedeki bu döviz talebine karşı likiditeyi kontrol etmeye çalışmış, ancak ortaya çıkan likidite sıkışıklığı özellikle kamu bankalarının aşırı düzeyde günlük likidite ihtiyaçları nedeniyle ödemeler sisteminin kilitlenmesine neden olmuştur. Bu ortamda uygulanmakta olan döviz kuru sistemi terk edilerek Türk Lirası dalgalanmaya bırakılmıştır.¹⁰⁹
- Bu gelişmeler sonucunda bankacılık sektörünün içinde bulunduğu sorunlar daha da ağırlaşmış ve yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Kasım krizi sonrasında likidite ve faiz riski nedeniyle ciddi sorunlar yaşayan bankacılık sektörü Şubat krizi sonrasında ilave olarak kur riskinden kaynaklanan kayıplarla karşı karşıya

¹⁰⁹ BDDK, a.g.e., s. 7-9.

kalmıştır. Kriz döneminde faiz oranlarındaki hızlı artış bir yandan fonlama maliyetlerini yükseltmek, diğer yandan menkul değerler cüzdanının piyasa değerini azaltmak suretiyle banka bilançolarını olumsuz yönde etkilemiştir. Faizlerdeki yükselme, kısa vadeli fon talebi önemli boyutlarda olan kamu ve fon bankalarının ciddi zararlarla karşılaşmasına yol açmıştır. Likit olan özel ve yabancı bankaların faizlerdeki yükselme nedeniyle karşılaştığı fonlama zararları ise sınırlı kalmıştır. Konsolide bazda değerlendirildiğinde kamu bankaları Türk Lirasının değer kaybından etkilenmezken, özel bankalar kur riski nedeniyle bazı sorunlar yaşamıştır. Yaşanan krizlerin reel sektörde ciddi bir daralmaya yol açtığı dikkate alındığında önümüzdeki dönemde bankacılık kesiminin, aktif kalitesinin zayıflaması ve kredi riskinin artması ihtimaline karşı önlem alması kaçınılmaz olacaktır.

- Kur rejiminin terk edilmesi nedeniyle ortaya çıkan güven bunalımı ve istikrarsızlığı süratle ortadan kaldırmak, ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik altyapıyı oluşturmak amacıyla Hükümet tarafından Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulamaya konulmuştur. Bu programın ana unsurlarından birisi bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) nun bankacılık sektörüne yönelik temel stratejileri ve sektördeki sorunlara yaklaşımındaki temel ilkeleri ve bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik uygulama programı izleyen bölümde sunulmaktadır.

Bu gelişmelerin sonucunda zayıf sermaye yapısına rağmen aşırı açık pozisyon taşıyan bankacılık sektörü, görev zararları nedeniyle işlerliğini kaybetmiş kamu bankaları, özelleştirme, yapısal ve hukuki reformlarda gecikmeler, Türk Lirası'nın aşırı değerlenmesi ve cari açığın kritik sınırı aşması karşısında döviz kuru band uygulamasının öne alınarak gerekli müdahalelerin zamanında yapılamaması, başarılı olabilecek bir programın başarısızlığa uğramasına neden olmuştur.¹¹⁰

Şubat 2001 yılında başlayan kriz TL'nin yaklaşık % 90 değer kaybetmesine yol açmıştır. Ulusal paranın bu denli yüksek bir değer kaybı, doğal olarak TMSF

¹¹⁰ Nur Keyder, "Türkiye'de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları", **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, S.183, 2001, s. 38-53.

bünyesindeki bankaların piyasa değerini çok düşürmüştür. Böylelikle devalüasyon, Fon'daki bankaların satışını yabancı para cinsinden kolaylaştırmış ancak bunların Türkiye ekonomisine olan maliyetini önemli oranda arttırmıştır.¹¹¹

Tablo 5. Bankacılık Sektörü Net Yabancı Para Genel Pozisyonu ve Devlet İç Borçlanma Senetleri Portföyündeki Gelişmeler

Bankacılık Sektörü Net Yabancı Para Genel Pozisyonu ve Devlet İç Borçlanma Senetleri Portföyündeki Gelişmeler						
Bankacılık sektörünün 2000 yılı Eylül ayı itibarıyla 18.2 milyar dolar olan vadeli işlemler hariç döviz açık pozisyonu Mart 2001 itibarıyla 12.2 milyar dolara gerilemiştir. Vadeli işlemler dahil edildiğinde aynı dönemde döviz açık pozisyonu 874 milyon dolardan 479 milyon dolara inmiştir. Bankacılık sistemindeki döviz pozisyon açığının önemli bir bölümü fon kapsamındaki bankalardan kaynaklanmaktadır. Kamu bankalarının açık pozisyonu oldukça düşük düzeydedir. Mart 2001 itibarıyla özel bankaların döviz açık pozisyonları vadeli işlemler hariç tutulduğunda 6.2 milyar dolar, dahil edildiğinde ise 429 milyon dolar düzeyindedir.						
Bankacılık Kesimi Yabancı Para Net Genel Pozisyonundaki Gelişmeler (Milyon Dolar)						
	Ocak 2000		Eylül 2000		Mart 2001	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
Kamu Bankaları	-177	-191	-1	-22	-66	-25
Özel Bankalar	-6.061	-773	-9.637	-847	-6.185	-429
TMSF Bankaları	-5.345	-2.684	-6.271	-4.910	-4.552	-4.670
Yabancı Bankalar	-1.201	-60	-2.112	-78	-1.131	4
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	-2	91	-168	33	-226	-29
Toplam	-12.786	-3.617	-18.189	-5.824	-12.160	-5.149
Toplam (Fon Bankaları Hariç)	-7.441	-933	-11.918	-914	-7.608	-479
Kaynak: BDDK.						
(1) Vadeli İşlemler Hariç Yabancı Para Net Genel Pozisyonu (2) Vadeli İşlemler Dahil YP Net Genel Pozisyonu (yasal sınırlamaya esas olan değer)						
Kriz döneminde kısa vadeli faizlerin yanısıra devlet iç borçlanma senetlerinin ikincil piyasa faiz oranlarının da önemli ölçüde yükselmesiyle birlikte bankaların menkul kıymetler portföyünün piyasa değeri azalmıştır. Ancak, Mart ayının ikinci yarısından itibaren DİBS ikinci el faiz oranlarında bir gerileme eğilimi başlamış bulunmaktadır. Bu gelişme bankaların menkul değerler eüzdanındaki değer azalışını sınırlandıracaktır. Diğer yandan kamu ve fon bankalarının portföylerinde tuttıkları sabit faizli DİBS'lerin bir bölümünün değişken faizli kağıtlarla değiştirilmesi veya erken itfa edilmesi bankaların kamu kağıtları portföyleri nedeniyle karşılaştıkları kaybı azaltacaktır.						
Bankaların Devlet İç Borçlanma Senetleri Portföyündeki Gelişmeler (Trilyon TL.) (*)						
	1999 Aralık		2000 Eylül		2000 Aralık	
	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam
	DİBS	Aktiflere	DİBS	Aktiflere	DİBS	Aktiflere
	Portföyü	Oranı (%)	Portföyü	Oranı (%)	Portföyü	Oranı (%)
Kamu Bankaları	4.490	17,8	7.151	22,4	7.977	22,3
Özel Bankalar	8.202	26,5	9.074	20,3	9.621	20,0
Yabancı Bankalar	1.866	36,2	2.219	34,8	2.053	29,8
TMSF Bankaları	4.075	55,4	5.249	60,7	8.018	90,5
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	235	6,88	423	10,1	391	8,4
Toplam	18.868	26,2	24.115	25,1	28.060	26,9
Kaynak: BDDK.						
(*) DİBS portföyü; menkul değerler eüzdamı, bağlı menkul değerler ve repo için tutulan DİBS'leri n toplamıdır.						

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı,2001,s.9

¹¹¹ N. Oğuzhan Altay, "Türk Bankacılık Sektöründe Füzyon", **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Y.17, S.195, 2002, s. 78-79.

2.9.2. Küresel Bankacılık Krizlerinde Maliyet Etkisi

Küresel Bankacılık Krizlerine örnek olarak 2008 senesinde ABD Bankacılık sektöründe başlayıp tüm dünyada etkisini gösteren Mortgage Krizi'ni gösterebiliriz. Mortgage sistemi ABD'de uzun yıllardır uygulanan ve 20-30 yıla kadar uzayan vadelerle ev sahibi olma imkânı sunan bir ev kredisi sistemidir.¹¹²

ABD'de başlayan krizin temel nedeni, sorunlu kredilerin varlığı, bu kredileri düzenleyen yapının dağınıklığı ve finansal raporlama sistemindeki hatalar olmuştur. ABD de konut kredilerindeki özensizlik ve şişkinlik ile başlayan finansal problemler derinleşmiş ve bir likidite sorunu haline dönüşmüştür. Konut kredilerinde ikincil piyasanın gelişmesi için oluşturulan Freddie Mac ve Fannie Mae'nin devlet kontrolüne geçmesinin ardından büyük yatırım bankası Lehman Brothers ABD İflas Yasasının 11'inci maddesi kapsamında iflas başvurusunda bulunmuş, Merrill Lynch çok düşük bir bedelle Bank of Amerika ya satılmış ve dev sigorta şirketi AIG operasyonlarını devam ettirebilmek için ABD Merkez Bankası (FED)'den önemli tutarda kredi kullanmak durumunda kalmıştır. Kriz İngiltere, Avrupa ve gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerinde de etkilerini göstermiştir.

Gelişmiş ülkelerden kaynaklanan finansal krizle beraber bankacılık sektöründe yaşanan olumsuz gelişmeler finansal sistemde konsolidasyonlara yol açtığı gibi ABD'de yatırım bankacılığı modelinin de sonu olmuştur. Avrupa bankacılık sistemi de Ekim 2008'den itibaren krizden ciddi şekilde etkilenmeye başlamış, büyük birtakım uluslararası Avrupa bankalarının hükümetler tarafından kurtarılması gerekmiştir.

Temmuz 2007'de ABD'de başlayan ve daha sonra AB'ye sıçrayan ve birçok bölgeye yayılan ve küresel bir hâl alan finansal kriz başta finansal hizmetler sektörü olmak üzere birçok sektörü etkisi altına almıştır. ABD ve AB'nin krizin öncelikle etkilendiği alanlar olması, bu bölgelerin diğer ülkeler ile gelişen ekonomik ve ticari bağlantıları nedeniyle hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme, dış ticaret ve istidam alanlarında çeşitli sorunlara yol açmıştır. Uluslararası Para Fonu tarafından Ocak 2009'da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin

¹¹² Nihal Urhan, "Piyasaların Mortgage Krizi", **Boryad Dergisi**, (Ocak 2008), s. 17.

performansları üzerinde finansal kriz ve ekonomik durgunluğun etkileri ile ilgili raporlara göre gelişmiş ekonomiler 2009 yılında bir önceki yıla göre 3 puanlık düşüşle % 2 küçülürken, gelişmekte olan ekonomilerde büyüme oranı 2008 yılında % 6,3'den 2009 yılında % 3,3'e gerilemiştir.¹¹³

Küresel kriz sebebiyle 2007'den 2008 sonuna kadar tüm dünyada 53 milyon insanın işini kaybettiği belirtilmektedir.¹¹⁴

Küresel kriz, bugün tüm dünyada etkisini sürdürmektedir. Hemen hemen tüm ülkeler, krizin vereceği zararları en aza indirmek amacıyla para ve maliye politikaları yoluyla finansal sistemlerine likidite enjekte etmişlerdir. Ancak bugün küresel krizin dip noktasının tam olarak ne olduğu ve ne zaman son bulacağı bilinmemektedir.¹¹⁵

¹¹³ IMF, "World Economic Outlook", (January 2009).

¹¹⁴ Graham Turner, "The Credit Crunch (Pluto), Wade Robert (2007)", **A New Global Financial Architecture**, London: NLR, 2008

¹¹⁵ Erdem Alptekin, "Menkul Kıymetleştirme ve Küresel Finans Krizindeki Rolü", **Ar&Ge Bülten 2009 Nisan – Ekonomi**, s. 7.

3. KÜRESEL FİNANS KRİZLERİNE KARŞI ALINABİLECEK ÖNLEMLER VE BANKACILIK SİSTEMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Finansal krizler finansal piyasaların var olduğu günden itibaren kaçınılmaz olarak yaşanan olaylardır. Gelişen piyasa ekonomilerinde yaşanan krizlerin etkileri, geçmişte yaşanan krizlere göre ekonomik açıdan maliyetlidir ve daha geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. Bu krizler ortaya çıkardıkları ekonomik maliyetlerin yanı sıra ülkelerin politik istikrarına ve rejimlerine zarar vermektedirler. Dolayısıyla bir kriz oluştuğunda bunun daha iyi idaresi, etkilerinin azaltılması ve olası krizlerin azaltıcı yol ve yöntemlerin geliştirilmesi oldukça önemlidir

3.1. Bankaların Yeniden Yapılandırılmasında Kullanılan Yöntemler

Bankacılık sektöründe yaşanan krizleri, bankaların izlediği yanlış likidite yönetimine ya da banka sahiplerinin, bankaları kendi yararına kurdukları kredi sistemine dayandırmak hafif olur. Türkiye’de bankacılık sektörünün krizde öncü rolü oynamasının temel nedeni şunlardır:¹¹⁶

- İktisat politikalarındaki süreksizliği ve çözüm üretememesi,
- Bankaların pasiflerinin yabancı para ağırlıklı olması,
- Kredi plasmanına ters seçimin egemen olması,
- Hazine'nin Devlet İç Borçlanma Senetlerine dayalı borç yönetimi,
- Bankaların aktif kalitesinin bozulması,
- Bankacılık sektöründe finansal serbestleşmeyi yerleştirmeye yönelik yasal altyapının kurulamaması.

Sektörün yaşadığı krize yönelik olarak yapılmış olunan vurgular, sektörün bilgi eksikliğini ve yanlış algılanma (asimetrik information) altında çalıştığını göstermektedir. Sistemi bu şekilde çalışmaya iten etmenlerin başında mevduatın tamamının sigorta kapsamında olması gelmektedir. Çünkü böyle bir mevduat sigortası

¹¹⁶ Çolak, a.g.e., s. 169.

sistemi, bazı bankaları fon kaynak ediniminde yüksek faiz uygulamasına itmiş ve bir anlamda yüksek faizden kaynaklanan faiz riskini Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) 'na yüklemiştir. Mevduat sigortası sistemi ahlaki çöküntüye teşvik etmiş kimi banka sahiplerini bankalarınca toplanan mevduatları kendi şirketlerini finanse eden bir kredi biçimine dönüştürmelerine kaynaklık etmiştir. Bu da sektörün bir limon piyasasına dönüşmesine neden olmuştur.¹¹⁷

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik alınan önlemler mali, operasyonel ve yapısal olarak üç bölümde incelenebilir (bkz. Tablo6.) Merkez Bankası'nın likidite desteği, yeni sermaye enjeksiyonu, faiz oranlarının düşürülmesi gibi önlemleri içeren mali önlemler, kredi zararlarının milli gelirin % 2,5'inden daha az olduğu durumlarda başarılı sonuç verirken, zararın daha yüksek olduğu durumlarda, sorunlu aktiflerin yönetimi ve borçların yeniden yapılandırılması gibi yapısal önlemlere başvurulmaktadır. Yapısal önlemlerin şeffaflık, daha açık mali piyasalar, daha etkin düzenlemeler ve bağımsız yargı süreci gibi tamamlayıcı adımlarla desteklenmesi gerekmektedir.¹¹⁸

Tablo 6. Sistemik Banka Yeniden Yapılandırılmasında Kullanılan Yöntemler

Yöntemler	Örnekleri
Mali Bankalara acil mali desteğin sağlanması	Merkez Bankası Likidite Desteği Devlet Garantileri Devlet Desteği (tahvil, kredi, bağış v.b) Özel hisse senedi ve tahvil enjeksiyonu
Operasyonel Yönetim ve etkinliğin geliştirilmesi	Ek Sermaye Yeni yönetim Daha etkin personel kadrosu Güçlü yabancı bankaların sisteme girmesine izin verilmesi
Yapısal Rekabetin yeniden sağlanması	Tasfiye Birleşme/ayırılma ve küçülme Aktif yönetimi; borç yeniden yapılandırılması Özelleştirme Kurumların yeniden yapılandırılması

Kaynak : IMF, "Market-Based Policy Instruments for Systemic Bank Restructuring", Dziobek Claudia Dziobek-August 1998.

¹¹⁷ Çolak a.g.e.,s. 169-170.

¹¹⁸ Pelin Ataman Erdönmez ve Tülay Burçak, "Seçilmiş Ülkelerde Borç Yeniden Yapılandırma Uygulamaları", **TBB**, (Mart 2001), www.tbb.org.tr.(Erişim Tarihi: 10/04/2010).

Bankacılık sektöründe bankacılık ilkelerine uygun çalışmayan bankaların, sistem dışına çıkarılmaması, likidite, geri dönmeyen kredi, faiz ve döviz kuru riskini arttırmıştır. Sektörün bu yapısına hazine ve daha sonra onun yetkilerini elinde toplayan BDDK başlangıçta müdahalede yetersiz kalmış, daha sonra ise medyatik müdahale yolları ile bu yapıyı değiştirmeye çalışmıştır. Bir bankacılık krizi olarak nitelendirilebilecek olan, Şubat 2001 krizi sonrasında IMF destekle ekonomi yönetiminin sektöre yönelik izlediği politika oldukça yüksek maliyetli bir bankacılık sektörü yapılandırma programı biçimine dönüşmüştür. Sektörü küçülten ve büyük ölçekli bankaları sisteme egemen kılmaya yönelik bu politikaların sonucunda sektörde çalışan 20 banka BDDK'nın yaptırımları ile karşı karşıya kalırken, sektörde çalışan 37.697 bankacı ya işten çıkarılmış ya da zorunlu emekliliğe sevk edilmiş ve 1159 banka şubesi kapatılmıştır. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) çerçevesinde uygulanan yapılandırma programının iki yıldır ve yaklaşık 45 milyar ABD dolarına ulaşan maliyete rağmen bankacılık sektöründe istikrar sağlayamamasının altında yatan neden sektördeki olumsuzluklara yönelik olarak yapmış olduğu teşhislerdir. BDDK'nın Bankacılık Sektörüne ilişkin yapmış olduğu saptamalar şunlardır:¹¹⁹

- Banka sayısının fazla olması,
- Kamu bankalarının üzerinde taşıdıkları görev zararları,
- Bankaların sermaye yetersizliği içerisinde çalışmaları,
- Kredi plasman politikalarındaki yanlışlıklar.
- Bankacılık sektörünün şeffaf olmaması,
- Öz kaynak yetersizliği,
- Küçük ölçekli ve parçalı bankacılık

Bu teşhislerden yola çıkılarak yeniden yapılandırma program adı ile üretilen ana çözümler şunlardır:¹²⁰

- Bankaların sermaye yeterliliğini yukarıya çekmek. Bunu gerçekleştiremeyen bankaların TMSF'ye devredilmesi ya da bir başka banka ile birleşmeye teşvik edilmesi,

¹¹⁹ Çolak a.g.e., s.170.

¹²⁰ Çolak a.g.e., s.170-171.

- Bankaların birleşmesini teşvik etmek veya zorlamak, bunun için vergi yasasında değişiklik yapılarak birleşen bankalara vergi avantajları getirilmiştir.
- Kamu bankaların özelleştirilmesi, özelleştirilmeyecek olanların diğer bir banka ile birleştirilmesi. Bu yarıdan yola çıkılarak Emlakbank, TC. Ziraat Bankası ile birleştirilmiş ve kamu bankalarında ortak yönetim kurulu oluşturulmuştur.
- Kamu bankalarının görev zararlarını ortadan kaldırmak ve TMSF'deki bankaların sermaye yapılarını güçlendirerek, satışını kolaylaştırmak.

Bankacılık sektöründe yaşanan sorunların çözümü için mevduat sigortası güvencesi kullanılması, kamu otoritesi tarafından bankaların yeniden sermayelendirilmesi ve bankaların sorunlu kredilerinin satın alınması gibi yollarla çok büyük tutarlarda parasal maliyetlere katlanılmaktadır. Bu süreçte yeniden sermayelendirme en çok rağbet edilen yöntemdir.¹²¹ (bkz. Tablo 7.)

Tablo 7. Bazı Ülkelerde Banka Yeniden Yapılandırmada Kullanılan Yöntemler

Ülkeler	Hükümetin Sermaye Desteği	Varlık Şirketi	Yönetim	Yerli Banka Birleşmesi	Yabancı Banka Satın Alımına İzin
Çin	+		+	+	
Hindistan	+		+	+	+
Hong Kong (1980)	+			+	
Endonezya	+		+	+	+
Güney Kore	+		+	+	+
Malezya	+		+	+	+
Filipinler (1980)			+	+	+
Tayland	+		+	+	+
Arjantin				+	+
Brezilya				+	+
Şili (1980)	+		+	+	
Kolombiya	+		+	+	
Meksika	+		+	+	
Venezüella	+		+		
Çek Cumhuriyeti			+	+	+
Macaristan	+		+	+	
Polonya	+			+	+
Rusya	+			+	
Suudi Arabistan	+			+	
Türkiye	+		(*)	+	+
Finlandiya (1990)	+	+		+	
Norveç	+			+	
İsveç (1990)	+	+			
Japonya	+	+			

Kaynak: "Bank Restructing in Practice", BIS PolicyPapers, No.6, Ağustos 1999.
 (*) Kuruluş aşamasındadır.

¹²¹ Çolak a.g.e., s.170-171.

3.1.1. Mali Yapılandırma

Sistemik krizlerde ödemeler sisteminin çökmesi ekonomik faaliyetleri ciddi şekilde etkilemektedir. Bir bankanın diğer bankalara olan yükümlülüğünü yerine getirememesi ve akabinde borçlarını ödeyememesi sistemin çökmesine neden olmaktadır. Ödemeler sisteminin miktarı kimi büyük gelişmiş ülkelerde yıllık GSYİH miktarlarına karşılık gelmektedir.¹²²

Finansal önlemler bankacılık krizi sonrası kısa vadeli önlemleri içermektedir. Kısa vadeli önlemler şu şekilde sıralanabilir:

- Sermaye Desteği
- Mevduat Garantisi
- Merkez Bankasının Likidite Sağlaması

3.1.1.1. Sermaye Desteği

Hükümetler, yaşanabilecek banka iflaslarının olumsuz sosyal ve politik sonuçlarının bulunması, ödemeler sisteminin sağlam işlemesi ve kamu yararının gözetilmesi gibi nedenlerden dolayı banka yeniden yapılandırma sürecinde faal bir şekilde bulunmaktadır. Bu gerekçelere ilave olarak, sorunun bankacılık sisteminin bütününe kapsayacak bir hal alması durumunda hükümetler problemlili bankalara mali destekte bulunabilmektedir. Mali bünyeleri bozulan bankalara devlet iç borçlanma yoluyla tahvil ihraç ederek bu bankaların yeniden sermayelendirilmesi ile sermaye yeterlilik rasyoları ve bilançoları düzeltilmektedir. Kamunun sorunlu bankalara sermaye desteği sağlaması, bu bankalara sermaye benzeri kredi verilmesi yoluyla katkı sermayelerinin artırılması da mümkündür. Ancak Basel sermaye prensibine göre banka sermayesinin hesaplanmasında sermaye benzeri kredi katkı sermaye olarak sınıflandırıldığından, bu kredinin etkisi tahvil ihraç etmekten daha düşük olmaktadır.¹²³

¹²² Erdönmez, a.g.e., s. 3.

¹²³ Demircan, a.g.e., s. 117.

3.1.1.2. Merkez Bankasının Likidite Desteği

Merkez bankasının bankalara mali destek sağlaması en yaygın kullanılan yollardan birisidir. Merkez bankası nihai borç veren bir kurum olarak bankaların herhangi bir likidite sıkışıklığında ilk başvurdukları yerdir. Kriz sonrası dönemi ve sonrasında, likidite sıkışıklığı içindeki bankaların ilk başvuracakları kurum merkez bankasıdır. Merkez bankalarının bankalara ödeme yapacağına dair vereceği garanti, ödemeler sistemini rahatlatacak ve krizin ileri boyutlara taşınmasını önleyecektir. Merkez bankası kredileri ödeme gücü olan ama likidite sıkışıklığı yaşayan bankalara verilen likidite desteği ile sınırlıdır. Merkez Bankalarının bankacılık sistemine likidite desteği sağlaması alternatifinde dikkat edilmesi gereken husus; yeniden yapılandırma sürecinde sorumlu otorite ile Merkez Bankası arasında üst düzey koordinasyonun sağlanmasıdır.¹²⁴

Sistemik krizlerde merkez bankaları genellikle ödemeler sistemini desteklemek için reeskont kredilerinin verilmesi, zorunlu karşılıkların düşürülmesi veya bankalara döviz kredileri verilmesi yönünde baskılarla karşılaşmaktadır. Merkez bankası sistemik krizin ortaya çıkmasıyla sistemin akışını sağlamak için kısa dönemli likidite kredilerini, orta ve uzun vadeli kredilere dönüştürmeyi gerekli bulabilir.¹²⁵

3.1.1.3. Mevduat Garantisi

Devletin bankacılık sistemine güvenini tekrar sağlamak için alacağı önlemlerin başında bankaların mevduatları geri ödeyeceklerine dair güvence vererek kamuoyunun güvenini tekrar kazanılması gelir. Garanti kapsamı değişebilir. Küçük mevduat sahipleri mevduat sigortasının olmadığı ve düşük düzeyde olduğu durumlarda, bankanın tasfiyesi halinde açık bir şekilde korunur. Garantiler aynı zamanda özellikle yabancı alacaklıları veya bütün bankaları da kapsayabilir. Garantilerin sistemde yarattığı ahlaki risk etkileri ise uygun vade ve koşullarla hafifletir.¹²⁶

¹²⁴ Peter Nyberg, “Authorities Roles and Organizational Issues in Systemic Bank Restructing”, **IMF Working Paper**, (Temmuz, 1997), www.imf.org (Erişim Tarihi: 10/05/2010)

¹²⁵ Erdönmez, a.g.e., s. 4.

¹²⁶ Demircan, a.g.e., s. 117.

Sistemik banka yeniden yapılandırmasının bu aşamasındaki yasal düzenlemeler uyarınca acil kararnamelerin çıkarılması için kamu otoritesinin analiz edilmesini içermektedir. Ayrıca kamu görevlileri, garantinin uzun dönemli sonuçları için mümkün olduğunca çok detayı göz önünde bulundurmalıdır. Örneğin, garanti kapsamı ile ilgili davaları en aza indirmek için garanti kapsamına alınan mevduat tanımı, banka hesap türlerine ve garantinin süresine göre açıkça belirtilmelidir. Diğer bir açıklığa kavuşturulması gerekli husus da, banka sahipleri ile bankanın zararlarından sorumlu diğer banka sahiplerinin mevduatlarının garanti kapsamına alınıp alınmayacağına ilişkindir.¹²⁷

Yaşanan krizleri aşabilmek için bankaların tasarruf mevduatının tamamı sigorta kapsamına alınması, krizin aşılmasında önemli görev üstlenmektedir. Bankaların tasarruf mevduatının tamamı sigorta kapsamına alınması, bankacılık sisteminde ahlaki riziko oranı (moral hazard) arttırmaya başlamaktadır. Ahlaki rizikoyla kastedilen, mevduat sigortasının hem mevduat sahiplerinin hem de bankaların riske karşı olan duyarlılıklarını azaltması ve dolayısıyla piyasadaki genel risk düzeyinin artmasıdır.¹²⁸

3.1.2. Bankacılık Sektörünün Yapılandırılmasında İşlemsel Yöntemler

Operasyonel yeniden yapılandırma yönetim kalitesinin iyileştirilmesi, çalışanların verimliliğinin artırılması, hatta yabancı danışmanların kullanılması ve sektöre yabancı bankaların girişinin özendirilmesi sağlanarak gerçekleştirilir. Bankaların teknoloji, mali kontrol, risk yönetimi, insan kaynakları, planlama ve hizmet yapısı gibi alanlarda yeniden yapılanmayı amaçlamaktadır.¹²⁹

Tablo 8. de Türkiye’de yer alan bazı bankaların yıllara göre personel sayılarında ve şube sayılarında yapılan değişiklikler görülmektedir. Bu değişiklikler personel sayılarının ve şube sayılarının giderek azalması şeklinde olmuştur.

¹²⁷Erdönmez, a.g.e., s. 4.

¹²⁸ Erkan Özdemir, “Mevduat Sigortası”, **Active Bankacılık ve Finans Makaleleri-I**, İstanbul, 2000, s. 58.

¹²⁹Ekrem Keskin vd., “Türkiye Bankalar Birliği 2004 Türkiye İktisat Kongresi Raporu Türk Bankacılık Sektörü”, **Bankacılar Dergisi**, S.49, 2004, s. 75-76

Tablo 8. Personel ve Şube Sayısındaki Gelişmeler

	Aralık 2000	Aralık2001	Aralık2002	Ağustos2003
Personel Sayısı	61.601	47.985	30.399	30.504
Ziraat Bankası	36.576	33.023	22.099	21.867
Halk Bankası	10.000	14.962	8.300	8.637
EmlakBankası	15.025		-	-
Şube Sayısı	2.494	2.398	1.685	1.673
Ziraat Bankası	1.287	1.499	1.139	1.131
Halk Bankası	804	899	546	542
EmlakBankası	403		-	-

Kaynak: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-(VI),Nisan 2003,s.8

3.1.3. Bankacılık Sektörünün Yapılandırılmasında Yapısal Yöntemler

Bankacılık sektörünün yapılandırılmasında bir takım yapısal yöntemler kullanılmaktadır. Kullanılan bu yöntemlerden bazıları aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

3.1.3.1. Kamulaştırma

Sorunlu bankanın yönetimine Merkez Bankası veya mevduat sigorta fonu gibi bir kamu kuruluşu tarafından el konulmakta, bankanın sorunlu aktifleri kamu desteği ile tasfiye edilmektedir. Bu durumdan diğer bankalarında etkilenmemesi için bu tür müdahaleler kaçınılmaz oluyor. Ancak serbest ekonomi içerisinde bankalara kamu müdahalesi çoğu zaman eleştiri konusu olmuştur. Bankaların gelecekteki risk alma davranışları üzerinde ahlaki çöküntüye neden olabilmektedir. Aslında mevduata sağlanan garanti oranı bankaya el koymadan da kamu şemsiyesi altında faaliyetlerini sürdürmektedirler. Tamamen olmasa da kısmen kamu niteliğinde çalışmasına sebep olmaktadır.¹³⁰

¹³⁰ Demircan a.g.e., s.124.

3.1.3.2. Özelleştirme

Kamu bankalarının sistemik krizlere neden olduğu ülkelerde yeniden yapılandırma sürecinde özelleştirme, sorunun çözümü için uygun yöntemlerden birisidir. Özelleştirme, ilk aşamada kamu bankalarının sistemdeki ayrıcalıklarının giderilmesi çabalarının bir parçası olarak başlamaktadır. Bu durum diğer bankaların sistemde adil şekilde faaliyet göstermelerini sağlayacağından, bütün bankaların yararına olacaktır. Neticede bu durumdan bütün bankacılık sistemi faydalanacaktır. Bununla birlikte, özelleştirme hemen uygulanabilecek bir önlem değildir. Birçok ülkede kamu bankalarının özelleştirilmesinin uzun bir süreç olduğu gözlemlenmiştir. Özelleştirmelerin hızlı bir şekilde yapılması devlet için önemli riskler içermektedir. Özellikle özelleştirme sonrası bankanın yeni sahiplerinin bankayı iyi yönetememeleri durumunda yeniden kamulaştırılma gündeme gelebilmektedir.¹³¹

3.1.3.3. Tasfiye

Ödeme güçlüğü içinde olan ve mali durumu zayıf olan bankalar, yükümlülüklerini yerine getiremediklerinden ödemeler sistemini sürekli zora sokacaklardır. Dolayısıyla yeni krizlerin önlenmesi için sermayesi yeterli olmayan bankalar tasfiye ya da kapatma yoluyla sektörden çıkarılmalıdır.¹³² Bu durumda, sektörde faaliyetini sürdüremeyecek bankaların iflasının istenmesi veya kapatılması çoğu zaman tercih edilebilir bir seçimdir. Ancak banka kapatmalarının sektörün önemli bir bölümünü etkilemesi halinde, bu durum ödemeler sisteminin kilitlenmesine neden olabilir. Banka kapatılması seçicilik gerektirdiğinden ve potansiyel olarak da keyfi uygulamalara neden olabileceğinden, uygulanması zor bir yöntemdir. Bu nedenle, bir banka kapatma kararı, piyasa bakışı açısından değerlendirilirken, ayrıca bankanın zayıf mali durumu ve tekrarlanan sorunları dikkate alınmalıdır.¹³³

¹³¹ Demircan a.g.e., s.126.

¹³² Niyazi Erdoğan, "Dünya ve Türkiye'de Finansal Krizler, (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları- Kamu Bankaları Deneyimi)", Yaklaşım Yayınları, (Haziran 2002).

¹³³ Aslı Doğangün, "Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırma Öncesi ve Sonrası Süreçlerinin Faktör Analizi İle Değerlendirilmesi", Master Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara, 2007, s. 16.

3.1.3.4. Birleşme Küçülme

Banka yeniden devralmalarında etkin şekilde kullanılan yöntemlerden biriside, banka birleşmeleridir.¹³⁴ Bankalar kanununun basitleştirilmesi ve özel bankalar için geçerli olan sıkı kurallar birleşmelerin teşvik edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Ancak, farklı rekabet avantajına sahip bankaların birleşmeleri her zaman etkin sonuçlar vermeyebilir. Bazı durumlarda banka birleşmeleri kapatmaları önlemek amacıyla yapılmakta ve böyle durumlarda otoriteler banka birleşmelerini zorlamaktadır. Ancak, bu tür birleşmeler bankacılık sektöründe istikrarı sağlayamamakta, birleşecek sağlam bankanın da mali durumunu bozabilmektedir.¹³⁵

3.1.3.5. Denetim

Sektörde etkin bir gözetim ve denetim yapısının oluşturulması için makroekonomik yapının sağlıklı olması, gelişmiş altyapı, etkin bir piyasa disiplini bankalardaki sorunların çözümüne yönelik etkin ve sistematik koruma sağlayacak mekanizmaların olması önemlidir. Gözetim ve denetimde amaç, bankacılık sisteminin daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturarak sektörün dayanıklılığını arttırmak ve sektöre olan güveni kalıcı kılmaktır. Sistemin gözetim ve denetimin sağlanmasında aşağıdaki belli konulara dikkat etmek gerekmektedir:¹³⁶

- Gözetim ve denetimin etkinliğini sağlayacak koşulların iyileştirilmesi
- Bankaların iç denetim sistemlerinin etkinleştirilmesi
- Piyasada gözetim ve denetimin etkin işlenmesinin sağlanması
- Düzenleyici örgütsel yapılara daha etkin yer verilmesi
- Bağımsız bir denetim otoritesinin oluşturulması zorunludur.

¹³⁴ Erdoğan, a.g.e.

¹³⁵ Doğan, a.g.e., s.16.

¹³⁶ Özgür Üstün, "Bankacılık Krizleri Ve Türk Bankacılık Sistemi", Yüksek Lisan Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2007, s.133.

3.1.4. Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde ikinci önemli unsur; devletin süratli bir şekilde yasal düzenlemeler yaparak, iflas eden bankalara müdahale etmesidir. Banka yeniden yapılandırma programına yasal bir dayanak oluşturabilmesi için, bu sürecin özellikle, mevcut yasal çerçeveye olan uyumunun sağlanması veya yeni kanunların çıkarılması ya da mevcut kanunların değiştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca yasal düzenlemeler, adil şekilde oluşturulmuş yazılı standart ve prosedürlere, eksiksiz bir belgeleme sistemine ve şeffaf devlet kararlarına dayandırılmalıdır.¹³⁷

Bankacılık kesiminin mali ve operasyonel anlamda yeniden yapılandırılmasına yönelik yukarıda sıralanan uygulamalar ile eşanlı olarak bankacılık sistemini daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak, sektörün dayanıklılığını geliştirecek ve sektöre güveni kalıcı kılacak yasal ve kurumsal düzenlemeler de ele alınmaktadır. Yasal düzenlemelerin bir bölümü Bankalar Kanunu'nda gerçekleştirilen değişiklikler içerisinde yer almıştır. Bu çerçevede, konsolide öz kaynak tanımı getirilmiş, bankaların mali olmayan iştiraklerine sınırlama getirilmiş, kredi tanımı genişletilmiş ve kredi karşılıklarının gider sayılması hususuna açıklık kazandırılmıştır

Türk bankacılık sektöründe 2006 senesinde BDDK tarafından onaylanan (Resmi Gazetenin 14 Mart 2006 tarih ve 26108 sayılı nüshasında yayımlanmıştır) değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler bankacılık sektörümüzdeki kurallarda kökten değişiklikler yapılmasının önünü açmıştır. Bu yasal düzenlemeler bazı finansal kesim tarafından hoş karşılanmamış olsa da Avrupa Birliği Uyum Süreci'nde bankacılık sektörümüze gerekli olan taze kanı vereceğini savunanlarda çıkmıştır.

Tablo 9. da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun yayınladığı Bankalar Kanunu'nda yapılan değişiklikler ele alınmıştır.

¹³⁷ Margery Waxman, "A Legal Framework for Systemic Bank Restructuring", **The World Bank**, 1999

Tablo 9. Bankalar Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler

Bankalar Kanunu'nda Yapılan Yeni Değişiklikler
<ul style="list-style-type: none">• Avrupa Birliği Direktiflerindeki özkaynak tanımına paralel olarak "Konsolide Özkaynak" tanımı getirilmekte ve konsolide esasa göre uygulanacak kredi sınırları ile standart oranların hesaplanmasında bu tanımın esas alınması sağlanmaktadır.• 2009 yılına kadar bir geçiş süreci tanınarak, bankaların mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa iştirakleri kendi özkaynaklarının en fazla yüzde 15'i, bu iştiraklerin toplam tutarı ise banka özkaynaklarının yüzde 60'ı ile sınırlanmaktadır.• Vadeli işlem, opsiyon sözleşmeleri ve benzeri diğer türev ürünler kredi tanımına dahil edilmektedir.• Özel karşılıkların kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider sayılması konusuna açıklık kazandırılmaktadır.• Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun alacaklarının takip ve tahsilinin hızlandırılmasına yönelik olarak, özellikle, banka hakim hissedarlarının ve yöneticilerinin banka kaynaklarını istismarından kaynaklanan tutarları hızla geri alabilmek açısından:<ul style="list-style-type: none">- Yönetim ve denetimi veya hisseleri Fona intikal eden bankaların, alacaklarını dava veya takip yoluyla tahsil etme cihetine gitmeleri halinde karşılaştıkları sorunların ve gecikmelerin bertaraf edilebilmesi için, bazı usul kanunlarından kaynaklanan yükümlülüklerden muafiyet sağlanmaktadır.- Fonun ve Fon bankalarının taraf olduğu hukuki uyumsuzlukların biran önce sonuçlandırılarak ortaya çıkabilecek kamu zararının asgariye indirilebilmesini temin amacıyla ihtisas mahkemesinin kurulması öngörülmektedir.- Fon alacaklarının tahsilinde 6183 sayılı Yasanın uygulanmasına açıklık getirilmektedir. Fon bünyesinde bulunan bankaların sorunlu kredilerinin devralınarak halen her bankanın ayrı ayrı yapmış olduğu takiplerin Fon tarafından tek elden yürütülmesi ve bu şekilde Fona intikal edecek alacakların gerektiğinde 6183 sayılı yasa hükümleri de uygulanmak suretiyle etkin ve hızlı bir şekilde tahsilinin sağlanması öngörülmektedir.• Bankaların devir ve birleşme işlemlerindeki sürecin hızlandırılmasını teminen, birleşme ve devirlerde 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile birlikte, devir veya birleşmeye konu bankaların toplam aktiflerinin sektör içindeki paylarının %20'yi geçmemesi kaydıyla 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun bazı maddelerinin uygulanmayacağı hüküm altına alınmaktadır.• Türkiye Özel Finans Kurumları Birliği oluşturularak, Birliğe Özel Finans Kurumlarındaki tasarrufların korunması amacıyla "Güvence Fonu" kurma ve güvence fonuna ilişkin usul ve esasları belirleme yetkisi verilmektedir.

Kaynak: BDDK, a.g.e., s.21.

Düzenleme ve denetim çerçevesinin güçlendirilmesi kapsamında aşağıda sıralanan diğer tedbirler de belirli bir program dahilinde uygulanacaktır:¹³⁸

- Banka mali tablolarında saydamlığın sağlanması ve işlemlerin mahiyetine uygun bir biçimde muhasebeleştirilmesinin temin edilmesi bakımından 1 Ocak 2002'de yürürlüğe girmek üzere Muhasebe Uygulama Yönetmeliği (MUY) yayınlanacaktır. Yönetmelikle;
 - a) Repo işlemlerinin bilanço içine alınması,
 - b) Finansal araçların değerlemesine, sınıflandırılmasına ve riske karşı korunma amaçlı finansal işlemlere ilişkin esasları içeren 39 nolu standart

¹³⁸ BDDK, a.g.e., s. 22-24.

da dahil olmak üzere Uluslararası Muhasebe Standartları'nın temel ilkelerinin benimsenmesi amaçlanmaktadır.

- Bankaların kullandırdıkları kredilerde risk yoğunlaşmasını önlemek üzere bir gruba kullanılacak kredi limitlerinin hesabında doğrudan ve dolaylı krediler birlikte dikkate alınacak ve risk grubu tanımı yapılacaktır. Banka hissedar ve iştiraklerinin de aynı risk grubu olarak tanımlanacağı düzenleme ile banka kaynaklarının belirli gruplar üzerinde yoğunlaşması engellenecek, bankaların aktif yapısını emniyet, seyyaliyet ve verimlilik ilkelerine göre sağlamlaştırılmaları temin edilecektir.
- Bankaların organizasyon yapılarını, kredi açma esas ve usullerini, gayri nakdi kredilerin dikkate alınma esas ve oranlarını, dolaylı pay sahipliği, dolaylı kredi ve dolaylı iştiraklerin tanımını kapsayan, bankaların faaliyetleri ile ilgili temel düzenleme mahiyetindeki yönetmelik 30 Haziran 2001 tarihine kadar çıkartılacaktır.
- Bankaların yabancı para pozisyon risklerinin yakından takibini sağlamak için mevzuat değişikliği de dahil olmak üzere gerekli düzenleme ve uygulamalar yapılacaktır.
- 1 Ocak 2002'de işlerlik kazanması öngörülen Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemi oluşturma süreci yakından izlenecektir.
- Sermaye yeterliliği hesabında 1 Ocak 2002'den itibaren solo bazda, 1 Temmuz 2002'den itibaren de konsolide bazda piyasa risklerinin dikkate alınması ile ilgili uygulamaya başlanacaktır.
- Bağımsız denetim kuruluşlarının kuruluş ve faaliyet esasları yeniden düzenlenecektir.
- Bankaların iç ve dış denetimi önemsemeleri, bağımsız dış denetimler sırasında iç kontrol ve risk yönetimi sistemleri ile kredi portföyü ve piyasa risklerinin de incelenmesi özendirilecektir.
- Diğer ülkelerin denetim birimleri ile yapılmakta olan anlaşmalar ve sağlanacak işbirliği ile bankalar veya hakim ortakları tarafından kurulmuş olan off-shore bankalar sıkı denetim altına alınacaktır.
- Bankaların yurtdışı şubeleri de yerinde denetime tabi tutulacaktır.¹³⁹

¹³⁹ BDDK, a.g.e., s. 22-24.

3.2. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırmasında İzlenen Programlar

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması programının temel amacı; kamu bankalarını mali sistem içinde bir istikrarsızlık unsuru olmaktan çıkarmak, mali sistemin istikrarı ve kamu maliyesine getirdikleri yükün azaltılması bakımından TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarını en kısa sürede çözüme kavuşturmak ve yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen bazı özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirmektir. Yeniden yapılandırma programı, bankacılık sisteminin mali ve operasyonel yapısının güçlendirilmesine yönelik uygulamalar ile bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini arttıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemeleri içermektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde kriz bir anda ortaya çıkmamaktadır. Bankaların sorunları bilinmesine rağmen bu sorunlar göz ardı edilerek, bir anlamda kamuoyundan saklanmaktadır. Bunun en önemli nedeni bu tür sorunlu bankaların durumu ile ilgili olarak yasalarda açıkça belirlenmiş ölçütlerin ya da eksik değerlerin olmamasıdır. Düzenleyici/denetleyici otoritenin inisiyatif alıp sorunlu bankalarla ilgili bir karar vermesi gerekir ki, bu da politik bir risk demektir. Sonuç olarak bu tür bankalara gelecekte düzelecekleri ümidi ile daha fazla zaman tanınır ve gerekiyorsa likidite desteği sağlanır. Böylece düzenleyici/denetleyici otorite ile sorunlu bankalar arasında karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi doğar. Bankalara likit kalmaları için daha fazla likidite sağlandıkça, bu bankaların kapatılması ya da bunlara el konulması daha da zorlaşmaktadır. Banka sahipleri hem sağladıkları sermaye desteği hem de faiz yarısı ile topladıkları mevduatlarla kumar oynamaya devam ederler. Zararları giderek tırmanan bu bankalar, yükümlülüklerini yerine getiremeyen ancak ilgili otoritenin desteği ile açık tutulan “zombi bankalar” haline gelmektedirler.¹⁴⁰

Bankacılık sektöründeki kriz tüm açıklığıyla ortaya çıktığında, sektörün istikrarını sağlayacak başka araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Krizden önce var olan sınırlı mevduat güvence sisteminin kapsamı genişletilmektedir. Bu da yeterli olmazsa,

¹⁴⁰ Marie Brownbridge ve Chris Kirkpatrick, “Financial regulation in ceveloping countries”, **The Journal of Development Studies**, 2000, s. 37:1. (Aktaran: Esen, a.g.e., s.6.)

mevduatların dondurulması ya da sınırlı bir biçimde likidite edilmesi ile sermaye kontrolleri gündeme gelmektedir.¹⁴¹ Sıra mali yapıları bozulmuş ve yükümlülüklerini karşılayamayacak durumda olan bankalara geldiğinde kamusal otorite üç farklı biçimde sektöre müdahale eder. Birincisi, bankaların kapatılarak tasfiye edilmesidir. Ancak bankalara el konulması ya da kapatılması belirsizliği azaltmadığı gibi, krizi derinleştirebilmektedir. Örneğin Endonezya’da 1997 yılında 16 bankanın kapatılması, bu konudaki ölçütler belirsiz olduğu için diğer bankalara güveni azaltarak bankacılık sisteminden önemli miktarda mevduatın çekilmesine yol açmıştır.¹⁴² İkinci kamusal müdahale, sermaye desteği ile bankaların mali yapılarının iyileştirilmesidir. Bu da iki farklı biçimde uygulanabilmektedir. Ya bankalara el konularak (geçici kamusallaştırma) bankacılık faaliyetlerinin kamu mülkiyetinde devam etmesi sağlanır ya da köprü banka uygulaması ile bazı varlık ve yükümlülükler devredilir. Üçüncü müdahale aracı, bir varlık şirketi aracılığıyla banka varlıklarının iyileştirilmesidir.

Uluslararası deneyimler bunlar dışında, banka birleşmelerinin teşvik edilmesi, kamu mevduatlarının güçlü bankalardan mali yapıları bozulmuş, zayıf bankalara aktarılması, sorunlu ancak yaşayabilecek durumda olan bankalara düzenlemelere uymak konusunda tolerans gösterilmesi gibi yöntemlerin de kullanıldığını göstermektedir.¹⁴³

Bankacılık yapılandırma programlarının son aşaması gözetim ve denetimin etkinliğini arttırmak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturmak amaçlı, kurumsal ve yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesidir.¹⁴⁴ 1980-1997 arasında 40 gelişmekte olan ülkede ve gelişmiş ülkelere kriz maliyetleri arasındaki farkın büyük ölçüde seçilen yöntemden kaynaklandığını, sınırsız likidite desteği ve sınırsız mevduat güvencesinin kriz maliyetini önemli ölçüde arttırdığını göstermiştir. Buna karşılık olarak Bordo vd. 1973-97 yılları arasında 29 ülkedeki bankacılık krizlerini inceledikleri çalışmalarında, kriz sırasında bankalara sınırsız likidite desteği sağlayan ülkelere,

¹⁴¹ David Hoelscher ve Marc Quintyn, “Managing systemic banking crises”, **IMF Occasional**, 2003, s. 224. (Aktaran: Esen, a.g.e., s.6.)

¹⁴² Mari Pangestu, “The Indonesian bank crises and restructuring: Lessons and implications for other developing countries”, **G-24 Discussion Paper Series**, 2003, (Aktaran: Esen, a.g.e., s.6.)

¹⁴³ Esen, a.g.e., s.7

¹⁴⁴ Patrick Honohan, D. Klingebiel, “Controlling the fiscal costs of banking crises. Policy Research Working Paper”, **The World Bank**, 2000.(Aktaran: Esen, a.g.e., s.7.)

üretimde daha büyük gerilemeler gözleendiği, mevduat güvencesinin negatif ya da pozitif bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.¹⁴⁵

Organisation for Economic Co-operation and Development ' (OECD) nin son dönemde bankacılık krizi yaşayan ülkelerde yaptıkları bir ankete göre, krizlerden hemen sonra parasal otorite likidite desteği ile paniği önlemeye çalışmakta, birçok ülkede tamamen ya da kısmen mevduat sahiplerini korumakta, küçük bankalar tasfiye edilirken, büyük bankalar ise kamu mülkiyeti altında finansal ve operasyonel olarak yeniden yapılandırılmaktadır.¹⁴⁶

3.2.1. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılmasında Güney Kore Örneği

Güney Kore, finans kesimindeki kriz ile reel sektördeki sıkıntılar arasındaki bağlantının en iyi olduğu örneklerdendir. Bu ülkede doğrudan finans kesimine yönelik düzeltmelerin yeterli olmadığı zaman içinde anlaşılmıştır ve daha geniş bir perspektif ile finans kesiminin yeniden yapılandırılması çabalarının bir parçası olarak reel kesime yönelik de bazı adımlar atılmıştır. Güney Kore örneğinin dikkat çekici ikinci bir özelliği de krizin aşılması için 2000 yılı sonu itibariyle 128 milyar ABD doları gibi çok ciddi tutarda bir maliyete katlanılmış olmasıdır. Hemen hemen tamamı borçlanma yoluyla karşılanan bu maliyet finans kesiminde yaşanan krizleri aşmanın bazen ne kadar pahalı olduğunu göstermektedir. Son olarak Güney Kore örneği, bölge ülkelerinde yaşanan tecrübelerin tipik bir örneği olması ve uygulanan politikaların zenginliği ve elde edilen küçümsenmeyecek başarılar nedeniyle benzer çabalara girişecek kalkınmakta olan ülkeler için önemli bir ilham kaynağıdır.¹⁴⁷

Tablo 10. da Güney Kore ekonomisine ilişkin 1997 ve 2000 tarihleri arasında yer alan bazı temel değerler yer almaktadır. Bu değerler arasında Güney Kore'ye ait nüfus, gayri safi yurt içi hasıla, kişi başına milli gelir, büyüme oranı, enflasyon oranı, konsolide bütçe dengesinin ve banka aktiflerinin gayri safi yurt içi hasılaya oranı yer almaktadır.

¹⁴⁵ Bordo, a.g.e.

¹⁴⁶ Glenn Hoggarth ve Jack Reidhill, "Resolution of banking crises. A review. Financial Stability Review", **Bank of England**, 2003. (Aktaran: Esen, a.g.e., s.7.)

¹⁴⁷ Berk Mesutoğlu, "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma: Güney Kore Örneği", **MPSD Çalışma Raporları**, Mali Sektör Politikaları Dairesi, BDDK, (Ocak 2001), s. 1.,

Tablo 10. Güney Kore Ekonomisine İlişkin Bazı Temel Değerler

	1997	1998	1999	2000
Nüfus (milyon)	45,9	46,4	46,9	47,4
GSYİH (milyar \$)	465,9	317,1	406,9	479,1
Kişi başına milli gelir (\$)	10.317	6.742	8.581	9.997
Büyüme (%)	5,0	-6,7	10,7	9,5
Enflasyon (TÜFE, %)	4,4	7,5	0,8	2,3
Konsolide Bütçe Dengesinin GSYİH'ya oranı (%)	-1,7	-4,3	-3,3	1,0
Banka Aktiflerinin GSYİH'ya oranı (%)	137	127	116	109

Kaynak: Kore Maliye ve Ekonomi Bakanlığı (<http://www.mofe.go.kr>), FSS (<http://www.fss.or.kr>), IMF, (<http://www.mg.org>)

1961 yılındaki askeri müdahaleden sonra yapmaya başladığı kalkınma planları ile ortalama % 8'lik büyüme oranı ve 1980'lerden itibaren tek dijital enflasyon oranları ile dikkat çekici bir başarı kazanmıştır. Bu başarıda devletin kalkınma planlarında öngörülen öncelikler doğrultusunda belli sektörlere sağladığı destek önemli bir rol oynamış, bu uygulamalarda bankacılık sektörü devletin elindeki en önemli yönlendirme ve destek aracı olmuştur. Devletin kalkınmadaki bu rolüne rağmen kamu kesimi açıkları sınırlı seviyelerde tutulmuş ve kamu borç stokunun dramatik bir biçimde artmasına izin verilmemiştir. Banka aktiflerinin GSYİH'ya oranı kriz dönemine kadar % 130-150 arasında seyretmekte olup sektör belli bir derinliğe ulaşmıştır.¹⁴⁸

3.2.1.1. Güney Kore Bankacılık Sektörünün Yapısal Sorunları

Güney Kore bankacılık sektöründe yaşanan yapısal sorunlar şu şekildedir.¹⁴⁹

- Güney Kore bankacılık sektörünün yapısal sorunlarından birincisi, zamanla Kore bankalarının chaebol adı verilen (KIA, Hyundai ve Daewoo gibi) dev şirketlere finansman sağlayan ve kaderi büyük ölçüde kredi portföyünde önemli yer tutan bu firmalara bağlı kuruluşlar haline gelmiş olmasıdır. Örnek olarak sadece Daewoo'nun 1999 yılı itibariyle Kore finansal kesimine olan kredi borcu 100

¹⁴⁸ Mesutoğlu, a.g.e., s. 2.

¹⁴⁹ Mesutoğlu, a.g.e., s. 3.

trilyon wondur (yaklaşık 80 milyar ABD doları). Üstelik belli sektörlerde yoğunlaşan bu dev şirketler aracılığıyla bankaların riski büyük ölçüde bilgisayar çipi, otomotiv gibi birkaç sektöre bağımlı hale gelmiştir.

- İkinci olarak, kalkınma politikasının birer aracı olarak kullanılmaları ve öncelikli sektörlerle sübvansede edilmiş krediler tahsis etmeleri nedeniyle bankalar kar etmek amacıyla rekabet eden ve piyasadan aldığı sinyalleri değerlendirerek kaynak tahsis eden kuruluşlar olmak yerine, zaman içerisinde, devlet tarafından sağlanan zımni bir korumadan yararlanan kuruluşlar haline gelmişlerdir. Bankalar kredi kullandırırken firmaların yatırım projelerini gerektiği kadar titizlikle değerlendirmemişler; bir risk analizi yapmadan çoğu zaman bir teminatın varlığını kredi kullandırmak için yeterli görmüşlerdir. Bu da risk yönetimi tekniklerinin gelişmemesi ve düşük karlılık oranlarına sahip projelere optimum seviyelerin ötesinde kredi verilmesi sonucunu doğurmuştur.
- Üçüncü olarak, bankalar devlet tarafından korunan kuruluşlar oldukları ve piyasa tarafından disipline edilmedikleri için sektöre ilişkin düzenlemelerin ve gözetim standartlarının uluslararası standartlara uydurulması yönünde bir çaba da ortaya çıkmamıştır. Muhasebe ve raporlama açısından şeffaflık sağlanamamıştır. Varlıkların sınıflandırılmasında, riske göre karşılık ayrılmasında uluslararası kriterler göz önünde tutulmamıştır. Bir kişi veya kuruluşa bankanın büyüklüğü ile karşılaştırıldığında çok büyük oranlarda kredi kullandırılmaktadır.
- Son olarak Güney Kore’de finansal piyasaların düzenlenmesi ve gözetiminden sorumlu birimler de dağınık bir görünüm sergilemiştir. Bu da birtakım sorumlulukların ilgili birimler arasında kaybolması, sahihsiz kalması ya da gecikerek yerine getirilmesi sonucunu doğurmuştur¹⁵⁰.

3.2.1.2. Yeniden Yapılandırmanın Birinci Aşaması

Güney Kore finans sektöründe sorumlulukların iyi bir biçimde kullanılamaması ve finans kurumları arasındaki farklılıkların zaman içinde belirsizleşmesi nedeniyle Banka Gözetim Dairesi (OBS), Menkul Kıymetler Gözetim Kurulu (SSB), Sigorta Gözetim Kurulu (ISB) ve Banka Dışı Finansal Kurumlar Gözetim Kuruluşu (NSA) tek

¹⁵⁰ Mesutoğlu, a.g.e., s. 3.

bir çatı altında birleştirilmiştir. Bu birimler varlıklarını bir süre Finansal Gözetim Kurulu (FSC) şemsiyesi altında sürdürmüşlerdir. Ardından 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren bu birimler tam olarak birbirleriyle entegre edilmiş ve FSC'nin yürütme kolu olan Finansal Gözetim Kurumu (FSS) haline getirilmiştir. Bu düzenlemeler finansal kesime yönelik tedbirlerin tek bir elden yürütülmesi imkanını sağlamıştır.¹⁵¹

FSC öncelikle bankaların değerlendirilmesi işlemini gerçekleştirerek şu sonuçlara ulaşmıştır.¹⁵²

- 1997 yılı sonu itibariyle % 8'lik minimum sermaye yeterliliği oranını tutturamayan bankalar potansiyel olarak yaşayamaz bankalar olarak tanımlanmıştır.
- Potansiyel olarak yaşayamaz olarak nitelenen 12 adet bankadan durumlarını düzeltici önlemleri içeren birer rehabilitasyon planı sunmaları istenmiştir. Bu planlar sermaye artırımını, birleşme, mevcut hissedarların sermayelerinin azaltılması, uluslararası sermaye çekilmesi, tahsili gecikmiş alacakların azaltılması, bazı faaliyetlerin sınırlandırılması, banka karlılığının artırılması, şube ağının yeniden organize edilmesi, eleman azaltımı, iştirak ve bağlı ortaklık satışı, teknik altyapının geliştirilmesi gibi tedbirleri içermektedir.
- FSC, bankaların durumunu gerçekçi bir şekilde görebilmek amacıyla ayrıca her bankayı uluslararası standartlar açısından ayrı ayrı inceleyecek muhasebe firmalarından yararlanmışır. Bu firmalar bankaların aktif ve pasifleri ile rehabilitasyon planlarının yaşayabilirliğini ve uygulanabilirliğini Dünya Bankası ile mutabık kalınan standartlar açısından değerlendirmişlerdir.
- Bankalarca hazırlanan rehabilitasyon planlarını değerlendirmek amacıyla bir "Değerlendirme Komitesi" kurulmuştur. Bu komite FSC üyelerinin yanı sıra araştırma kuruluşlarından gelen uzmanlardan, profesörlerden, bağımsız hukukçulardan ve murakıplardan oluşturulmuştur.
- FSC, Değerlendirme Komitesinin vardığı sonuçları göz önünde tutarak, her banka için "yaşayabilir ya da yaşayamaz" oldukları konusunda bir karara varmıştır. FSC'nin 1998 yılı Haziran ayında aldığı bir karar ile "rehabilitate

¹⁵¹ Mesutoğlu, a.g.e., s.9.

¹⁵² Mesutoğlu, a.g.e., s.9-10.

edilebilme ihtimali çok düşük” olan beş adet bankanın kapatılmasına karar verilerek, bu bankalar varlık ve yükümlülükleri ile birlikte satın alma ve üstlenme işlemleri için iyi durumdaki beş adet bankaya devredilmişlerdir. Geri kalan yedi banka ise (Korea Exchange Bank (KEB), Chohung, CBK, Hanil, Peace, Kangwon, Chungbunk) şartlı onay alarak revize edilmiş rehabilitasyon planlarını sunmakla yükümlendirilmişlerdir.

Yapılan değerlendirme sonucunda yeniden yapılandırma uygulamaları için 64 trilyon won (yaklaşık 57 milyar ABD doları) tutarında bir kaynağın tahsis edildiği görülmektedir. Kore Mevduat Sigortası Kurumu (KDIC) ve Kore Varlık Yönetimi Kuruluşu (KAMCO) tarafından ihraç edilen bonolar ile elde edilecek bu kaynağın daha başlangıçta tahsis ve ilan edilmesi yeniden yapılandırma konusunda otoritelerin samimiyetini, konuya verdikleri önemi göstermiş ve ulusal ve uluslararası piyasalara olumlu sinyaller göndermiştir. Müdahale bütçesinin belirlenmesinden sonra süratle uygulamaya geçilmiştir.¹⁵³

Sistemden çıkarılmasına karar verilen bankalar arasında yer alan Korea First Bank ve Seoul Bank ticari bankalar arasında en zor durumda olan ve finansal sistemi en fazla tehdit eden bankalardır. Bunlara özel bir yöntem uygulanarak, bu iki banka tasfiye edilmek yerine kamu fonları kullanılarak kurtarılmıştır. Bunun nedeni, bu bankaların tasfiyesi halinde diğer bankaların banka hücumları ile karşı karşıya kalarak mali sektör için sistemik risk yaratmalarından korkulmasıdır. Güney Kore’de daha önce banka kapama deneyiminin olmaması ve bu iki bankanın büyüklüğü ciddi bir panik endişesi yaratmıştır. Öncelikle, iki bankanın ödenmiş sermayeleri 820 milyar wondan 100 milyar wona indirilmiştir. Bunun anlamı mevcut hissedarların kaybın ancak bir kısmını yüklenmeleridir. Ardından, bu bankaların her biri 1,5 trilyon won karşılığında doğrudan devlet ve Kore Mevduat Sigortası Kurumu (KDIC) tarafından sermaye enjeksiyonu yoluyla devletleştirilmiştir. Böylece her iki bankanın da sermayesi 1,6 trilyon won olmuştur.¹⁵⁴

¹⁵³ Mesutoğlu, a.g.e., s.10.

¹⁵⁴ Mesutoğlu, a.g.e., s.11.

Yaşayabilir durumdaki bankalar onaylanan rehabilitasyon planları çerçevesinde yeniden yapılandırılmışlardır. Bu planlar sermaye artırımını, takipteki kredi alacaklarının azaltılması, bazı aktiflerin, işletme birimlerinin ve iştiraklerin satışı, yabancı sermaye çekilmesi, yönetimin iyileştirilmesi, diğer bankalar ile birleşme, bazı faaliyetlerin sınırlandırılması, şube kapatma ve eleman azaltılması gibi yöntemleri içermektedir. FSC bu bankaları yakından izlemekte ve başarısız olan noktalarda uyarıda bulunup gerekirse uygulama yöntemlerinin değiştirilmesini isteyebilmektedir. Rehabilitasyon planlarının uygulanmasında devletin elindeki en önemli iki teşvik aracı kamunun sermaye enjeksiyonu yapması ve tahsili gecikmiş alacakların azaltılmasıdır.¹⁵⁵

Banka bazında yapılan müdahalelilerin yanı sıra sektörün işleyiş kurallarında da bankaları daha sağlam ve sağlıklı işlemeye itecek bazı düzenlemeler yapılmıştır. Temelde bankalar üzerinde piyasa disiplininin sağlanmasına yönelik olan bu düzenlemeler şu şekilde özetlenebilir:¹⁵⁶

- Temmuz 1998’den itibaren kredi sınıflandırması değiştirilmiş, ödenmesinde üç ay veya daha fazla gecikme olan krediler “önlem gerekenler” yerine “standart-altı” grubuna, bir ay ile üç ay arası gecikme olan krediler ise “normal” yerine “önlem gerekenler” grubuna dahil edilmiştir. Ayrıca, 1999 yılından itibaren tedbir gereken krediler için gerekli karşılık tutarı % 1’den % 2’ye normal krediler için gerekli karşılık tutarı ise % 0,5’den % 1’e yükseltilmiştir.
- 1999 yılında diğer varlıkların sınıflandırılması sistemi de değiştirilmiştir. Buna göre borç alıcıların gelecekteki geri ödeme kapasitelerini göz önünde tutan “ileri bakış kriterleri” benimsenmiştir. Bu yaklaşıma göre bankalar potansiyel kayıpları bugünden defterlerine yansıtmakta, o yüzden kayıp azaltıcı tedbirler alma konusunda daha büyük çaba göstermektedirler.
- Bankaların bir kişi veya kuruluşa verebileceği kredi miktarı için belirlenmiş olan % 45’lik sınırın 2002 yılına kadar tedrici olarak % 25’e düşürülmesi öngörülmüştür.
- 1999 yılından itibaren bankalar garantilerden kaynaklanan kayıpları için karşılık ayırmakla yükümlü kılınmışlardır.

¹⁵⁵ Mesutoğlu, a.g.e., s.12.

¹⁵⁶ Mesutoğlu, a.g.e., s.16.

- Yönetim kurullarına şirket dışından üye atanması ve bir murakabe komitesinin kurulması öngörülmüştür.
- Şirket azınlık hisselerinin hakları bazı eşikler düşürülerek artırılmıştır.
- Hissedarları, kreditorleri ve diğer kişileri daha iyi bilgilendirmek ve yönetimin performansını ölçebilmelerini sağlamak amacıyla muhasebe ve raporlama standartları yükseltilmiştir. Bankalarca finansal durumlarına ilişkin olarak açıklanan raporlarda FSS'in geliştirdiği, uluslararası kabul görmüş standartlar benimsenmiştir.
- “Etkin Bankacılık Gözetimine İlişkin Temel Basel İlkeleri” uygulamaya konulmuştur.
- Bankaları kar eden şirketler haline getirmek amacıyla bankaların kredileri izleme kapasitelerini, risk yönetimi tekniklerini ve içsel kontrol sistemlerini geliştirmeye yönelik çalışmalar başlatılmıştır.
- Bankalara biraz daha otonomi sağlamak amacıyla şube ve temsilcilik açılmasına ve kapatılmasına ilişkin olarak izin alınması gerekliliği kaldırılmıştır. Sermaye azaltımında FSC'nin izni aranırken, sermaye artırımında izin alınması zorunluluğu kaldırılmıştır.¹⁵⁷

3.2.1.3. Yeniden Yapılandırmanın İkinci Aşaması

Birinci aşamada yeniden yapılandırmada doğrudan finansal kesime yönelik ve kısa ve orta vadede sonuç verebilecek düzenlemeler yapılmıştır. Başarılı yönlerine karşın yeniden yapılandırma çabalarının bazı sorunları çözememesi, dahası, önceden var olmayan (sektördeki kamu kontrolünün artması gibi) yeni sorunlar yaratması nedeniyle bankacılık sektörüne yönelik uygulamalara bu defa daha geniş bir perspektifle devam edilmesi fikri ortaya çıkmıştır. Özellikle bankaların tahsili gecikmiş alacaklarının karlılık ve sermaye yeterlilik oranlarında yarattığı sorunlar sektördeki krizin yalnızca doğrudan bankacılığa yönelik tedbirlerle aşılamayacağı fikrini doğurmuştur. Bu fikre göre, reel sektörde yaşanan kriz aşılmadıkça bankacılık krizini çözenin imkanı bulunmamaktadır. 2000 yılı ortalarında belirginleşen bu yaklaşıma göre bir yandan birinci aşamada başarıyla yürütülen uygulamalara devam edilecek, bir yandan da doğrudan reel sektöre yönelik bazı tedbirler alınacaktır. Bu aşamada dikkati çeken bir

¹⁵⁷ Mesutoğlu, a.g.e., s.16.

nokta da finans sektörü üzerinde regülasyon ve denetim yapmak üzere oluşturulmuş FSC/FSS bünyesinde reel sektör firmaları ile ilgili politikaları yürütmek üzere bir birimin oluşturulmuş olmasıdır. Ayrıca, FSC'ye şirketler üzerinde belli konularda soruşturma yapma yetkisi verilmesi de düşünülmektedir.¹⁵⁸

Bu çerçevede, 2000 yılı Eylül ayından itibaren yeniden yapılanma sürecinin ikinci aşaması yürürlüğe konulmuştur. Bu aşamada firmalar uluslararası normlara ve trendlere uygun bir şekle kavuşturulacak ve piyasa disiplini sağlanacaktır. Bizzat FSS'nin deyişiyle yapılmak istenen "... devlet müdahalesinin ağır eli yerine piyasanın 'görünmez elini' koymaktır." Bu aşamanın ilk aşamada yer alan uygulamalara ilave belli başlı yeni bileşenleri sınırlı bir mevduat koruması, kredilerin ve firmaların yeniden yapılandırılması, finansal holdingler kurulması ve kurumsal yönetişimin iyileştirilmesidir. Bu iyileştirmelerin ayrıntılı açıklamaları şöyledir:¹⁵⁹

Mevduat Korumasına İlişkin Düzenleme, 1997 yılında anapara ve faiz için % 100'e çıkarılan koruma kapsamı, 2000 yılı Temmuz ayında IMF'e verilen taahhüt mektubu çerçevesinde 1 Ocak 2001'den itibaren yalnızca anapara için olmak üzere 50 milyon won (yaklaşık 40 bin ABD doları) ile sınırlandırılmıştır.

Kredilerin ve firmaların yeniden yapılandırılmasında, Güney Kore'deki uygulamada şirketlerin borçları yeniden yapılandırılırken kamuya herhangi bir mali yük gelmesine izin verilmemiş, yeniden yapılandırmadan kaynaklanan kayıpların temelde bankalarca üstlenilmesi ilkesi benimsenmiştir. Uygulama ile piyasalarda istikrarın temini amacıyla yaşayabilir firmalar finansal sektör tarafından desteklenirken yaşamayı mümkün olmayan firmaların gecikmeden tasfiye edilmesi sağlanmaktadır.

Finansal Holdingler (financial holding companies, FHC), ikinci aşama yeniden yapılandırmanın en önemli ayaklarından birisini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, finansal kuruluşların finansal holdinglerin çatısı altında birleştirilmesi ve mega-şirketler oluşturulması hedeflenmekte, böylece uluslararası rekabet gücü artacak olan bankaların

¹⁵⁸ Mesutoğlu, a.g.e., s.22.

¹⁵⁹ Mesutoğlu, a.g.e., s.23-31.

sağlamlık, karlılık ve etkinlik açısından daha iyi noktalara geleceği tahmin edilmektedir. Bu holdinglerden şu gibi yararlar beklenmektedir:

- Orta ve uzun dönemli yönetim stratejileri geliştirilebilecektir. Holding şemsiyesi altında bulunan finansal kuruluşlar bağımsız olacakları için diğer firmalar ile stratejik işbirliğine gitmeleri mümkündür. Birleşmenin yaratacağı sinerji ile evrensel bankacılıktan beklenen yararlar maksimize edilecek, faaliyet alanı ekonomisi (economy of scope) ve ölçek ekonomisi (economy of scale) sağlanacaktır. Bunlar da uluslararası rekabetin gerektirdiği yapıyı ortaya çıkaracaktır.
- Daha iyi elemanların ve uzmanların çalıştırılması sağlanacak, bu da daha iyi risk analizi ve yönetimi yapabilen finansal kuruluşlar anlamına gelecektir.
- Holding kapsamındaki bir firmanın kötü performansı diğerlerinki ile telafi edilebileceğinden finans sektöründeki şirketlerin mali durumlarında istikrarın sağlanması kolaylaşacaktır. Böylece değişik finansal ürünler, müşteri profilleri ve vadeler sayesinde finansal sektördeki risk yayılacaktır.
- Birleşmelerde ani değişiklikten kaynaklanan (eleman çıkartılması gibi) birtakım sorunlar holdingleşme sırasında tedricen ortaya çıkacağından bazı çatışmalar ve tepkiler minimize edilecektir.¹⁶⁰

Şirketlerin yeniden yapılandırılmasının bir diğer boyutu da şirketlerde kurumsal yönetişimin güçlendirilip iyileştirilmesidir. Bununla amaçlanan:

- Şirket yönetimlerinin değişikliklere daha çabuk tepki verecek şekilde daha bağımsız ve esnek hale getirilmesidir
- Yönetime ilişkin kararlarda küçük hissedarların denetiminin sağlanmasıdır.

Şirketlerin yeniden yapılandırılmasının başka bir boyutu, kullanılan toplam kaynak ve bu kaynağın dağılımı şeklindedir. Güney Kore parlamentosu ikinci aşama yeniden yapılandırma için 2000 yılı Ekim ayında 40 trilyon won tutarında bir kaynağın kullanımı için izin vermiştir. Bu kaynak 3,5 ve 7 yıl vadeli bono ihracı yoluyla elde edilecektir. Böylece, daha önce kullanılan 110 trilyon wondan dönecek 10 trilyon

¹⁶⁰ Mesutoğlu, a.g.e., s.23-31.

won ile birlikte ikinci aşama için toplam 50 trilyon won (yaklaşık 40 milyar dolar) kullanılması öngörülmektedir.

Güney Kore'nin bankacılık sektörünü yeniden yapılandırmak amacıyla uyguladığı politikalarda özellikle diğer gelişmekte olan ülkeler için yeniden yapılandırma açısından önemli sonuçları bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, liberalizasyon politikalarının mutlaka finansal sektöre ilişkin uygun düzenlemelerle desteklenmesi gerektiğidir. Aksi takdirde, istikrarlı makroekonomik koşullara ve iyi bir ekonomik performansa rağmen finansal liberalizasyon, bankacılık sistemindeki zayıflıklar nedeniyle, ekonomileri istikrarsızlığa sürükleyebilmektedir. İkincisi; bankacılık krizlerini aşabilmek için bazen yalnızca bu sektöre ilişkin düzeltimler yapılması yeterli olmayabilmektedir. Güney Kore'de olduğu gibi bankacılık krizi reel kesimdeki kriz tarafından tetiklenmiş ve reel kesim tarafından beslenmekte ise krize daha geniş bir perspektifle müdahale edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bankaların yaşayabilirlikleri konusundaki kararlar önceden belirlenmiş nesnel ilkelere göre verilmeli ve karar verme süreci şeffaf olmalıdır. Ayrıca, bu kararların verilmesinde mümkün olduğu ölçüde bağımsız uzmanların değerlendirmeleri göz önünde tutulmalıdır. Yeniden yapılanmada özel sektörden gelen uzmanlardan yararlanılması krizin çözümünü hızlandıran bir etkidir.¹⁶¹

3.2.2. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılmasında Türkiye Örneği

Türkiye Cumhuriyeti tarihi'nde yaşanmış en şiddetli kriz olarak adlandırılan Şubat 2001 krizinin ardından, temelleri 1999 yılında atılan, ancak hızlı, kapsamlı ve programlı bir şekilde gerçekleştirilemeyen bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması projesinin, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından hazırlanan "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" (BDDK; 2001) ile uygulanmasına girişilmiştir.

BDDK'nın yeniden yapılandırma Programına ilişkin uyguladığı esaslar aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

¹⁶¹ Mesutoğlu, a.g.e., s.31-32.

3.2.2.1. Özel Bankalar Yeniden Yapılandırma

Bakanlar Kurulu Bankalar 12 Mayıs 2001 tarih 4672 sayılı karar ile Bankalar kanununda çok önemli değişiklikler yapmıştır. Bu değişiklikler sistemi daha güçlü hale getirerek, sisteme duyulan güvenin artırılmasına yöneliktir. Kanunda yapılan değişiklikler ana başlıkları ile şunlardır:¹⁶²

- Banka kurulması için aranılan koşullar ağırlaştırılmıştır,
- Kredi ve iştirak sınırları değiştirilmiştir,
- Pay sahipliği ve devir payları oranları değiştirilmiştir,
- Banka ortakları ve yöneticilerinin şahsi sorumlulukları artırılmıştır,
- İdari ve adli suç ve cezalar yeniden düzenlenmiştir,
- Özel Finans Kurumlarının kurulması ve kaldırılmasına ilişkin yetki BDDK'ya bırakılmıştır.
- Bankaların ayırdıkları karşılıklara ilişkin düzenleme yapılmıştır,
- Yabancı para pozisyonunun sınırları çizilmiştir,
- Bankaların kuruluş, faaliyet, birleşme ve devirlerine ilişkin değişiklikler yapılmıştır,
- Bankaların konsolide bazda mali tablolar düzenlemesine karar verilmiştir,
- Uluslararası muhasebe standartlarının uygulanması güçlendirilmiştir,
- TMSF yetkileri yeniden düzenlenmiştir,
- Mevduat sigortası 50 milyar ile sınırlandırılmıştır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri kamu ve fon bankaları dışındaki bankaları da önemli kayıplarla karşı karşıya bırakmış ve mali sisteme karşı genel bir güvensizliğe yol açmıştır. Kamu ve fon bankalarının yeniden yapılandırılması ile birlikte bu bankaların Türk Lirası fonlar üzerindeki baskısı orta vadede önemli oranda azalacaktır. Bunun sonucunda özel bankaların hem fonlama maliyetleri düşecek hem de yurtiçinden kullanabilecekleri kaynaklar artacaktır. Bu gelişme, özel bankaların karlılıklarının artmasına ve fon ihtiyaçlarını karşılamak için yurtdışından borçlanmalarının azalmasına katkıda bulunacaktır. Esas olan bankaların piyasa koşulları içinde özvarlıklarını ve

¹⁶² TBB (Türk Bankalar Birliği), "Bankacılık ve Araştırma Grubu Raporu: Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler 1999-2001", Ankara, 2001, s.7-12

bilanço yapılarını güçlendirmeleridir. BDDK, Hazine Müsteşarlığı ve TCMB bu amaçla bankacılık sisteminin önünü açmayı hedeflemektedir. Ülkenin ve mali sistemin içinde bulunduğu darboğazın süratle aşılabilmesi bakımından reel sektör ile bankacılık kesiminin karşılıklı anlayış ve işbirliği içinde sorunlara ortak çözümler üretmeleri büyük önem taşımaktadır.¹⁶³

Bu genel ilkeler çerçevesinde, bankacılık sisteminin sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması bakımından sektördeki diğer bankaların sorunlarının da kapsamlı bir program dahilinde ele alınarak çözümlenmesi süreci başlatılmıştır. Bu kapsamda;¹⁶⁴

- Kriz döneminden bu yana özel bankaların tümünden günlük bazda bilgi alınmakta ve bankaların faaliyetleri yakından takip edilmektedir. Ayrıca, BDDK bankalarla bir seri görüşmeler yaparak sektörün sorunlarını, krizden etkilenme derecelerini ve çözüm önerilerini tespit etmiştir.
- Bu görüşmeler sonucunda sermaye yeterliliği kriteri de dikkate alınarak, özel bankalardan sermaye arttırımı veya sermaye benzeri kredi temini ve yeniden yapılanma stratejilerini içeren taahhüt mektupları alınmıştır.
- Sermaye arttırımı programı kapsamında BDDK bankaların dönem karlarını sermayeye ilave etmelerini sağlamıştır. Bu kapsamda, Nisan sonu itibariyle özel bankalar 1.437 trilyon lira tutarında sermaye artışına gideceklerini taahhüt eden ana sözleşme değişiklikleri için BDDK'na başvurmuşlardır. Sermaye artırımlarının belli bir kısmı hali hazırda gerçekleştirilmiş bulunmaktadır.
- Taahhüt mektuplarında belirlenen performans kriterlerini yerine getirmeyen bankalara her türlü müeyyide zamanında ve kararlılıkla uygulanacaktır.
- Aktifleri pasiflerini karşılayamayan (insolvent) bankalar geciktirilmeksizin sistemden çıkartılacaktır.
- Bankalardan, açık döviz pozisyonu ve iştirak politikalarında mevzuata kesinlikle uymaları, verimliliğe ve işbirliğine (ATM, POS paylaşımı gibi konular da dahil olmak üzere) önem vermeleri beklenmektedir.

¹⁶³ BDDK, a.g.e., s. 19-20.

¹⁶⁴ BDDK, a.g.e., s. 19-20.

3.2.2.2. TMSF Bünyesindeki Bankalar Yeniden Yapılandırma

1998 yılı sonu itibariyle 2 olan TMSF bünyesindeki banka sayısı, 1999 yılında 8'e, 2000 yılı sonunda ise 11'e çıkmıştır. Fon kapsamındaki bankalardan 4'ü (Egebank, Yurtbank, Yaşarbank ve Bank Kapital) 26 Ocak 2001 tarihinde Sümerbank bünyesinde birleştirilmiştir. 2001 yılı Şubat ve Mart aylarında iki banka (Ulusal Bank ve İktisat Bankası) Fon bünyesine alınmış, Ulusal Bank Sümerbank bünyesinde birleştirilmiştir. Böylece, 10 Mayıs itibariyle TMSF bünyesinde 8 adet banka bulunmaktadır. Demirbank dışındaki Fon bankalarının yönetimi Ortak Yönetim Kurulu çatısı altında toplanmıştır. 30 Nisan 2001 itibariyle Fon kapsamındaki bankaların toplam aktif büyüklüğü 13,2 katrilyon lira, toplam yükümlülükleri ise 18,5 katrilyon lira düzeyindedir. Bu bankalarda bulunan toplam mevduat tutarı 13,6 katrilyon liradır. 26 Nisan 2001 tarihine kadar Hazine, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna 8.007 milyon dolar tutarında döviz cinsinden, 8.529 trilyon lira tutarında TL cinsinden kağıt ihraç etmiştir. Döviz cinsinden ihraç edilen kağıtlar ihraç tarihindeki kurlar esas alınarak Türk Lirasına dönüştürüldüğünde, Hazine tarafından TMSF'na verilen toplam kağıt tutarı 16,3 katrilyon lira olmaktadır.¹⁶⁵

TMSF Hazine'den aldığı döviz cinsinden kağıtların 7.011 milyon dolarlık kısmını ve 8.529 trilyon liralık TL cinsinden kağıdı ileride devir alınacak zararlarına mahsuben fon kapsamındaki bankalara tahvil olarak aktarmıştır. Döviz cinsinden kalan 996 milyon dolarlık tahvil TCMB'na teminat olarak verilmek suretiyle 750 trilyon lira tutarında nakit avans alınmış ve Fon bankalarına mevduat olarak aktarılmıştır. Ayrıca, TMSF kendi kaynaklarından Fon bankalarına 734,8 trilyon lira tutarında sermaye, 684,2 trilyon lira tutarında ise mevduat şeklinde kaynak aktarmıştır.

Kamu bankaları için uygulandığı gibi Fon bankalarının da piyasalardan gecelik borçlanma ihtiyaçlarının azaltılmasına yönelik bir program uygulanmaktadır. Bu çerçevede, fon bankalarının 16 Mart 2001 tarihi itibariyle Merkez Bankası dışındaki piyasalardan ve müşterilerden gecelik borçlanma tutarı 5,2 katrilyon lira iken, bu miktar 4 Mayıs itibariyle 0,9 katrilyon liraya düşürülmüştür. Fon bankalarının mevduat faiz

¹⁶⁵ BDDK, a.g.e., s. 15-16.

oranlarının bir program dahilinde düşürülmesi yönündeki çalışmalar da sürdürülmektedir.

Tablo 11. TMSF'ye Devredilen Bankalar ve Mevcut Durumu

BANKALAR	DEVİR TARİHİ	MEVCUT DURUMU
Birleştirilen Bankalar		
EGEBANK	21.12.1999	26.01.2001'de Sümerbank ile
YURTBANK	21.12.1999	26.01.2001'de Sümerbank ile
YAŞARBANK	21.12.1999	26.01.2001'de Sümerbank ile
BANK KAPİTAL	27.10.2000	26.01.2001'de Sümerbank ile
ULUSAL BANK	28.02.2001	26.01.2001'de Sümerbank ile
İTERBANK	07.01.1999	15.06.2001'de Etibank ile
ESBANK	21.12.1999	15.06.2001'de Etibank ile
İKTİSAT BANKASI	15.03.2001	Bankacılık lisansı 07.12.2001'de kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmıştır. Daha sonra 04.04.2002'de Genel Kurul'da alınan karar ile tasfiye kaldırılarak Bayındırbank ile
KENTBANK	09.07.2001	Bankacılık lisansı 28.12.2001'de kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmıştır. Daha sonra 04.04.2002'de Genel Kurul'da alınan karar ile tasfiye kaldırılarak
EGS BANK	09.07.2001	Bankacılık lisansı 18.01.2002'de kaldırılmış ve aynı tarih itibarıyla Bayındırbank ile birleştirilmiştir.
ETİBANK	27.10.2000	Bankacılık lisansı 28.12.2001'de kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmıştır. Daha sonra 04.04.2002'de Genel Kurul'da alınan karar ile tasfiye kaldırılarak Bayındırbank ile
TOPRAKBANK	30.11.2001	Bankacılık lisansı 30.09.2002'de kaldırılmış ve aynı tarih itibarıyla Bayındırbank ile birleştirilmiştir.
PAMUKBANK	19.06.2002	Halkbank'a devredildi
Satılan Bankalar		
BANK EKSPRES	12.12.1998	30.06.2001'de Tekfen Grubuna satılmıştır. 26.10.2001'de Tekfenbank ile birleştirilmiştir.
DEMİRBANK	06.12.2000	20.09.2001'de HSBC Bank PLC ile hisse devir sözleşmesi imzalanmış, fiili hisse devri 30.10.2001'de gerçekleşmiştir.
SÜMERBANK	21.12.1999	Birleşik Sümerbank 09.08.2001'de Oyak Grubuna satılmış ve Sümerbank'ın Oyakbank'a devri 11.01.2002'de tescil edilmiştir. Faaliyetine Oyakbank olarak devam etmektedir.
SİTEBANK	09.07.2001	20.12.2001'de Novabank SA ile hisse devir sözleşmesi imzalanmış ve hisse devir işlemi 25.01.2002'de gerçekleşmiştir. Faaliyetine Bank Europa olarak devam
TARIŞBANK	09.07.2001	Denizbank AŞ'ye devrine ilişkin hisse devir sözleşmesi 21.10.2002 tarihinde imzalanmış olup, fiili hisse devri 25.10.2002 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Denizbank ile Tarişbank'ın birleşmesi 19.12.2002 tarihinde BDDK tarafından uygun görülmüş, birleşme 27.12.2002 tarihinde
Tasfiye Sürecindeki Bankalar		
T. TİCARET BANK.	06.11.1997	09.08.2002 tarihinde yapılan olağanüstü genel kurul toplantısında tasfiye kararı alınmış, buna ilişkin yasal süreç başlatılmış ancak,
Yönetimi ve Denetimi Fona İntikal Eden Bankalar		
KIBRIS KREDİ BANKASI	27.09.2000	Tasfiye çalışmaları devam etmektedir.
İMAR BANKASI	03.07.2003	19.02.2004 tarihinde bankanın iflası istemiyle dava açılmıştır.
TMSF Bünyesinde Bulunan Bankalar		
BAYINDIRBANK	09.07.2001	Varlık Yönetim işlevini yürütecek geçiş bankası olarak yapılandırılmaktadır.

Kaynak: http://www.tmsf.org.tr/index.cfm?fuseaction=public.dsp_menu_content&menu_id=22

Fon bünyesindeki bankaların operasyonel anlamda yeniden yapılandırılması alanında önemli adımlar atılmaktadır. Bu kapsamda;¹⁶⁶

- Devir tarihi itibarıyla 1243 olan Fon bankalarının şube sayısı % 25 azaltılarak 7 Mayıs 2001 itibarıyla 935'e düşürülmüştür. Aynı dönemde personel sayısı da % 32,6 oranında azaltılarak 26.585'den 17.922'ye indirilmiştir.
- TMSF kapsamına alınan bankaların işletme ve personel giderlerinde belirgin tasarruf sağlanmıştır. Nisan 2001 itibarıyla devir tarihinden bir önceki ay ile karşılaştırıldığında dolar bazında personel giderleri % 50,8, işletme giderleri ise % 66,9 oranında azaltılmıştır.
- Birleştirilmiş Sümerbank'ın 30 adet mali ve mali olmayan iştiraki 3 Nisan 2001 tarihi itibarıyla satışa çıkartılmıştır. Taliplilerin olması halinde satış işlemlerinin 30 Haziran 2001 itibarıyla tamamlanması öngörülmektedir.
- Sümerbank'ın ihtiyaç fazlası araç ve taşınır mallarının satışı işlemleri başlatılmış, satışa konu olan araç ve mallar listesi bankanın internet sitesinde ilan edilmiştir.

Fon bünyesinde bulunan bankaların birleşme ve satış prosedürlerine ilişkin olarak aşağıdaki eylem planı uygulanacaktır:¹⁶⁷

- Türk Ticaret Bankası, İnterbank, Esbank ve Etibank satılmadığı takdirde 31 Mayıs 2001 tarihine kadar ikinci bir geçiş bankası bünyesinde birleştirilecektir. Bu bankaların şube ve çalışan sayısı rasyonel düzeye indirilecektir.
- Fon Bankalarının kötü aktifleri 31 Temmuz 2001 tarihine kadar, Fon bünyesindeki tahsilat dairesine devredilecektir.
- İki Geçiş Bankası 31 Temmuz 2001'e kadar yeniden satışa sunulacak, satılmadığı takdirde 31 Aralık 2001 tarihine kadar ya mevcut bankalardan biri ile birleştirilecek veya tüm yükümlülükleri ödenmek ve iyi aktifleri TMSF Tahsilat Birimine transfer edilmek suretiyle tasfiye edilecektir.
- Demirbank'ın satış süreci devam etmekte olup, teklif verme süresi 18 Haziran 2001 tarihine kadar uzatılmıştır.

¹⁶⁶ BDDK, a.g.e., s. 17.

¹⁶⁷ BDDK, a.g.e., s. 17-18.

- Bank Ekspres'in satışı için teklif veren yatırımcı grubu ile görüşmeler sürdürülmektedir. Satış işlemlerinin 31 Mayıs 2001 tarihine kadar tamamlanması öngörülmektedir.
- İktisat Bankası'nın satış sürecinin başlatılabilmesi için devir bilançosu beklenilmektedir. Devir bilançosunun tamamlanmasını müteakip İktisat Bankası'nın Mayıs ayı içinde satış işlemleri başlatılacaktır.

3.2.2.3. Kamu Bankaları Yeniden Yapılandırma

Kamu bankalarının çok yüksek tutarlara ulaşan nakit açıklarını gidermek amacıyla günlük olarak piyasalara fon ihtiyacı için başvurmaları, bu bankaları özellikle likidite ve faiz şoklarına karşı duyarlı ve kırılgan hale getirmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri döneminde faiz oranlarında yaşanan aşırı yükselme kamu bankalarının fonlama ihtiyaçlarını daha da artırmış ve zararlarının önemli ölçüde büyümesine yol açmıştır. Bu çerçevede kamu bankalarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin ilk adım olarak, kısa vadeli (günlük) borçlanmalarının azaltılmasına yönelik bir program uygulamaya konulmuştur. Bu amaçla; Hazine tarafından kamu bankalarına görev zararı alacakları karşılığı olarak değişken faizli menkul kıymet verilmiştir. Bu çerçevede kamu bankalarına 2001 yılı içinde verilen tahvillerin tutarı 23 katrilyon liradır. Böylece, kamu bankalarının görev zararları ve bu zararlara tahakkuk etmiş faiz tutarlarının tamamı tasfiye edilerek kamu bankalarının bilançolarının küçültülmesi ve etkin bir biçimde çalışması yönünde önemli bir adım atılmıştır.¹⁶⁸

Tablo 12. Kamu Bankalarına Görev Zararları Karşılığı İhraç Edilen Senetler

(Trilyon TL.)

	<u>Ziraat</u>	<u>Halk</u>	<u>Emlak</u>	<u>Toplam</u>
2000 Sonu İtibariyle	2.034	863	-	2.897
2001 Ocak	2.333	2.167	-	4.500
Şubat	-	1.000	-	1.000
Mart	550	1.750	-	2.300
Nisan	4.500	1.750	-	6.250
Mayıs	4.730	4.130	45	8.905
2001 Toplamı	12.113	10.797	45	22.955
Genel Toplam	14.148	11.659	45	25.852

Kaynak: Kamu Bankaları, <http://www.superbilgiler.com/kamu-bankalari.html>

¹⁶⁸ BDDK, a.g.e., s. 13.

Kamu bankaları aldıkları bu kağıtlar karşılığında belirli bir program dahilinde Merkez Bankası'ndan repo veya satış yoluyla likidite temin etmekte ve diğer bankalar ile banka dışı kesime olan gecelik yükümlülüklerini azaltmaktadırlar. Nitekim 16 Mart 2001 itibariyle 8,5 katrilyon lira civarında olan kamu bankalarının Merkez Bankası dışındaki kaynaklardan kısa vadeli borçlanması, 4 Mayıs itibariyle 1,3 katrilyon liraya gerilemiştir. Kamu bankaları görev zararlarının tamamen tasfiye edilmesi amacıyla yapılan kağıt ihraçları sonucunda Hazine'nin borçlanma ihtiyacında artış ortaya çıkacaktır. Ancak bu işlemler kamu sektörünün piyasalardan kullandığı toplam kaynak tutarında bir artışa yol açmamaktadır. Kamu bankalarının finansman ihtiyaçlarını gidermek amacıyla gecelik borçlandıkları göz önüne alındığında yapılan bu operasyon ile toplam kamu kesiminin borçlanma maliyetlerinin azaltılması ve borçlanma vadesinin uzatılması yönünde olumlu bir gelişme sağlanmaktadır.¹⁶⁹

Kamu bankalarına yasal sermaye yeterliliği rasyosunu tutturabilmelerine imkan verecek şekilde sermayelerini artırabilmeleri için ek kaynak aktarılmaktadır. Bu kapsamda, Mart ayı içinde Ziraat Bankasına 217,6 trilyon lira, Nisan ayı içinde Halk ve Emlak Bankalarına sırasıyla 67,2 ve 40,8 trilyon lira tutarında nakit sermaye ödemesi yapılmıştır. Ayrıca, Mayıs ayında sermayelerine mahsuben Emlak Bankasına 624 trilyon lira, Halk Bankasına ise 900 trilyon lira tutarında kağıt verilmiştir.

Kamu bankalarında sorunların tekrar yaşanmaması için likidite probleminin giderilmesi ile eş zamanlı olarak gerekli olan diğer önlemler de hükümet tarafından alınmaktadır. Bu çerçevede,¹⁷⁰

- Mevcut görev zararlarına ilişkin 1984 yılından itibaren istihsal edilmiş 97 adet kararname yürürlükten kaldırılmıştır. Çok küçük bir tutarı oluşturan ve kanunlardan kaynaklanan görev zararlarının da kaldırılmasına yönelik kanun tasarısı Hazine Müsteşarlığı tarafından Başbakanlığa sevk edilmiş bulunmaktadır.
- Bundan sonra gerekli görüldüğü hallerde kamu bankaları kanalıyla sağlanacak destekler için ihtiyaç duyulan kaynaklar kamu bankalarına önceden

¹⁶⁹ BDDK, a.g.e., s. 14.

¹⁷⁰ BDDK, a.g.e., s. 14-15.

aktarılabacaktır. Bu amaçla 2001 yılı Bütçesi'ne 400 trilyon lira tutarında ödenek konulmuş bulunmaktadır.

- Kamu bankalarının yönetimi ortak yönetim kuruluna devredilmiştir. Bu kurula kamu bankalarını yeniden yapılandırma ve özelleştirmeye hazırlama yetkisi verilmiştir. Bu bankalar üç yıllık bir süre içerisinde özelleştirilecektir.
- 2001 yılı Mayıs ayı sonuna kadar Emlak Bankası tasfiye edilerek bazı yükümlülüklerinin Ziraat Bankası'na devredilmesi işlemleri tamamlanacaktır.
- Daha önceden özelleştirme çalışmaları başlatılmış olan Vakıflar Bankası en kısa sürede özelleştirilecektir.
- Kamu bankalarının faaliyetlerini etkinlik ve verimlilik ilkeleri çerçevesinde sürdürmeleri doğrultusunda, her bankanın ihtisas alanındaki kredilerini kaynak maliyetlerini dikkate alarak sürdürmeleri sağlanacaktır.
- Kamu bankalarının verimsiz şubeleri kapatılacak ve personel sayısını azaltmak için emeklilik teşvik edilecektir.
- Yeniden yapılanmalarını takiben kamu bankalarının BDDK düzenlemelerine bütünüyle uymaları sağlanacaktır. Ayrıca, hazine söz konusu bankaların nakit akış, karlılık ve likidite durumlarını yakından takip edecektir.

3.3. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırma Sürecinin Maliyet Etkisi

BDDK'ya göre, bankacılık sektörünü yeniden yapılandırma toplam maliyeti 47,2 milyar dolardır.¹⁷¹ Kamu maliyesi üzerinde yeniden yapılandırma sürecinde görev zararları dahil olmak üzere kamu bankaları için 21,9 milyar dolar, TMSF'ye devredilen bankalar için 17,3 milyar dolar olmak üzere toplam 39,3 milyar dolarlık bir yük ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan TMSF gelirlerinden 5,2 milyar dolarlık sermaye desteği sağlanmıştır. GSYİH'nin % 30'nu aşan bu maliyetin ne kadar yüksek olduğunu anlamak için diğer ülkelerle karşılaştırmak gerekir. Türkiye ve diğer ülkelerdeki banka yapılandırma maliyetlerini daha kolay izlemek ve karşılaştırmak için IMF'nin bu konuda yayınladığı çalışma iyi bir temel oluşturmaktadır. Tablo 13 'de görüldüğü gibi, Türkiye'deki bankacılık yapılandırma programı, dünya ekonomisinde son dönemde gerçekleştirilen maliyeti en yüksek programlardan biri olmuştur. O halde hem mevcut programın yöntemlerinin hem de alternatiflerinin tartışılması gerekir. Kamu

¹⁷¹ BDDK, a.g.e.

bankalarının yapılandırılması bir yana bırakılırsa, mali yapıları bozulan bankaların TMSF'ye alınarak çözümlenmesi bankacılık programının en önemli ve en tartışılan unsurunu oluşturmaktadır.¹⁷²

Tablo 13. Banka Yapılandırmalarının Maliyeti (GSYİH'nın yüzdesi)

Endonezya	1997	52.3	ABD	1984-1991	2.1
Tayland	1997	34.8	Rusya		0
Şili	1981-83	33.5	İsveç	1991	0
Türkiye	2000	30.5	Bulgaristan	1994-1997	41.6
Kore	1997	23.1	Çek Cum	1991-1993	25.4
Ekvator	1998-2001	21.7	Polonya	1992-95	7.4
Meksika	1994-1995	19.3	Japonya	1992-98	8
Venezüella	1994-1995	12.4	İspanya	1977-85	16.8
Finlandiya	1991-1993	11.2	Norveç	1988-92	8

Kaynak :BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu, 2001, 2002 ve 2003

Mali yapıları bozulan bankalara TMSF tarafından el konularak, çözümlenme yönteminin tercih edilmesinin en önemli nedenlerinden biri söz konusu bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve aktiflerinin satılarak gelir sağlanmasıdır. Ancak bu konuda beklentilerin karşılanamadığı görülmektedir. Bugüne kadar TMSF'nin gerçekleştirdiği tahsilat yalnızca 1,5 milyar dolar olmuştur. Önümüzdeki dönemde beklenen tahsilat ise 6,3 milyar dolardır. Bu tahsilatın % 84'ünün sadece yedi bankadan (önem sırasıyla Pamukbank, İmar Bankası, Etibank, İktisat, Sümerbank, Toprakbank, Interbank) gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Görüldüğü üzere, el konulan bankaların kamuya maliyeti ile bu bankalardan beklenen tahsilat arasındaki ilişki çok dengesizdir.

Tablo 14. TMSF'ye Devredilen Bankaların Yükümlülükleri (milyar dolar)

Devralınan bankaların top. Yükümlülükleri	31.9
Toplam mevduat	25.9
Mevduat dışı yükümlülükler	6
Yurt dışı yükümlülükler	2
Kısa vadeli yükümlülükler	6.5
Banka devir zararları	17.3

Kaynak : BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, Gelişme Raporu VII, Eylül 2003.

¹⁷² Esen, a.g.e., s. 12-13.

Bu verilerden hareketle alternatif yöntemlerin maliyetleri şu şekilde tartışabilir:¹⁷³

- Sınırsız mevduat güvencesi ile bankalar tüm yükümlülükleri ödenmek suretiyle tasfiye edilseydi toplam maliyet 32 milyar dolar olacaktı.
- Sınırsız mevduat güvencesi ile yurtdışı yükümlülükler hariç tüm yükümlülükler ödenerek tasfiyeye gidilseydi, maliyet 30 milyar dolar olacaktı.
- Sınırsız mevduat güvencesi ile sadece mevduat yükümlülükleri ödenerek tasfiye edilselerdi toplam maliyet 26 milyar dolarla sınırlı olacaktı.
- Sigortaya tabi mevduatın ödenmesi suretiyle, tasfiye yoluna gidilmesi durumunda, mevduatların 50 milyar liraya kadar olan kısmı ödenecek ve yurtdışı yükümlülükler üstlenilmeyecekti, bu takdirde ödenecek miktar 17 milyar \$ olacaktı.
- 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri sırasında Merkez Bankası tarafından GSYİH'nin % 3'ü kadar likidite desteği sağlanmıştır. Sınırsız likidite desteği yapılırsa, tüm bankacılık sisteminin sermaye miktarı kadar likidite desteği yapılması varsayımı ile alternatif maliyet 19 milyar dolar olacaktı.
- TMSF'ye devredilen bankalar aktif büyüklüğü, mevduat ve krediler içindeki payları açısından sınıflandırıldığında Pamukbank büyük banka, Demirbank, Interbank ve Toprakbank orta ölçekteki bankalardır. Diğer bankalar 2000 yılı itibariyle aktif büyüklükleri açısından küçük bankalardır. Büyük ve orta ölçekteki bankalar mevcut yöntemle TMSF bünyesinde çözümlenirken diğer küçük bankalar, sınırsız mevduat güvencesi altında doğrudan tasfiye edilseydi.

Türkiye'de yaşanan bankacılık krizinin ve sektörün yeniden yapılandırılmasının BDDK'ya toplam maliyeti 47,2 milyar dolar olmuştur. Bu maliyetin 39,3 milyar dolarlık kısmı, hazineye tarafından karşılanmış olup, bu maliyetin bir kısmı kamu bankalarının yeniden yapılandırılması için diğer kısmı TMSF'ye devredilen özel bankalar için harcanmıştır. BDDK'ya mal olan bu maliyetin 7,9 milyarlık kısmı ise, özel sektöre maliyetini oluşturmaktadır.

¹⁷³ Esen, a.g.e., s. 14.

Kamu bankalarının yeniden yapılandırılmasından doğan maliyetin 19 milyar doları bu bankaların birikmiş görev zararlarını ortadan kaldırmak, 2,9 milyar doları ise yeniden sermayelendirmek için kullanılmıştır.¹⁷⁴

Toplam maliyetin önemli bir kısmını kamu bankalarının birikmiş görev zararlarının tasfiyesi amacıyla kullanılan fonlar oluşturmaktadır. Maliyetlerin diğer önemli bir bölümünün ise, TMSF kapsamına alınan bankaların çözülmesi için kullanıldığı görülmektedir.¹⁷⁵

Tablo 15. Yeniden Yapılandırmanın Finansal Maliyeti

YENİDEN YAPILANDIRMANIN FİNANSAL MALİYETİ		
	\$ (milyar)	GSYİH %
Hazineye Maliyeti	39,3	26,6
Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması	21,9	
Görev Zararları	19,0	
Yeniden Sermayelendirme	2,9	
TMSF'ye Devredilen Özel Bankalar	17,3	
Özel Sektöre Maliyeti	7,9	5,3
TMSF	5,2	
Ortaklar Tarafından Sermaye Enjeksiyonu	2,7	
Toplam	47,2	31,9

Kaynak; BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, Gelişme Raporu VII, Eylül 2003.

Bankaların TMSF bünyesinde çözülmesi sürecinde üstlenilen maliyetler, bir yandan iyileştirme sürecine bağlı olarak devralınan aktiflerin (kredi, iştirak, gayrimenkul) satışı, tasfiyesi ve tahsili ile sağlanırken, diğer yandan bankanın sorunlu hale gelerek ayrıştırılmasına neden olanlar hakkında açılan davalar yolu ile takip ve tazmin edilmeye çalışılmaktadır.¹⁷⁶

Tablo 16. da ülkelerin yaşadıkları kriz dönemlerine ilişkin toplam maliyetler yer almaktadır.

¹⁷⁴ Aktaş Rabia, “ Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma”, Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2006.

¹⁷⁵ BDDK, “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”, **Gelişme Raporu VII**, (Eylül 2003).

¹⁷⁶ TMSF, “Fon Bankaları Çözümleme Maliyetleri Çalışmaları”, (Temmuz, 2004).

Tablo 16. Bankacılık Krizleri ve Maliyeti

BANKACILIK KRİZLERİ VE MALİYETİ		
Ülke	Kriz Dönemi	Toplam Maliyet /GSYİH
Türkiye	2000-2001	31,9
İspanya	1977-1985	16,8
Japonya	1990-	20,0
Endonezya	1997-	50,0
Malezya	1997-	20,5
Güney Kore	1997-	26,5
Meksika	1995	20,0
Arjantin	1980-82	55,3
Brezilya	1994-96	15,0-20,0
Çek Cumhuriyeti	1994-95	12,0

Kaynak: Pazarbaşıoğlu, Ceyda; “Türk Bankacılık Sektöründeki Son Gelişmeler: BDDK'nın Rolü”, Pamukkale Üniversitesi, Ekonomi Yaz Seminerleri, 2 Ağustos 2002. 2002.

3.4. Küresel Krize Karşı Politika Önlemleri

Kriz çıktıktan sonra güvenin tekrar inşa edilmesinde ulusal ve uluslararası seviyede pek çok politika önleminin devreye girmesi gereklidir. Krizin ilk olarak finansal piyasada çıkması nedeniyle para politikası araçları ve maliye politikası kullanılmaya başlamıştır. Bunlar ayrıca şu şekilde ele alınmaktadır:¹⁷⁷

3.4.1. Para Politikası

Para politikası 3 farklı kanaldan işlemektedir. Politika faiz oranı kanalı, kredi/miktar önlemleri kanalı ve döviz kuru kanalı. Her bir enstrümanın bankaların borç verme oranları, reel ekonominin gelişimi ve enflasyon üzerinde etkisi bulunmaktadır.¹⁷⁸

Politika Faiz Oranı; sifıra yakın olma durumunda etkili bir enstrüman niteliği tartışılrsa dahi, pek çok yükselmekte olan piyasa ekonomisinin ekonomiyi canlandırmak için başvurduğu bir yöntemdir. Sabit döviz kurunu savunan ülkeler için faiz oranı enstrümanı, benimsenen politikayı sürdürmeye yardımcı olan bir enstrümandır.

¹⁷⁷ Hülya Soylu, “Global Krize Karşı Politika Önlemleri ve Türkiye”, **Maliye Dergisi**, S. 157, (Temmuz-Aralık 2009), s. 255-258.

¹⁷⁸ Atish R. Ghosh vd., “Coping with the Crisis: Policy Options for Emerging Market Countries”, **IMF Staff Position Note**, (Ağustos 2009), s. 16.

Kredi Kanalı/ Miktar Önlemleri; kredi piyasalarının, daha düşük faiz oranlarına cevap vermemesi veya merkez bankasının bankacılık krizinde “son kredi mercii” faaliyetlerine girmeye ihtiyaç duyması halinde başvurulmuş yöntemlerden biridir. Bu tür bir durumda, garantilerin çeşidini artırma, kredilerin kolaylaştırılması veya merkez bankasının bilançolarını daha uzun vadeli devlet tahvilleri olarak genişletmesi araçları kullanılmaktadır.

Döviz Kuru Müdahalesi; diğer araçların yetersiz kaldığı durumlarda döviz kurunu istikrarlaştırmaya yönelik olarak merkez bankasının rezervlerinin döviz piyasasında doğrudan satılması, para piyasası politika araçlarından biridir.

Finansal kriz çıkmadan önce, merkez bankalarının görevlerine ilişkin entelektüel çevrelerin bir yaklaşımı bulunmaktaydı: “Tek enstrüman (kısa vadeli faiz oranı) ve tek hedef (fiyat istikrarı)”. Finansal piyasalar, riski fiyatlandırabilmekte ve krediyi etkili bir şekilde tahsis edebilmektedir. Merkez Bankaları ise, sadece faiz oranı enstrümanlarını ayarlamak zorunda ve diğer tüm piyasalar, otomatik olarak kendilerini düzeltmektedir.¹⁷⁹

3.4.2. Mali Politikalar

Mevcut global finansal kriz ile mali politika, kamu politikaları tartışmasının odak noktası olmuştur. Örneğin ABD tüketim harcamalarını arttırmaya yönelik vergi iadeleri ile krizin ilk zamanlarına mali politikayla cevap vermiştir. Bu ardı ardına gelen adımlar, 700 milyar dolarlık finansal sistemi kurtarma ve benzer büyüklükteki ekonomik paket ile hükümet harcamalarını ciddi bir düzeye getirmiştir. Benzer önlemler, diğer OECD ülkelerinde de benimsenmiştir. Çin’in en son ilan ettiği 500 milyar dolarlık ek paket, mali politikanın yükselen ekonomilerde tekrar itici güç olma rolünü ortaya çıkarmıştır. Kamu harcamaları, vergiler ve borç yönetimi kanallarıyla

¹⁷⁹ “The monetary-policy Maze”, **The Economist**, Washington DC, 2009, s.1. (http://www.economist.com/displayStory.cfm?story_id=13527329 Erişim Tarihi: 25.04.2010)

işletilen mali politika, OECD ülkelerinde daha iyi sıçrama yaratacak ekonomik performansa yönelik popüler bir araç haline gelmiştir.¹⁸⁰

Vergiler, devlet faaliyetlerini ve kamu hizmetlerini finanse etmek için gerekli bir araç olarak görülmekle birlikte; pek çok ekonomist caydırıcı, yatırımları azaltıcı ve işgücü arzını daraltıcı ve büyümeyi düşürücü etkide bulunduğunu söylemektedir. Kısa dönemde istikrarı sağlama konusunda ise eleştirilenler, hükümetin tasarrufu altında bulunan mali harcamanın, siyasi müdahaleye çok fazla açık olduğunu ifade etmektedir.¹⁸¹

Mali politika, doğrudan derin resesyon durumundan kaçınma amacına odaklanmıştır. Ancak bu odak noktasının, mali politikanın diğer amaçlarını göz ardı etmemesi gereği de vurgulanmaktadır. Mali sistemler, büyümeyi tetikleyen yatırımları ve yapısal dönüşümü sağlamaya yönelik kaynakları ortaya koyabilir. Bu, özellikle gelişmekte ve yükselmekte olan ekonomiler için uzun dönem büyüme oranı açısından son derece önemlidir. Hatta, vergi ve kamu harcamaları doğrudan yoksulluk ve eşitsizlik problemlerine odaklanabilir. Zira mali politika kalkınmayı sağlamaya yönelik çok güçlü bir potansiyele sahiptir. Mali politikanın bölgede gelir dengesizliğini azaltma yönünde kullanılmadığı ileri sürülmektedir. Gini puanı verilerine bakıldığında Avrupa'da vergi ve transferlerin gelir eşitsizliğini azalttığı görülürken; Latin Amerika'da bu etki çok sınırlı kalmıştır.¹⁸²

3.5. Uluslararası Para Fonu'nun Küresel Kriz Politikaları

IMF, II. Dünya Savaşı zamanında bu sistem aracılığıyla döviz kurlarında istikrar sağlanması, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi, uluslararası rezerv sorununun çözüme kavuşturulması amacıyla gündeme getirilmiştir. Bu ihtiyaçlara cevap verecek bir uluslararası para sistemini oluşturmak amacıyla, ABD ve İngiltere gibi gelişmiş kapitalist ülkelerin öncülük etmesiyle, 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında ABD'nin

¹⁸⁰ Johnson J. Dayton, "Is fiscal policy back? An Emerging Markets Perspective", **OECD Observer**, 2009, s. 1-3.(Çeviren: Hülya Soylu, "Global Krize Karşı Politika Önlemleri ve Türkiye", **Maliye Dergisi**, s. 157, (Temmuz-Aralık 2009), s.257.)

¹⁸¹ Soylu, a.g.e., s.257.

¹⁸² Dayton, a.g.e., s.3. (Çeviren: Soylu, a.g.e., s.258.)

New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kasabasında bir konferans toplandı ve IMF'nin kurulması kararlaştırıldı.¹⁸³

Bretton Woods Konferansına 44 ülke katılmıştır. II. Dünya Savaşından zarar gören ülkelerin yeniden imar, tek taraflı ithalat sınırlamalarına ve devalüasyonlara mani olunması, çok taraflı serbest ticaret imkanlarının geliştirilmesi, ekonomik işbirliğinin sağlanması prensipleri üzerinde anlaşarak uluslararası para sisteminin temelleri atılmıştır.¹⁸⁴

Bretton Woods sisteminin temel amaç, kısa dönemli dalgalanmalar karşısında sabit kurların korunabilmesini sağlayacak bir kurallar dizisinin yaratılmasıdır. Bretton Woods çerçevesinde döviz kurlarındaki değişim sadece uzun dönemde ve ödemeler dengesi bilançolarının sürekli açık veya fazla vermeleri durumunda gündeme gelmiştir. Ayrıca ülkeler bu tür bir döviz kuru değişiminde bir dizi rekabetçi devalüasyonlar zincirinin oluşmamasını sağlayacak bir mekanizma gerçekleştirilmesini amaçlamıştır.¹⁸⁵

IMF, ödemeler dengesi krizine giren ülkelerin tekrar sağlıklı bir ekonomik yapıya kavuşmaları sürecinde, ülkelere finansal yardım sağlayan bir uluslararası kredi kuruluşudur. Kriz ekonomileri için önem taşıyan dış yardım IMF ile yapılan anlaşmalarla sağlanmaktadır. IMF tipi istikrar programları olarak nitelendirilen ve ülkenin dış ekonomik dengesini düzenlemek için hazırlanan programlar; maliye, para ve kur politikalarından oluşturulmaktadır. Bu tür istikrar programları neoklasik ve monetarist yaklaşımla hazırlanırlar.¹⁸⁶ IMF tipi programlar genellikle Ortodoks yaklaşıma göre hazırlanmaktadır. IMF programlarının içeriği şu şekildedir:¹⁸⁷

- Paranın devalüasyonu
- Kamu sektörü harcamalarının azaltılması
- Kamu sektörü gelirlerinin artırılması

¹⁸³ Öztürk Nazım, “İMF’nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri”, **SBF Dergisi**, Ankara Üniversitesi, s. 97-98.

¹⁸⁴ Patrick Lenain, “Le Fonds Monétaire International: Un Demi-sleele d’Exlstance, Problemes Economiques”, N. 394, 1994, s. 15-17.

¹⁸⁵ İlker Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 7. B, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2000, s. 562.

¹⁸⁶ Sema Bahçeci, “Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi”, **DPT**, Ankara, 1997, s. 10.

¹⁸⁷ Parasız, a.g.e., s.157-159.

- Sıkı para politikası
- Piyasa faiz oranlarının yükseltilmesi
- Ücretlerin kontrolü
- Ticaretin liberalleştirilmesi
- Fiyat kontrollerinin kaldırılması

Ödemeler dengesi hesapları bir ülkenin kaynak açığını nasıl finanse ettiğini ve kaynak fazlasını nasıl kullandığını göstermektedir. IMF, sürdürülemeyen açıkların sürdürülebilir hale gelmesi için destek sağlamaktadır. Dış desteği sağlarken de kaynak dengesini kurmak ve ekonomiyi yeniden işler duruma getirmek için bazı politikaların uygulanmasını istemektedir. Temel hedef, açığa neden olan fazla talebi düşürmektir. IMF tipi programların içerdiği politikalar açıklamalarıyla birlikte şunlardır.¹⁸⁸

- Kur politikası
- Maliye politikası
- Para politikası
- Ticaret politikası
- Arz yanlı politikalar

Kur Politikası; devalüasyon ile göreceli fiyat yapısını değiştirerek kaynak dağılımını değiştirmek, ihracatı arttırarak ödemeler dengesini iyileştirmek ve talep yönünden reel gelir ve harcamaları azaltmak için, istikrar programlarının vazgeçilmez unsurlarından biridir. Devalüasyon dış ticarete konu olan malların fiyatlarını, dış ticarete konu olmayan malların fiyatlarına göre arttırdığından, dış ticarete konu olan malların üretimi daha karlı hale gelmektedir. Devalüasyonun çok yönlü etkisi ihracat ve ithalatın talep esnekliklerine, ticarete konu olan ve olmayan malların üretim içindeki paylarına bağlıdır.

Maliye Politikası; genel olarak, bütçe açığını kapatmak, toplam talep baskılarını azaltmak ve açığın para basılarak kapatılmasını engellemek amacıyla, kamu

¹⁸⁸ Bahçeci, a.g.e., s.10-11.(Aktaran: Üçgöz Selcan,“ IMF İstikrar Programları Ve Ekonomik Etkileri: Latin Amerika ve Türkiye Uygulamalarının Karşılaştırılması”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisan Tezi, Kahramanmaraş, 2005, s.53-55.)

harcamaların kısmak, vergileri arttırmak, sübvansiyonları azaltmak ve Kamu İktisadî Teşebbüsü mallarına zam yapmak şeklinde özetlenebilir. Kamu sektörünün harcama ve vergi politikaları kaynak dağılımını etkilemektedir. Bu yüzden mali politikalar IMF tipi istikrar programlarının en önemli parçalarından biridir. İlk hedef, bütçe açığını kapatmaktır. Vergi politikası araçları dolaysız ve dolaylı araçlar olarak ikiye ayrılabilir. Dolaysız araçlar; vergi gelirlerinin, kurumlar vergisinin ve servet vergisinin artırılması ile yürütmeye yönelik reform ve düzenlemelerden oluşmaktadır. Dolaylı araçlar ise; alkol ve sigara gibi ürünlere yönelik yurtiçi mal ve hizmet fiyatlarının arttırılması, enerji (petrol) fiyatlarının arttırılması, ithalat vergilerinin arttırılması gibi gelirleri arttırmaya yönelik araçlardır. Harcamaları azaltmaya yönelik araçlar ise cari ve transfer harcamalarının kısılması, yatırım harcamalarının en aza indirgenmesi gibi geleneksel politikaları içermektedir.

Bununla birlikte genel olarak istikrar programlarında vergi değişikliklerinin daha çok mevcut vergilerin randımanını artırıcı yönde gerçekleştirildiği saptanmaktadır. Örneğin fiyat artışlarını izleyecek biçimde advalorem vergi tarifeleri getirmek veya vergi sisteminin esnekliğini artırıcı düzenlemelere gitmek ve vergi idaresinin daha etkin hale getirecek önlemler almak, vergi tahsilatını hızlandırmak ve etkinliğini arttırmak olarak sıralanabilir.¹⁸⁹

Para Politikası ile toplam para arzı ve kredi hacmindeki genişleme kontrol edilmektedir. Faizlerin artması ile sermaye kaçışının önlenmesi, tasarrufların artması ve tüketim talebinin kısılması hedeflenmektedir. Parasalcı yaklaşıma göre para politikasının amacı, para arzını kısırarak fazla harcamaları engellemek, geniş anlamda ise ekonomide kaynak kullanımını daha etkin bir hale getirmektir. Para politikasının araçları, dolaysız ve dolaylı araçlar olarak iki gruba ayrılabilir. Dolaysız kontrol araçları, genellikle bankalara kredi limiti (tavanı) koymak ve faizleri kontrol etmektir. Dolaysız kontrollerin kısa dönemde kredi genişlemesini engelleyici etkisi vardır. Fakat bunun sonucunda ekonomi ciddi anlamda daralmaktadır. Bu problemi ortadan kaldırmak için dolaylı araçlardan faydalanılır. Bunlar açık piyasa işlemleri, zorunlu rezerv tutma ve Merkez Bankasının borç vermeye yönelik uygulamalarıdır. Merkez

¹⁸⁹ Bagdonawicz-Bindert, "Portugal, Turkey and Peru: Three Successful Stabilization Programs Under the Auspice of the IMF" World Development, cilt.11, sayı.1, (1983), s.65-70

Bankası açık piyasa işlemleri ile piyasalardan likidite toplar ya da piyasaya likidite sağlar. Zorunlu karşılık oranları ile rezerv parayı kontrol altında tutar. Disponibilite oranları ile borç alıp verme işlemlerini kontrol eder.

Ticaret Politikası; Ticareti liberalleştirmeye yönelik politikalardan oluşur. Tarifelerin düşürülmesi, ihracat teşviklerinin kaldırılması ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ile ülkenin rekabet gücünün artması hedeflenmektedir.

Arz Yanlı Politikalar, gelişmekte olan ülkelerde uygulanan Ortodoks ve Heteredoks istikrar politikalarının başarısızlığı son yıllarda ekonominin üretken kaynaklarını harekete geçirmeye yönelik olarak gündeme getirmiştir. Bu bağlamda istikrarın artırılması için teşvikler, üretken faaliyetlerde vergi oranlarının düşürülmesi, üretken amaçlı kredilerin artırılması v.b. önlemlerle ekonomide arzın artırılmasıyla enflasyonun düşürülmesini amaçlamaktadır. Eğer enflasyon mal ve hizmet kıtlığına karşı paranın bolluğundan kaynaklanıyorsa, paranın kısıtlanması yerine üretimin artırılması daha etkin, daha acısız ve her halükarda daha yapıcı olacaktır. Bu yaklaşımla süre durumsal analiz arasında çelişkili hiçbir durumun olmadığı ileri sürülmektedir.¹⁹⁰

IMF'nin ödemeler dengesi krizine giren ülkeye dış borç vermek için gerekli gördüğü, performans hedeflerini içeren bazı koşulları vardır. Ülke eğer bu koşul ve performans hedeflerini kabul edip, gerçekleştirmeyi taahhüt ederse "stand-by" düzenlemesi imzalanır ve dış kredi sağlanır. Formal bir IMF programı uygulamasında ülke, kararlaştırılan makroekonomik performans hedeflerine uymakla yükümlüdür. Krediler performansa bakılarak periyodik olarak belirlendiğinden, eğer performans hedefleri tutturulamazsa, IMF kredi vermektен vazgeçebilir ya da hedeflerin yeniden gözden geçirilmesini isteyebilir. Performans hedeflerinin tutturulmadığı bazı durumlarda, ülkeler yeni hedef belirlemek yerine programa devam etmemeyi tercih edebilmektedirler.

¹⁹⁰ Parasız, a.g.e., s. 165.

IMF programlarının başlıca performans hedefleri:¹⁹¹

- IMF'nin birinci hedefi ödemeler dengesi sıkıntısını çözmek,
- İkinci hedefi ise enflasyonla mücadele etmektir.

IMF programlarının bir problemi, dış dengeyi düzeltirken geçici de olsa enflasyon artışının yaşanmasıdır. Çünkü devalüasyon içeren istikrar çabaları genellikle enflasyonist baskı oluştururlar. Devalüasyon ve yüksek faizler kamu reel borç servisini arttırarak, kamu borçlanma gereğini arttırır. Böylece istikrar girişiminde kısa dönemde istenmeyen sonuçlar oluşur. Bu noktada ortodoks politikaların ücret ve fiyat kontrolleriyle birleştirilmesi enflasyonun geri dönüş etkisini kırarak ve ortodoks politikaların daha etkin olmalarını sağlayacaktır.¹⁹²

IMF ve Dünya Bankası patentli istikrar ve yapısal uyum programlarının Güney Doğu Asya ve Rusya'da ve Latin Amerika'da yaşanan global finans krizine karşı etkin bir çözüm olmadığı görülmüştür.¹⁹³

3.6. Bankacılık Sektöründe Finansal Krizlere Karşı Alınabilecek Önlemler

Bankacılık krizlerinde uygulanacak politikalar, ülkenin ekonomik özellikle finansal koşullarına ve düzenleyici otoritenin davranışlarına bağlıdır. Kriz çözüm önerilerine çeşitlilik taşımaktadır. Nisan 2001 Türkiye Bankalar Birliği bankacılık ve araştırma Grubunda Meksika ve Kore Deneyimleri karşılaştırılırken bankacılık kriz çözümünde izlenebilecek aşamalar şöyle sıralanmıştır:¹⁹⁴

- Sistemik risklerin önlenmesi
- Kriz yönetim biriminin oluşturulması

¹⁹¹ Bahçeci, a.g.e., s. 12.

¹⁹² Üçgöz, a.g.e., s. 55.

¹⁹³ Oğuz Yıldırım, "Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları", **DTM Dergisi**, S.27, (Ocak 2003), s.3. www.foreigntrade.gov.tr, (Erişim Tarihi: 02.01.2010).

¹⁹⁴ **TBB Araştırma Grubu Raporları**, "Bankacılık krizlerinin Çözümü ve Banka Yeniden Yapılandırmasında İzlenen Temel politika Ve Uygulamalar, Meksika Ve Kore Deneyimlerinin Karşılaştırılması", <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/MeksikaKore.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.04.2010), 2001, s. 2.

- Bankacılık sistemin zararlarının tespiti ve ödeme gücünün yeniden sağlanması için gerekli stratejinin oluşturulması
- Bankaların kötü aktiflerinin satın alınması
- Bankanın yeniden sermayelendirilmesi
- Verimsizleşen aktiflerin yönetimi
- Bankacılık düzenleme ve denetim sisteminin güçlendirilmesi.

Bankacılık sektörü içindeki düzenlemeler önem taşıdığı gibi söz konusu stratejileri uygulayacak hükümetlerin idari gücüne, zamanlamasına ve sosyal ve politik faktörleri de içermek üzere yapacağı reformların başarısına bağlı olarak izlenecek süreçte bankacılık sistemi yeniden etkin olarak çalışır hale gelebilecektir. Genel olarak Bankacılık krizine karşı uygulanabilecek önlemleri; Son Borç Mercii, Mevduat Sigortası, Regülasyon ve Denetleme, Erken Uyarı Sistemi ve Bankaların Derecelendirilmesi ile Serbest ve Dar bankacılık şeklinde beş başlık altında toplanabilir:¹⁹⁵

3.6.1. Son Borç Mercii

Bankacılık krizlerinin önlemesi için oluşturulabilecek önemli güvenlik araçlarından biri de merkez bankası son kredi mercii fonksiyonudur, özellikle mevduat sigorta sisteminin olmadığı sistemlerde bu politika bankacılık krizlerini önlemede en önemli araç haline gelmektedir. Merkez bankasının son kredi mercii işlevi, kriz zamanlarında para talebini karşılamada merkez bankasının sorumluluğunu ve bu nedenle para stokunda paniğin uyardığı daralmaları önlemesini ifade etmektedir.¹⁹⁶

Merkez bankası, son kredi mercii fonksiyonunu iki şekilde yerine getirebilmektedir. Reeskont penceresi ve açık piyasa işlemleridir. Üçüncü bir yöntem olarak bankaların elindeki varlıkları krizin bitiminde tekrar geri almak koşuluyla merkez bankasına repo yoluyla satmak şeklinde de olabilir. Bankalar panik bittiğinde ya da iflasa girdiklerinde merkez bankasına verdikleri varlıkları geri satın almak zorundadırlar. Birincisi, açık piyasa işlemlerinin yapılmasına olanak sağlayan geniş,

¹⁹⁵ Üstün, a.g.e., s. 67.

¹⁹⁶ Ali İhsan Karacan, **Bankacılık ve Kriz**, Finans Dünyası Yayınları, Tütünbank, 1996, s.108.

çeşitli ve derinliğe sahip finansal piyasaların gelişmesinden önce de bu merkez bankasının baslıca aracı idi. İkinci ise, yardımın baskı altındaki münferit sektör ya da kuruma daha açık ve kesin bir şekilde yönelmesini sağlar. Eğer Merkez Bankası krizin niteliği veya piyasadaki oyuncuların ödeyebilirliği hakkında piyasadan daha iyi ve zaman açısından uygun bilgiye sahipse reeskont yöntemi ile yardım açık piyasa işlemlerinden daha belirleyici olabilir.¹⁹⁷

Finansal istikrarın fiyat istikrarı gibi bir kamusal mal olduğunu ve her ikisi de karşılıklı birbirine bağımlı bulunduğundan merkez bankalarının her iki hedefi de gözetmelerinin gerekli olduğunu belirtilerek; finansal istikrar için önemli olan merkez bankasının son kredi mercii fonksiyonu için ilkeleri aşağıdaki sırayla açıklanabilir.¹⁹⁸

- İlk olarak; bankaların varlıklarını tahsis etmeden her türlü çarenin aranmasıdır, bu anlamda öncelikle büyük pay sahiplerine destek sağlanmalı, bu yol yetersiz kalınca bankanın fonları için hisselerinin bir kısmının ya da tamamının alınması fiyatı düşük bile olsa teşvik edilmelidir.
- İkinci olarak, merkez bankasının görevi özel pay sahiplerine kamusal bir destek sağlamak değildir, eğer destek sağlanırsa, bu destek öyle yapılandırılmalıdır ki zararlar öncelikle pay sahiplerine giderken yararlarında merkez bankasına gitmelidir.
- Üçüncü amaç; likidite sağlamaktır. İflas etmiş bir bankaya ise destek sağlanmamalıdır.
- Dördüncüsü, Merkez Bankası kesin bir çıkış yolu aramalıdır. Merkez Bankasının amacı sistemi korumak olup yasayabilirliğini yitirmiş bankacılık kapasitelerini korumak ve pazar sürecine gereksiz müdahale etmek değildir.
- Son olarak, Merkez Bankası piyasaya kriz anında destek sağlarken gizliliğe uymak durumundadır. Eğer yatırımcılar destek sağlamanın zorunluluk olduğuna karar verilen sistematik kırılma ile merkez bankasının çok yakından ilgilendiğini bilirlerse bu daha fazla güven kaybına yol açabilir.

¹⁹⁷ Karacan, a.g.e., s.108.

¹⁹⁸ **Bank of England Quarterly Bulletin**, “Practical Issues in Preparing for cross-border Financial Crises”, <http://www.bankofengland.co.uk/publications/quarterlybulletin/qb060412.pdf>, (16.04.2010) s.45

3.6.2. Mevduat Sigortası

Mevduat sigortasının işlevi yangın, kaza sigortası gibi risk koruma araçlarından farklıdır. Diğer sigorta sisteminde riskler bir havuzda toplanırken, mevduat sigortasında bankacılık krizi riskini azaltmaktadır. Mevduat sigortası, banka hücumlarında önemli bir rol oynayan ilk gelen önce hizmet alır olgusunu ortadan kaldırarak, sistemi krizden korumaktadır. Özel ya da kamusal sigorta sistemi hesap sahiplerine mevduatlarının batmayacağına ilişkin garanti vermektedir.¹⁹⁹

Mevduat sigorta sistemi bankalar tarafından finanse edilmektedir. İlk olarak bir sigorta fonu kurulur ve daha sonra sistemdeki bankaların sigorta fonuna periyodik prim ödemeleri yapmaları zorunlu kılınır. İkinci bir yöntem olarak ise; sistemde herhangi bir fon oluşturulmaz, eğer banka iflası meydana gelirse, önce batan bankadaki mevduat sahiplerinin mevduatları kendilerine geri ödenir, sonradan değerlendirme yapılarak, diğer ödemeler piyasadaki sağlam bankaların prim ödemeleriyle yapılır.²⁰⁰

Mevduatlar üzerindeki devlet garantisi ve yetersiz denetim ve düzenleme bankacılık sektöründe ciddi ahlaki tehlike problemi ortaya çıkarmaktadır. Özellikle yüksek garanti altında banka sahiplerinin, yöneticilerinin, mevduat sahiplerinin bankının sağlamlığı konusunda daha az hassas olmaları durumunda ahlaki riziko ortaya çıkmaktadır. Bu durum altında bankalar, banka bilançolarına ters düşecek davranışlarda bulunabileceklerdir.²⁰¹

3.6.3. Regülasyon ve Denetleme

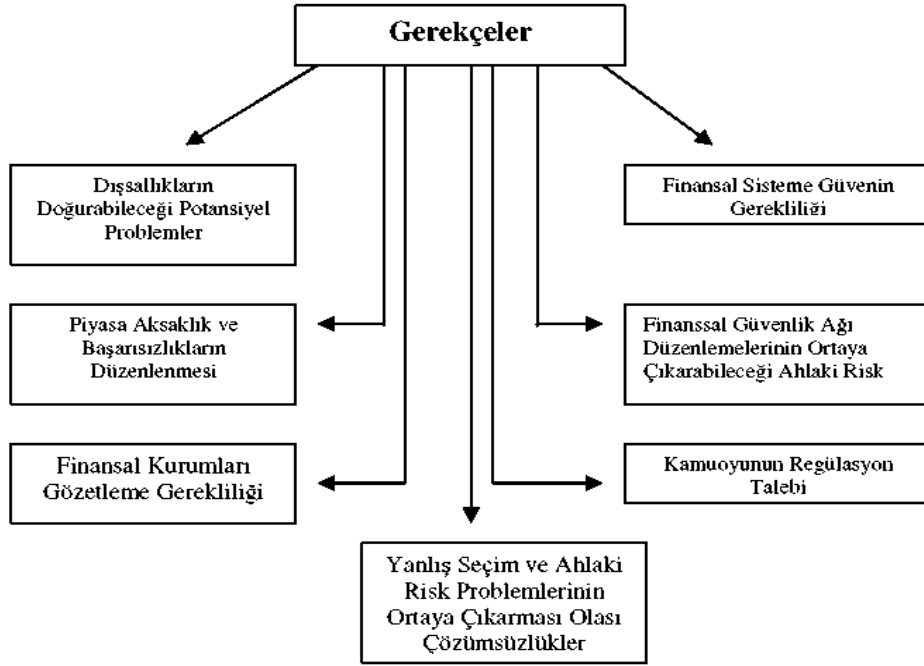
Regülasyon araçları ikiye ayırmaktadır. Önleyici regülasyon araçları bankacılık krizlerinin önceden kontrol etmeyi ve riski minimize etmeyi amaçlar. Asimetrik bilgi sorunu çözmek için bilgi sunma, likidite ayarlamaları, portföy sınırlamaları örnek verilebilir. Koruyucu regülasyon araçları ise, bankacılık krizlerinden sonra tüm finansal sistemi korumayı amaçlar. Bu sistem ihtiyari ve kurumsallaşmış kontrat yaklaşımları

¹⁹⁹ Karabulut, a.g.e., s. 62.

²⁰⁰ Mesut Yılmaz, "Yükselen Piyasalarda Döviz Krizlerine Teorik ve Ampirik Bir Yaklaşım Türkiye Örneği (1992-2003)", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s. 95.

²⁰¹ Yılmaz, a.g.e., s. 98.

şeklinde ikiye ayrılmaktadır. İhtiyari yaklaşımlarda Merkez bankasının son kredi merci işlevi, kurumsallaşmış yaklaşımda mevduat sigorta sistemi örnek verilebilir.²⁰²

Şekil 3 Regülasyon Gerekçeleri

Kaynak: Güven Delice, Adem Doğan ve Meral Uzun, Finansal Regülasyon ve Piyasa Disiplini, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı 1, 2004,s.108

Mali sistem içinde önemli bir yeri olan bankalarda artan krizler nedeniyle uluslararası alanda da etkin gözetim ve denetimin kriterleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu anlamda Basel Bankacılık Gözetim Komitesi 1974 yılında uluslararası bankacılık ve döviz piyasalarında meydana gelen krizleri takip etmek amacıyla oluşturulmuş, bankaların etkin ve düzenli çalışmaları için gerekli prensip ve uygulamaları belirlemek için çalışmalar yapmaktadır. Bu prensipler arasından en önemlileri; gözetim ve denetim yetkisinin bağımsız kuruluşlarca gerçekleştirilmesi, bankaların üstlendikleri riskleri dağıtacak şekilde asgari sermaye yükümlülükleri belirlenmeli, aktif kalitesi yükseltilmesi, bankaların faaliyet izni banka sahipliği gibi kritik konularda oluşturulacak denetim otoritesinin yaptırım ve seçim gücünün oluşturulması,

²⁰² Turan Yay vd., **Küreselleşme Surecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayın NO: 2001/47, 2001, s.65-66.

küreselleşme şartları içinde piyasa giriş çıkışının kontrollü serbestleşmesi sağlamak olarak sıralanabilir.²⁰³

3.6.4. Erken Uyarı Sistemi ve Bankaların Derecelendirilmesi

Etkin bankacılık denetiminin temel ilkeleri arasında, muhasebe standartları, raporların hazırlanması, temin edilen bilgilerin değerlendirilmesi, denetim otoritelerine verilen bilgilerin gizliliği ve kamuoyunun aydınlatılması yer almaktadır.²⁰⁴ Bankaların özel kuruluşlarca denetime tabi tutularak derecelendirilmesi kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi açısından çok önemlidir. Bankaların sahip oldukları dereceler, bankanın borç ödeme gücünü, piyasadaki durumunu yansıtarak tasarruf ve mevduat sahiplerinin doğru bilgiye ulaşmasını sağlamaktadır. Bu derecelendirilme, bankaların yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirme gücünün göstergesidir. Dereceleme kuruluşları yatırımcıların bilgi ihtiyaçlarını karşılamak ve onlara karar vermelerinde yardımcı olmak amacıyla, yatırımcıların aydınlatılmasına çalışmaktadırlar.

Derecelendirme neticesinde borç alan ve veren taraf arasında risk unsurlarının daha sağlıklı değerlendirilmesi, güvenilirlik ve denetim imkânı açısından ve piyasada istikrar açısından başvurulacak, bankaların risk oranının belirlenmesi için kullanılan yöntemlerden biridir.²⁰⁵ Derecelendirme yapan firmalar tarafından verilen yüksek bir derece borçların zamanında ödenebileceğini vurgularken, düşük bir derece ise yüksek riski ifade eder.

3.6.5. Dar ve Serbest Bankacılık

Serbest bankacılık yaklaşımda, piyasa mekanizmasının paranın kendisini de düzenleyeceğini; merkez bankalarının bankacılıktaki gelişmelerin doğal bir ürünü olmayıp, hükümet müdahalelerinin bir aracı olduğundan bu alandaki sorunları artıracığını savunurlar. Serbest bankacılıkta, merkez bankasının ya sınırlı bir

²⁰³ Ayşenur Gönül, "Etkin Bankacılık Denetiminde Temel Prensipler"
<http://ekutup.dpt.gov.tr/banka/gonula/denetim6.html> ,(13.04.2010), s. 12.

²⁰⁴ Yay vd., a.g.e., s. 103.

²⁰⁵ Uyar, a.g.e., s.81-82.

fonksiyonu var ya da hiç yoktur. Para talebine karşın para arzı oluşturma tekeli merkez bankasında olmamalı, piyasa kendi sistemi içinde bırakılmalıdır.²⁰⁶

Tablo 17. Ülkelerin Aldıkları Önlem Kategorileri

Para Politikası Araçları	Faiz Oranı Değişiklikleri Zorunlu Karşılık Oranlarında Değişiklik Döviz Kuru Müdahalesi
	Mevduat Garantisinin Artırılması Bankaların Yeniden Sermayelendirilmesi Likidite Enjeksiyonu
Finansal Sisteme İlişkin Kriz Önlem Araçları	Banka Kredi/ Borçlarına Devlet Garantisi Verilmesi Kamulaştırma/Fona Devir
Uluslararası Kuruluşlar	Swap Kanalı IMF
Diğer	İstihdam, Altyapı Yatırımlarının Artırılması, KOBİ'lere ve Düşük Gelir Gruplarındaki Hane halklarına Yapılan

Kaynak: Erdönmez, Ataman Pelin, "Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi", Bankacılar Dergisi, Sayı 68, 2009, ss. 89.

Dar bankacılık sistemi 1930 yıllarında Henry Simons ve Chicago Okulu iktisatçı tarafından oluşturulmuştur. Sistem özünde bankacılık sistemini yeniden oluşturmakta ve piyasayı ikiye bölmektedir. Bir tarafta mevduat toplayan ve bu mevduatları düşük riskli hazine bonosu gibi likit varlıklarda tutan bankalar diğer tarafta kredi veren hisse senedi piyasası vardır. Bir anlamda risk daha kırılğan yapıda bulunan hisse sebebi piyasasına aktarılmış olmaktadır. Burada amaçlanan bankalardan çekilen mevduatların negatif dışsallık yaratarak diğer mevduatların likiditesini azaltmasının önlenmesidir. Diğer faydaları parasal sistem ve para arzı üzerinde istikrar ve piyasa düzenleme uygulamaların maliyetlerini ucuzlatmak şeklinde sıralanabilir.²⁰⁷

²⁰⁶ W. Roger Garrison, "Central Banking, Free Banking and Financial Crises", **The Review of Austrian Economics**, S. 9, 1996, s.116-118.

²⁰⁷ Karabulut, a.g.e., s. 74-75.

SONUÇ

Çalışmada Küresel Finans Krizlerine Karşı Alınabilecek Önlemler ve Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması incelenmiştir. Küreselleşme her şeyden önce bir olgudur ve buna karşı olmak ya da taraf olmak çok anlamlı tavırları ifade etmez. Eğer tarihin teleolojik olarak ileri giden bir düzlem olduğu düşünülürse, küreselleşme hiç şüphesiz ileri doğru atılmış bir adımdır. Ancak küreselleşmenin getireceği problemler de söz konusu olacaktır. Finansal kriz yasayan gelişmekte olan ülke ekonomileri üzerine yapılan değerlendirmeler bunu açık bir biçimde göstermektedir. Ancak problemler olgunun tamamen karşısında olmak refleksini geliştirirse bu tavır gerçekçi bir zemine oturmaktan uzaktır.

Son yıllarda gelişmekte olan ülkelerin deneyimleri, yetersiz gözetim ve denetim altında yürütülen finansal serbestleşme sürecinde para krizleri ile bankacılık krizlerinin birbirleriyle bağlantılı olarak ortaya çıkabileceğini göstermiştir. Böyle bir serbestleşme süreci genellikle kısa vadeli sermaye girişleri tarafından beslenen bir yurtiçi kredi genişlemesini başlatmaktadır. Aynı zamanda likiditesi keskin bir şekilde düşen bankacılık kesiminin kırılganlığı artmaktadır. Böyle olunca bankacılık kesiminde potansiyel kriz olasılığı yükselmektedir. Yaşanan bu deneyimler, zamanından önce gerçekleştirilen sermaye hesabı serbestleşmesinin zararlı olabileceğini göstermektedir.

Bankacılık kesimi kırılgan hale gelirken, diğer taraftan ekonomide makroekonomik dayanıksızlıklar artmaktadır. Finansal serbestlik ortamında uygulanan sabit ya da yönetilen dalgalı kur rejimleri, yerli paranın reel olarak değer kazanmasına, ekonomide tüketim ve yatırım harcamalarının artmasına ve cari ilsem açıklarının genişlemesine sebep olmaktadır. Sonuçta ekonominin bir para krizine maruz kalma olasılığı da yükselmektedir. Üstelik ülkelerin borç yapılarındaki bozukluklar ile finansal kırılganlık birbirini karşılıklı olarak beslemektedir.

Bankacılık krizlerinin ve finansal krizlerin çözümü, ülkedeki makro ekonomik iyileşme, banka problemlerinin hızlı ve gerçekçi bir yaklaşımla ele alınması, yeniden

sermayelendirme ve borçların yeniden yapılandırılmasına ilişkin programların koordineli olarak yürütülebilmesi, mali bünyesi zayıf bankaların sistemden çıkarılması gibi birçok faktöre bağlı olarak işleyen bir süreçtir. Krizlerin çözümünde başarı elde edilmesi, hükümetlerin kriz yönetimindeki kurumsal kapasitesine, politikaların eş zamanlı olarak zamanında ve yerinde uygulanmasına, sisteme zarar veren uygulamaların değiştirilmesi konusunda alınacak kararlarda istekli olunmasına ve karar alıcıların sosyal ve politik açıdan karşı karşıya kalınabilecek güçlüklerle mücadele yeteneğine bağlı olmaktadır. Bunun yanında ahlaki riziko problemleri ortaya çıktığında piyasa mekanizması kendi kendisini Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması düzenleyemediği için, etkin kamu düzenlemesi ve denetlemesi gerekli hale gelmektedir.

Bankacılık krizlerinin ve finansal krizlerin çözümü, ülkedeki makro ekonomik iyileşme, banka problemlerinin hızlı ve gerçekçi bir yaklaşımla ele alınması, yeniden sermayelendirme ve borçların yeniden yapılandırılmasına ilişkin programların koordineli olarak yürütülebilmesi, mali bünyesi zayıf bankaların sistemden çıkarılması gibi birçok faktöre bağlı olarak işleyen bir süreçtir. Krizlerin çözümünde başarı elde edilmesi, hükümetlerin kriz yönetimindeki kurumsal kapasitesine, politikaların eş zamanlı olarak zamanında ve yerinde uygulanmasına, sisteme zarar veren uygulamaların değiştirilmesi konusunda alınacak kararlarda istekli olunmasına ve karar alıcıların sosyal ve politik açıdan karşı karşıya kalınabilecek güçlüklerle mücadele yeteneğine bağlı olmaktadır. Bunun yanında ahlaki riziko problemleri ortaya çıktığında piyasa mekanizması kendi kendisini Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması düzenleyemediği için, etkin kamu düzenlemesi ve denetlemesi gerekli hale gelmektedir.

Bankacılık krizlerinin önlenmesi için şu gibi önlemler alınmalıdır:

- Bankacılık sektöründe yaşanan krizlerinde ilk önce sahiplerin sermaye ihtiyacının sağlanmasına yönelik önlemlerin alınması ve sorumlulukları aranmalıdır. Bunların yetersiz kalması durumunda kamu desteği bir kereliğine sağlanmalıdır.

- Bankacılık sektöründe yaşanan sıkıntıların giderilmesine yönelik düzenlemelerin yapılmalıdır.
- Bankaların görevlerini sağlıklı yapmaları için bankaların sermaye yapılarını güçlendirmelerinin sağlanmasıdır.
- Başta likidite yönetimi olmak üzere risk yönetiminin güçlendirilmesi gereklidir.
- Gerekli düzenlemelerin zamanında ve etkili bir biçimde alınması sonucunda krizin zamanında ve az maliyetle atlatılması sağlanmış olur.
- Sermaye hareketlerindeki ani giriş- çıkışların kontrol altına alınması gereklidir.
- Bankacılık kesimine yönelik yapılan tüm düzenleme ve kamu desteği sürecinin şeffaf olması için gerekli hassasiyetin gösterilmesi Piyasada şeffaflığın artırılması için gerekli önlemlerin alınması gereklidir.

Özetlemek gerekirse, güçlü bir mali yapıya ve sermaye yeterliliğine sahip bankalar krizde daha az etkilenecektir. Bunun için özellikle, likidite, kur ve faiz riskine duyarlılığı yüksek olan bankacılık sektöründe risk yönetiminin etkinleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

AKTAN, Coşkun Can, ‘Global Ekonomik Entegrasyon ve Türkiye’, **Dış Ticaret Dergisi**, Y. 4, S. 12, (Ocak 1999), s. 2.

AKTAŞ, Rabia, “Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma: Ticari Bankalarda Performans Yönelişler (Türkiye 2001-2004 Örneği)”, Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 28.

AKTEL, Mehmet, **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 2003

ALİ, Alp, **Finansın Uluslararasılaşması, Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme**, İstanbul: YKY, 2000.

ALPTEKİN, Erdem, “Menkul Kıymetleştirme ve Küresel Finans Krizindeki Rolü”, **Ar&Ge Bülten 2009 Nisan – Ekonomi**, s. 7.

ALTAY, N. Oğuzhan, “Türk Bankacılık Sektöründe Füzyon”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Y.17, S.195, 2002, s. 78-79.

ARICAN, Erişah, **Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları: Türkiye**, İstanbul: Kardeşler Matbaası, 2002

AYDIN, Üzeyir, “Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Yaşanan Ekonomik Krizlerin Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İstanbul, 2006, s. 58.

BABUŞCU, Şenol, **Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi**, Ankara: Akademi Yayınları, 2005, s. 263.

BAGDONAWICZ Bindert, "Portugal, Turkey and Peru: Three Successful Stabilization Programs Under the Auspice of the IMF" World Development, cilt.11, sayı.1, (1983), s.65-70

BAHÇECİ, Sema, **Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi**, Ankara: DPT, 1997

BAŞOĞLU, Ufuk vd., **Finans**, 2.Baskı, Bursa: Ekin Yayınları, 2009

BDDK, "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı", **Gelişme Raporu VII**, (Eylül 2003).

BORDO, Michael vd., "M.S. Is the crisis problem growing more severe?", **Economic Policy**, 2001.

BROWNBRIDGE, Marie ve Chris Kirkpatrick, "Financial regulation in developing countries", **The Journal of Development Studies**, 2000

CAPRİO, Gerard J. ve D. Klingebiel, "Bank insolvency: Bad luck, bad policy, or bad banking" **World Bank Conference on Development Economics**, 1997. s. 161.

COLVO, Guillermo vd, "The Capital Inflows Problem Concepts and Issues", **Contemporary Economic Policy**, 1994, s. 54-56.

ÇAĞLAR, Ünal, **Döviz Kurları Uluslararası Para Sistemi ve Ekonomik İstikrar**, İstanbul: Melisa Matbaacılık, 2003

ÇELİK, Faik, "Türk Bankacılığında Risk Yönetimi Yönetmeliği Dönemi ve Piyasa Riski Ölçüm Metodları", **İktisat Dergisi**, (Eylül 2001), s.61.

ÇOLAK, Faruk, ve Aslan Yiğidim, **Türk Bankacılık Sektöründe Kriz**, İstanbul: Nobel Yayın, 2001

- ÇOLAK, M. Necat, “Türkiye Ekonomisinde Krizlerin Reel Sektöre Etkileri 1999-2002”, **Kriz ve IMF Politikaları**, İstanbul: Aklim Yayınları, 2002, s. 237-238.
- ÇOLAK, Ömer Faruk, **Finansal Piyasalar ve Para Politikası**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007
- ÇOLAK, Ömer Faruk, **Kriz ve IMF Politikaları**, İstanbul: Akim Yayınları, 2002
- DAYTON, Johnson J., “Is fiscal policy back? An Emerging Markets Perspective”, **OECD Observer**, 2009, s. 1-3.(Çeviren: Hülya Soylu, “Global Krize Karşı Politika Önlemleri ve Türkiye”, **Maliye Dergisi**, s. 157, (Temmuz-Aralık 2009), s.257.)
- DEĞİRMENCİ, Nihal, Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi, TCMB Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara, 2003
- DELİCE, Güven, “Finansal Krizler: Teorik Ve Tarihsel Bir Perspektif”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S. 20, (Ocak-Haziran 2003), s. 68.
- DELİKANLI, İhsan Uğur, “Bankaların Denetimi ve Gözetimi: Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları”, **Active**, (Haziran-Temmuz1998), s. 1.
- DEMİRCAN, Abdulkadir, “Dünya’da ve Türkiye’de Meydana Gelmiş Bankacılık Sektörü Krizleri ve Yeniden Yapılandırma Çalışmaları”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2006, s. 87.
- DOĞANGÜN, Aslı, “Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırma Öncesi ve Sonrası Süreçlerinin Faktör Analizi İle Değerlendirilmesi”, Master Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara, 2007, s. 16.

- DPT, “Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”, **Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 1995, s.1
- DRAZEN, Allan, **Political Contagion in Currency Crises**, The University of Chicago Press, 2000
- DUMAN, Koray, “Finansal Krizlerin Nedenleri, Etkileri ve Bankacılık Sektörüne Yansımaları”, **Finans-Politik& Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 2002, s. 46.
- DURUKAN, Tülin, “Kapitalistleşme Sürecinde Sanayileşme- Yoğunlaşma İlişkisi ve Rekabet”, **Perşembe Konferansları**, Rekabet Kurumu, Ankara, Haziran 2001, s. 14-15.
- EDWARDS, Sebastian, **Crisis and Reform in Latin America From Despair to Hope**, Washington D.C.: The World Bank, 1995, s. 200.
- EĞİLMEZ, Mahfi, **Küresel Finans Krizi**, 6.B, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010, s. 44.
- ERÇEL, Gazi, **Konuşmalar-1999, Türk Bankacılık Sistemi**, Ankara: TCMB, 2000
- ERDİNÇ, Zeynep, “Küreselleşmenin İstihdama Etkileri”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 3, (Kasım 1999), s. 114.
- ERDOĞAN, Bülent, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler ve Finansal Kriz Modelleri” Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 61.
- ERDOĞAN, Niyazi, “Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler, (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları- Kamu Bankaları Deneyimi)”, Yaklaşım Yayınları, (Haziran 2002).
- ERDÖNMEZ, Pelin Ataman, “Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasında Teorik Yaklaşım”, **Bankacılık Araştırma Grubu Çalışma Raporu**, 2001, s. 3-4.

- ESEN, Oğuz, “Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü”, **ESİAD**, İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi, Y.1, S.1, 2005, s. 4.
- GARİH, Üzeyir, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye**, Hayat Yayınları, İstanbul, 2000
- GARRİSON, W. Roger, “Central Banking, Free Banking and Financial Crises”, **The Review of Austrian Economics**, S. 9, 1996, s.116-118.
- GHOSH, Atish R. vd., “Coping with the Crisis: Policy Options for Emerging Market Countries”, **IMF Staff Position Note**, (Ağustos 2009), s. 16.
- GÖNÜL, Ayşenur, “Etkin Bankacılık Denetiminde Temel Prensipler”
<http://ekutup.dpt.gov.tr/banka/gonula/denetim6.html> ,(13.04.2010), s. 12.
- GRACİELA, L. Kaminsky, M. Reinhart Carmen, “The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance of Payments Problems The American Economic Review”, c. 89, No, 3, 1999, s. 485-486.
- GRACİELA, L. Kaminsky, M. Reinhart Carmen, “The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance of Payments Problems The American Economic Review”, c.89 No, 4, (June 1999)
- GÜLOĞLU, Bülent ve Ender Altunoğlu, “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, N.27, (Ekim 2002), s. 6-7.
- GÜLTEKİN Kutsal, “Çok Uluslu Şirketlerin Ulusal Devletler ve Uluslararası Kuruluşlar Tarafından Sosyal Politika Alanında Denetim Sorunu”, s.73.
- HACİHASANOĞLU, Burçin, Meksika 1994 ve Arjantin 2001-2002 Krizlerinin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye için Önemi”, T.C.M.B. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, s. 111.

- HOELSCHER, David ve Marc Quintyn, “Managing systemic banking crises”, **IMF Occasional**, 2003,
- HOGGARTH, Glenn vd., “Costs of banking system instability: Some empirical evidence”, **Bank of England**, 2001.
- HOGGARTH, Glenn ve Jack Reidhill, “Resolution of banking crises. A review. Financial Stability Review”, **Bank of England**, 2003
- HONOHAN, Patrick, D. Klingebiel, “Controlling the fiscal costs of banking crises. Policy Research Working Paper”, **The World Bank**, 2000
- HUANG, H. ve S.K. Wajid. Financial Stability in The World of Global Finance. Finance & Development, (March 2002). s.13.
- HUTCHİSON, Michael ve Kathleen McDill, 1998, “Empirical Determinants of Banking Crises: Japan’s Experience in International Perspective”, California Santa Cruz University Department of Economics Working Papers, s. 26.
- IMF, “World Economic Outlook”, (January 2009).
- IMF, Financial Stress, Downturns, and Recoveries International Monetary, World Economic Outlook, 2008, Ekim, s. 7.
- IMF, “Anticipating Balance of Payment Crises: The Role of Early Warning Systems”, Washington DC: Occasional Paper, 1999, s. 5.
- İPEKER, Melih, “T.C. Merkez Bankasının Finansal Sistem İstikrarının Sağlanmasında Rolü”, Basılmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002,

KANAT, Mehmet Mete, Basel II Düzenlemelerinin Getirdikleri ve Bu Düzenlemelerin Bankacılık Sistemimize Etkileri, Yetki Etüdü Raporu, İstanbul: BDDK, (Şubat 2003), s.5.

KARABIYIK, E. Lale, **Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Etkileri**, Bursa: Marmara Kitabevi Yayınları, 2004, s. 37.

KARABULUT, Gökhan, **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri**, İstanbul: Der Yayınları, 2002, s. 39.

KARACAN, Ali İhsan, **Bankacılık ve Kriz**, Finans Dünyası Yayınları, Tütünbank, 1996

KARAN, Mehmet Baha, **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2001

KAVAL, Hasan, **Bankalarda Risk Yönetimi**, İstanbul: Yaklaşım Yayınları, 2000

KAYMAKÇI, Oğuz, Küreselleşme Üzerine Notlar, 1.b, Ankara: Nobel Yayın, 2007

KESKİN, Ekrem vd., "Türkiye Bankalar Birliği 2004 Türkiye İktisat Kongresi Raporu Türk Bankacılık Sektörü", **Bankacılar Dergisi**, S.49, 2004, s. 75-76

KEYDER, Nur, "Türkiye'de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları", **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, S.183, 2001, s. 38-53.

KRUGMAN, Paul, **Currency Crises**, London: The University of Chicago Pres, 2000

KUNT, Aslı D. ve Detragiache Enrica, "The Determinants of Banking Crises in Developing and Dwveloped Countries", IMF Staff Papers, c. 45, N.1.

LENAİN, Patrick, "Le Fonds Monetaire International: Un Demi-sleele d'Exlstence, Problemes EconomIques", N. 394, 1994, s. 15-17.

- MANDACI, E. Pınar, “Türk Bankacılık Sektörünün Yasadığı Riskler ve Finansal Krizleri Asmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.5, S.1, 2003, s. 70.
- MERİÇ, Metin, “Konsolide Bütçe Kaynak Yapısı Üzerine Etkisi”, **Türkiye Maliye Sempozyumu**, Girne, 2003, s. 13.
- MESUTOĞLU, Berk, “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma: Güney Kore Örneği”, **MPSD Çalışma Raporları**, Mali Sektör Politikaları Dairesi, BDDK, (Ocak 2001), s. 1.,
- MİŞKİN, Frederic, **The Economy of Money, Banking and Financial Markets**, b.4. New York: Harper Collins,1995
- MİTTELMAN, James H, “The Dynamics of Globalization”, **Globalization:Critical Reflections**, Ed:James H. Mittelman, London: Lynne Rienner Publishers, 1997
- NAZIM, Öztürk, “İMF’nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri”, **SBF Dergisi**, Ankara Üniversitesi, s. 97-98.
- OĞUZ, Esen, “Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü” **ESİAD**, Y.1, S.1, (Bahar 2005), s.3.
- ÖZATAY, Fatih ve Güven Sak, “Banking Sector Fragility and Turkey’s 2000-2001 Financial Crisis”, **Brokings Trade Forum 2002**, Broking Institution Press, 2002, s. 25.
- ÖZDEMİR, Erkan, “Mevduat Sigortası”, **Active Bankacılık ve Finans Makaleleri-I**, İstanbul, 2000, s. 58.
- ÖZER, Mustafa, “Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar”, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1999, s. 3.

PANGESTU, Mari, “The Indonesian bank crises and restructuring: Lessons and implications for other developing countries”, **G-24 Discussion Paper Series**, 2003

PARASIZ, İlker, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 7. B, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2000

SCHMUKLER, Sergio L., Pablo Zoido Ve Marina. Halac “Financial Globalization, Crises And Contagion”, **Forthcoming in International Macroeconomics: Recent Developments**, October1, 2003

SOYLU, Hülya, “Global Krize Karşı Politika Önlemleri ve Türkiye”, **Maliye Dergisi**, S. 157, (Temmuz-Aralık 2009), s. 255-258.

TBB (Türk Bankalar Birliği), “Bankacılık ve Araştırma Grubu Raporu: Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler 1999-2001”, Ankara, 2001,s.7-12

TMSF, “Fon Bankaları Çözümleme Maliyetleri Çalışmaları”, (Temmuz, 2004).

TUNAY, K. Batu, “Fiyat İstikrarı Sürecinde Uygun Enflasyon Hedefinin Belirlenmesi”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Y.4, S.20, 2001, s. 48.

TURHAN, Mümtaz, **Kültür Değişimleri**, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 1997

TURNER, Graham, “The Credit Crunch (Pluto), Wade Robert (2007)”, **A New Global Financial Architecture**, London: NLR, 2008

URHAN, Nihal, “Piyasaların Mortgage Krizi”, **Boryad Dergisi**, (Ocak 2008), s. 17.

UYAR, Seçil, **Bankacılık Krizleri**, Ankara: Ziraat Matbaacılık, 2003

ÜÇGÖZ, Selcan, “ IMF İstikrar Programları Ve Ekonomik Etkileri: Latin Amerika ve Türkiye Uygulamalarının Karşılaştırılması”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisan Tezi, Kahramanmaraş, 2005, ss.53-55.)

ÜSTÜN, Özgür, “Bankacılık Krizleri Ve Türk Bankacılık Sistemi”, Yüksek Lisan Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2007, s.133.

WAXMAN, Margery, “A Legal Framework for Systemic Bank Restructuring”, **The World Bank**, 1999

WENT, Robert “Küreselleşme Neo Liberal İddialar Radikal Yanıtlar”, (Çev. Emrah Dinç), Özgün Adı: “Globalisation Neoliberal Challenge Radical Responses”, Yazın Yayıncılık, (Ekim 2001), s. 59.

YAY, Turan vd., **Küreselleşme Surecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayın NO: 2001/47, 2001, s.65-66.

YILMAZ, Mesut, “Yükselen Piyasalarda Döviz Krizlerine Teorik ve Ampirik Bir Yaklaşım Türkiye Örneği (1992-2003)”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s. 95.

“Dünya Bankası”, **Global Economic Prospects**, 2009

“Para”, **16 Dolara Kârdan 613 Milyar Dolar Borca**, 2008, s.56

İnternet Kaynakları

ATEŞ, Gürkan, **Borç Yönetim Ofisi ve Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Çalışma**, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2002, s.2., www.hazine.gov.tr/arastirma_inceleme/ar_inc31.pdf

Bank of England Quarterly Bulletin, “Practical Issues in Preparing for cross-border Financial Crises”,

<http://www.bankofengland.co.uk/publications/quarterlybulletin/qb060412.pdf>, s. 454

ÇETİNKAYA, Murat vd., “Finansal Krizler ve G-8 Ülkelerinin Finansal Krizlerin Yayılmasındaki Etkileri”,

<http://bsy.marmara.edu.tr/Konferanslar/2008/26.pdf>, s. 224-225. (Erişim Tarihi: 08.05.2010)

Deneyimlerinin Karşılaştırılması,

<http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/MeksikaKore.pdf> ,

ERDÖNMEZ, Pelin Ataman ve Tülay Burçak, “Seçilmiş Ülkelerde Borç Yeniden

Yapılandırma Uygulamaları”, **TBB**, (Mart 2001), www.tbb.org.tr. (Erişim Tarihi: 10.04.2010).

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/10142032.asp>, (Erişim Tarihi: 17.04.2010)

<http://www.die-gdi.de> “Effects of the Global Financial Crisis on Developing Countries and Emerging Markets”

İŞERİ, Mehmet, Aktaş Z., “İMKB’de Yabancı Portföy Yatırımlarındaki Hareketler (1997-2005 Dönemi)”, 2005, s.1.,

<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/muge1.doc>, (25.04.2010).

KIVRAK, Özlem ve Dileyici Dilek, **Küreselleşme, Bölgeselleşme, Mega Rekabet Ve**

Türkiye, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF, <http://www.econturk.org/dtm7.htm>, (Erişim Tarihi: 15.02.2010).

KAR, Muhsin ve M. Akif Kara, “Türkiye’ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler, Dış Ticaret Müsteşarlığı”, 2001, s. 171-173

<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/temmuz2003/sermaye%20hareketleri.htm>

OECD, **Economic Surveys- United States**, www.oecd.org (Erişim Tarihi: 14.05.2010)

TBB Araştırma Grubu Raporları, ‘Bankacılık krizlerinin Çözümü ve Banka Yeniden Yapılandırmasında İzlenen Temel politika ve Uygulamalar, Meksika ve Kore Deneyimlerinin Karşılaştırılması’ ,
<http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/MeksikaKore.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.04.2010), 2001, s. 2.

YILDIRIM, Oğuz, ‘Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları’, **DTM Dergisi**, S.27, (Ocak 2003), s.3. www.foreigntrade.gov.tr, (Erişim Tarihi: 02.01.2010).

‘1929 Yılı ve Çöküş’ <http://www.bolsevik.org/1035.html>

‘ABD Mortgage Piyasası’ <http://www.boryad.org/boryad/boryad-arastirmalar/mortgage-krizi-dunyayi-sarsiyor.html> (Erişim Tarihi: 21.01.2010)

‘Doğru Asya Krizi’ **Ekonomik Araştırmalar Dairesi Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü**, <http://www.dtm.gov.tr/>

‘Krizin Türkiye’ye Etkileri’ <http://www.boryad.org/boryad/boryad-arastirmalar/mortgage-krizi-dunyayi-sarsiyor.html> (Erişim Tarihi: 21.03.2010)

NYBERG, Peter, ‘Authorities Roles and Organizational Issues in Systemic Bank Restructing’, **IMF Working Paper**, (Temmuz, 1997), www.imf.org (Erişim Tarihi: 10.05.2010)

‘The monetary-policy Maze’, **The Economist**, Washington DC, 2009, s.1.
(http://www.economist.com/displayStory.cfm?story_id=13527329
Erişim Tarihi: 25.04.2010)